

**Den grønlandske mentalitet 1850-1950
- en kulturel konstruktion**

1. INDLEDNING	3
1.1 PROBLEMFORMULERING, PERIODE- OG OMRÅDEAFGRÆNSNING	3
1.2 INDLEDNING OG BAGGRUNDEN FOR EMNEVALG	4
1.3 MATERIALE	11
1.4 SAGN OG MYTER SOM UDTRYK FOR IDEER OM DEN GRØNLANDSKE MENTALITET	15
1.5 FORSKNINGSOVERSIGT	19
1.6 DE TEORETISKE RAMMER	20
2. HISTORISKE FORUDSÆTNINGER FOR SITUATIONEN I 1850	23
3. DE POLITISKE ORGANER	28
3.1 FORSTANDERSKABERNE	28
3.2 LOVEN AF 1908	31
3.3 1925-LOVEN	33
3.4 NYORDNINGEN	34
4. DEN GRØNLANDSKE MENTALITET	36
4.1 FORESTILLINGER OM GRØNLANDSK MENTALITET (1850-1900)	37
4.2 ØSTGRØNLAND OG THULE-DISTRIKTET	55
4.3 LANDSRÅDETS START (1900-1920)	58
4.4 FRA FANGER TIL FISKER (1920-1950)	62
4.5 NYORDNINGEN (1950)	72
5. SAMMENFATNING OM KONSTRUKTIONEN AF DEN GRØNLANDSKE MENTALITET	74
6. KONKLUSION	83
LITTERATURLISTE	87

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

1. Indledning

1.1 Problemformulering, periode- og områdeafgrænsning

Dette speciales primære mål er, at forsøge at finde frem til, hvilke ideer man i den tidlige moderne periode (1850-1950) har gjort sig om den grønlandske mentalitet, dvs. det åndspræg, det sjælelige præg og den generelle sindstilstand som prægede den grønlandske befolkning. Det er en grundlæggende antagelse i specialet at den "grønlandske mentalitet" er en konstruktion, der er blevet fremsat af dels grønlænderne selv og dels af danskere og derudover at konstruktionen, ligesom alt andet i kulturer, ændres over tid og tilpasser sig forskellige samfundsformer og at der i den forstand ikke findes en egentlig "grønlandsk mentalitet". Specialet vil undersøge om der skulle være aspekter af konstruktionen af den grønlandske mentalitet, der over tid måtte være vedblevet det samme og hvilke andre, der måtte have undergået en forandring.

Den tidsmæssige afgrænsning omfatter tiden fra forstanderskabernes oprettelse 1857 og til perioden omkring nyordningen i 1950.

Perioden er valgt ud fra den betragtning, at det moderne Grønland tager sin begyndelse med oprettelsen af de politiske organer, hvor befolkningen indføres i den vestlige politiske kultur. Umiddelbart forud herfor blev kateketuddannelsen grundlagt (1845) og kateketerne, der lærte at formulere sig på skrift blev ligesom medlemmerne af forstanderskaberne indledningsvis, de toneangivende grønlændere. Tiden frem til perioden omkring og efter nyordningen repræsenterer et af de sidste trin i denne udvikling.

Specialet vil lægge vægt på en række forskellige kilder. Man kan i denne sammenhæng bruge mange kilder af både direkte og indirekte karakter.

Forstanderskabersprotokoller og landsrådenes forhandlinger indtager i denne henseende en vigtig rolle, derudover vil litterære værker og debatindlæg skrevet af grønlændere og europæere blive brugt samt grønlandske sagn og myter. Tiden har ikke gjort det muligt at benytte utrykte kilder i det ønskede omfang.

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

I begyndelsen præges overvejelserne om den grønlandske mentalitet af danskere, både dem der bor i landet og dem som ikke gør, mens grønlændere efterhånden i stigende grad bliver deltagere i konstruktionen af mentaliteten. Denne glidning er en helt naturlig følge af grønlændernes overtagelse af den politiske og intellektuelle magt.

Mulige bevæggrunde for de skred i opfattelsen af den grønlandske mentalitet vil blive undersøgt ligesom det vil være relevant at undersøge hvilke grupper i og udenfor det grønlandske samfund, som havde muligheden til at konstruere den grønlandske mentalitet.

Hvor om alting er, kan der ikke være nogen tvivl om, at der skete en processuel gennemgribende samfundsomvæltning, der ændrede det oprindelige subsistenssamfund hen imod det, som findes i dag.

Dialektikken mellem det som forandres og det som vedbliver det samme er et væsentligt aspekt af historieskrivningen. En ting er dog sikker, samfundene undergår til hver en tid en forandring, hvilket formentlig også er gældende mht. den grønlandske mentalitets konstruktion.

1.2 Indledning og baggrunden for emnevalg

Hvad vil det sige at være grønlænder?

Diskussionen og kriterierne skifter med tidens gang, ligesom alt andet underlagt kulturelle rammer, så at man så at sige bevæger sig væk fra det som var.

Indenfor historievitenskaben er der ikke specielt mange aspekter, der på forhånd er givne, alt er så at sige til debat. Dog kan man hurtigt blive enig om, at den verden man beskriver, indeholder utallige facetter og nuancer, og at der til hver en tid sker en kulturel forandring.

I Grønland har man i dag en identitetsforståelse præget af bevidstheden om, at man i en længere periode end f.eks. canadiske inuitter, har ændret sig hen imod den vestlige verdens civilisatoriske stade og derfor fremstår som et forbillede for både andre oprindelige folk, men især for andre inuitter,¹ herunder også østgrønlænderne i

¹ L.J. Dorais, 1996, s. 30

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

forbindelse med koloniseringen af Østgrønland i sidste fjerdedel af 1800-tallet og polareskimoerne efter 1900.² Den grønlandske identitet menes på den baggrund ikke, at være kulturelt betinget, da grønlænderne føler at de kulturelt set har bevæget sig væk fra det oprindelige i modsætning til canadiske inuitter, der i højere grad føler forbindelsen til det oprindelige samfund bibeholdt.³

Det oprindelige samfund begyndte sin transformation hen imod det nuværende, da kontakten med europæere blev af mere varig karakter. Udviklingen er selvfølgelig sket i et processuelt forløb, hvilket gør defineringen af, hvornår det oprindelige samfund ophører, svær.

Dagens (1994) grønlandske mentalitet udlægges som et produkt af de ændrede omstændigheder. Individualisme, materialisme og konkurrencementalitet er i følge grønlænderne nye aspekter i den grønlandske mentalitet, der ikke fandtes i det tidligere samfund.⁴ De tidligere identitetsmarkører vedrørende grønlandskhed: fysisk udseende, skikke, sprog og fangst er i dag ikke længere de dominerende.

Blodsbeslægtningen og følelsen af tilhørsforhold vejer derimod i dag tungere i denne henseende.⁵

Samtidig med at grønlænderne er bevidste om, at deres kultur er anderledes end det prækoloniale samfunds, har grønlænderne haft fangeren som idealbilledet for den grønlandske befolkning for tiden, hvor alt var fryd og gammen. En tid, hvor fra man kan hente styrke til at overkomme de nutidige problemer.⁶ Forbindelsen til fortiden for grønlændere menes at være prægnant til trods for bevidstheden om, at man har bevæget sig væk fra denne. Ideen er, at der findes grundstrukturer i dagens grønlandske samfund, der er blevet dannet i de fortidige eskimokulturer.⁷

Disse grundstrukturer fremstår for grønlænderne som grunden til den manglende sammensmeltning af grønlandsk og dansk kultur, hvilket en overgang blev forventet som resultatet af udviklingen efter Nyordningen efter 1950, hvor grønlænderne skulle være

² se Karen Langgård, 1999

³ L.J. Dorais, 1996, s. 29

⁴ Bo Wagner Sørensen, 1994, s. 104-105

⁵ L.J. Dorais, 1996, s. 29

⁶ Hanne Thomsen, 1998, s. 21

⁷ Kale Rosing, 1980, s. 247

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

norddanskere.⁸ Til trods for den tilsyneladende ensartethed mellem europæisk og grønlandsk kultur, hvilket kan ses som et resultat af den påvirkning fra Danmark, som Grønland har oplevet, opfatter grønlandere sig som anderledes end danskere og vice versa. Til trods for, at den grønlandsk befolkning både i den relevante periode og i mere nutidige rammer klart viser at være opblandet af både europæisk og inuitisk blod, så fremstår den ægte grønlander som værende distinkt anderledes end danskere, da grønlanderne ikke føler sig som danskere. Måden, hvorpå man opfatter sig selv, er en væsentlig del af en given mentalitet.

Ideen om hvad og hvem man er og måske især hvad og hvem man ikke er, bliver først relevant, når man stilles overfor en anden gruppe. I det prækoloniale samfund, har man på den baggrund nødvendigvis identificeret sig i forhold til mindre lokaliteter og slægten.⁹ Man identificerede sig altså ikke på det tidspunkt som et folk; det grønlandske. I forbindelse med koloniseringen blev det den i Grønland bosiddende europæiske gruppe, som grønlanderne i historisk tid identificerede sig i forhold til.

Forestillingen om etnisk og sprogligt rene folk ligger bag nationalstaternes selvforståelse. Nationer skabes gennem konstruktion af en fælles historie med fælles (ofte mytisk) oprindelse med vægt på kontinuitet og homogenitet. Etnisk homogenisering har i tidens løb indgået logisk i nationsbygningen.¹⁰

En grundlæggende antagelse bag nationalismen i Europa var, at man for at få et velfungerende demokrati behøvede en fælles national identitet.¹¹

En umiddelbar fare ligger i, at man på forhånd, når man kigger tilbage i tid, har et billede af et givet historisk samfund som værende af en homogen kognitiv karakter, altså at man på givet tidspunkt internt i en befolkningsgruppe erkendelsesmæssigt havde samme opfattelse af, hvorledes verden var skruet sammen. Specielt i Grønlands tilfælde har argumentet været, at man før og i en vis udstrækning efter Hans Egede levede med en flad samfundsstruktur uden formelle autoriteter. En samfundsopbygning, der er blevet

⁸ Jens Fensbo, 1966, s. 335

⁹ Henrik Wilhjelm, 2001, s. 30

¹⁰ Lotte Hedeager, Weekendavisen, 24.-30. okt. 2003, kultur, s.8

¹¹ Uffe Østergård, 1996, s. 475

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

benævnt ”urkommunisme”. Dette gør at man umiddelbart forestiller sig, at disse mennesker i deres måde at se og opfatte verden på nødvendigvis måtte være meget ensartet.

Dog skal der ikke herske nogen tvivl om, at fangersamfundet var et patriarkalsk hierarkisk opbygget samfund, hvor husherren var den ubestridte autoritet med ansvaret for det enkelte hushold. Som vidnesbyrd på dette forhold kan nævnes at det udelukkende var husherrerne, som indledningsvis kom til at sidde som valgte medlemmer af forstanderskaberne.¹²

Tilsyneladende har de eskimoiske kulturer, der har beboet det arktiske område gennem årtusinder udvist relativ stor kulturel ensartethed, hovedsageligt mht. materiel kultur men formentlig også angående sproget og mht. sagn og myter.

Den kulturelle forandring i eskimokulturerne foregik muligvis ikke specielt hurtigt, grundet den isolation som kulturerne var omgivet af.

Kulturel forandring er dog ikke kun et spørgsmål om indførelse af kulturelementer fra andre beslægtede eller ikke-beslægtede kulturer, men i høj grad også et spørgsmål om intern udvikling og dynamik. Kulturen reproduceres i en fortløbende proces, hvor også fortiden spiller en stor rolle.

Ideen til oprettelse af forstanderskaberne, sysselråd, landsråd og kommuneråd, har alle den fællesnævner at initiativet kom fra andre end grønlanderne.¹³ Hvilket vil sige, at de regler og bestemmelser, der lå til grund for de parlamentariske råd var ikke var forfattet af grønlandere. De parlamentariske råd havde til hensigt at styre udviklingen i en bestemt retning. Retten og dermed magten til at definere virkeligheden lå på den baggrund ikke hos grønlanderne, men hos de danskere, der styrede kolonierne i Grønland.

De danskes syn på grønlanderne er i denne henseende relevant, da netop dette syn i en vid udstrækning var med til at farve grønlandernes forestilling om sig selv.¹⁴

¹² Bo Wagner Sørensen, 1994, s. 201

¹³ Hvorvidt Kleinschmidt og Rink i moderne forstand ville være at betragte som grønlandere kan diskuteres, dog kan der ikke herske tvivl om at de selv definerede sig selv som andet. (jf. Bro, 1993, side 117-120)

¹⁴ Bo Wagner Sørensen, 1994, s. 100

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

Grønlænderne havde dog muligheden for, indenfor de rammer som bestemmelser fastsatte, at sætte deres præg på udviklingen.

De politiske organer kan ses som begyndelsen af den oplæring af grønlænderne i selvforvaltning og selvadministration, som siden hen udmøntede sig i grønlandske ønsker om øget kompetence og selvstyre.

Eskimoer/inuitter har i almene og videnskabelige kredse igennem tiden haft en særlig plads. De var i modsætning til mange andre kulturer, som levede i lande, der blev koloniseret, ikke antagonistiske og stridslystne mod de nye magthavere. De blev anset som eksemplariske ædle vilde og ydede i modsætning til f.eks. indianere ikke ydet blodig modstand mod kolonisatorerne.¹⁵

Samtidig er det oprindelige grønlandske samfund, fangersamfundet og de eskimoiske kulturer, der havde levet i landet, ofte blevet fremstillet i et økofunktionalistisk lys, hvor kulturen ses som værende en tilpasning til et ekstremt hårdt miljø. De sociale forhold, den materielle kultur og de herskende normer mentes at være et resultat af det miljø, som de levede i.¹⁶ Nordboerne betragtes ikke som grønlændere af dagens grønlændere, da de ikke tog udgangspunkt i de naturgivne forhold og derfor nødvendigvis måtte uddø.

Ideen er, at nordboerne forsøgte at videreføre den europæiske livsstil i Grønland ved at dyrke landbrug og holde husdyr, og deres redskaber og erhverv passede ikke til landet, da naturen kun kan "dyrkes" på en måde – den grønlandske.¹⁷

En afhandling¹⁸ viser i modsætning hertil, at nordboerne i stigende grad over tid spiste "grønlandsk" mad, såsom sæl og fisk i stedet for landbrugsprodukter. Hvilket er påvist ved at undersøge skeletdele fra nordbograve. Nordboerne blev mindre i højden og antog i højere grad en fysisk udformning ala den inuitiske, nemlig en, hvormed man lettere holder varmen ved at have en mindre flade, hvorfra varmen kan udledes til omgivelserne. Ideen om ægte grønlændere har i denne forbindelse den konsekvens, at man nødvendigvis kun har en måde at klare sig på i Grønland – den inuitiske fangerkultur – ellers må man nødvendigvis bukke under. Her er det på sin plads at spørge om de

¹⁵ Erik Gant, 1996, s. 183

¹⁶ Bo Wagner Sørensen, s. 129

¹⁷ Chr. Berthelsen, 1976, s. 120

¹⁸ Niels Lynnerup; The Greenland Norse. A Biological-anthropological Study "MoG - Man and Society", vol. 24, 1998

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

tidligere kulturer så i det hele taget var ”grønlandske” – de betragtes som en vigtig del af den grønlandske kulturarv, men måtte ligesom nordboerne med tiden enten udvandre eller uddø. En tidligere forklaring på, at det ikke kom til egentlige kamphandlinger mellem Hans Egede og grønlænderne var, at grønlænderne nærede frygt for, at europæerne ville hævne sig for grønlændernes drab af nordboerne.¹⁹ De arkæologiske fund har dog ikke kunnet afgøre, om det rent faktisk kom til egentlig krig mellem de to folk. De grønlandske nordbosagn har formentlig deres oprindelse i skandinaviske Grønlandsbeskrivelse fra 1500-1600 årene.²⁰

Den naturlige tilstand for de kulturer, der har levet i Grønland må på den baggrund siges at være, at kulturen en overgang i en kortere eller længere periode er i stand til at eksistere i landet, hvor efter, af forskellige årsager, kulturen enten måtte udvandre eller uddø.

Ifølge den tidligere faglitteratur har grønlænderne og de fortidige kulturer haft visse rammer at fungere indenfor, og reelt ingen valgmuligheder for at vælge andre baner, de naturgivne forhold determinerede så at sige kulturen.

Netop dette bliver så fremhævet, når snakken går på, at kulturen ikke har kunnet følge med udviklingen og at grønlænderne er ofre for forhold, som de ingen indvirkning har på. Påvirkningen udefra tildeles skylden for tingenes tilstand.²¹

Samtidig bliver det bratte omskift fra et oprindeligt til et moderne samfund set som havende visse uheldige konsekvenser:

*"Går man fra jæger- og samler-stadiet til et forbrugersamfund så at sige fra den ene dag til den anden, så har man brug for en drink."*²²

Udviklingen har gjort grønlænderne fremmedgjorte og rodløse, og har givet følelsen af, at de var apatiske tilskuere. Det samme kunne dog siges for visse befolkningsgrupper i bla. Europa, så problemet er ikke specielt for Grønland.

Pointen er, at man fra grønlandsk side ved at tage dette standpunkt, undskyldes og fralægges ansvaret for ens handlinger.

¹⁹ Mathias Storch, 1930, s. 52

²⁰ Kirsten Thisted, 1999, s. 62

²¹ Bo Wagner Sørensen, s. 101

²² Erik Gant, 1996, s. 172-173

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

De befolkningsgrupper, der har beboet den ø som i dag hedder Grønland indtil den danske kolonisering, har alle deres oprindelse i den vestlige del af Arktis, med undtagelsen af nordboerne, som i en varme periode omkring år 1000 bredte sig ud over et stort område på cirka samme breddegrad som deres udgangspunkt. Blodet er bindeledet inuitkulturerne imellem.

I perioder siden de første grupper kom, har øen formentlig været ubeboet. Klimaet eller miljøet har igennem tiden vekslet mellem koldere og varmere perioder ligesom der har været fluktuationer i de naturlige ressourcer, såsom fangst dyr.

På sin vis har disse grupper kæmpet mod elementerne og har indtil et vist punkt sejret.

Det tætte forhold til naturen er et indlysende aspekt af den grønlandske mentalitet, som man i bla. Vesteuropa på et tidligt tidspunkt gik væk fra. Man kan med visse forbehold sige, at man i mange andre dele af verden har en forestilling om at man har underlagt sig naturen, under alle omstændigheder til en vis grænse.

Et andet aspekt, som ikke er specielt for dagens Grønland, er at man ofte romantiserer den tid som var og samtidig beklager sig over de nutidige forhold – fortiden gøres til et ideal. I Grønland er det specielt tiden før koloniseringen, der gøres til noget ophøjet, dog kommer Bo Wagner Sørensen ind på, at tidspunktet for hvornår de gamle dage tidsmæssigt placeres, afhænger af den enkeltes skøn.²³

Det grønlandske samfund før 1950 blev af både danskere og grønlandere gjort til et ideal,²⁴ moderniseringen af Grønland bliver anset som grunden til, at grønlanderne ikke længere er et lykkeligt folk, eller som Eske Brun formulerede det:

*”Siden hen fik jeg altid en lidt bitter smag i munden, når velmenende mennesker spurgte mig, om det ikke gik for hurtigt med reformerne, om grønlanderne ikke var langt lykkeligere i gamle dage. Hvis de da spurgte mig og ikke simpelt hen meddelte mig, at sådan var det!”*²⁵

²³ Bo Wagner Sørensen, 1994, .s 103

²⁴ Mathias Storch, 1930. s. 79

²⁵ Eske Brun, 1985, s. 39

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

1.3 Materiale

I dette afsnit vil der blive fokuseret på hvilke kilder, som er anvendt til dette speciale.

I historiefaget står man ofte i dilemmaet om man skal fokusere på det kollektive eller det individuelle, altså om man skal forsøge at tegne et så bredt billede af et givet historisk objekt eller om man skal fokusere på individer, oftest fremtrædende, som kan tages som repræsentant for et historisk emne.

I dette speciale bliver der i mangel af kilder fra ”almindelige” grønlandere, fokuseret på de grønlandere, som var toneangivende, hvilket bl.a. vil sige dem, som sad i de politiske organer samt kateketerne, der i datiden overvejende grad udgjorde den uddannede del af grønlanderne, ligesom kilder forfattet af relevante europæere vil blive benyttet.

Forstanderskabsprotokollerne fra Jakobshavn (1872-75 og 1902-1906) og Upernavik (1872-1878) og de grønlandske landsråds forhandlinger 1938-1947 er førstehåndskilder, til belysning af, hvorledes både grønlandere og danskere agerede i datidens politiske organer og kan bruges til at belyse, hvorvidt der er sammenhæng med aspekter af de konstruktioner, som blev dannet og de historiske oplysninger, der kan tolkes ud af disse. Evnen til at formulere sig på skrift er først relativt sent blevet mere udbredt blandt grønlanderne. Indledningsvis var det især kateketerne, der dels udførte kirkelige handlinger og dels fungerede som lærere og som via deres uddannelse på seminariene fik den fornødne træning til at kunne deltage i den begyndende samfundsdebat.

Knud Oldendows (1892-1975) ”Grønlandernes egne samfundsorganer”(1936) og ”Grønlandervennen Hinrich Rink”(1955) er væsentlige kilder til at belyse dele af den danske administrations syn på grønlanderne. Oldendow havde været landsfoged²⁶ (1924-32) og blev siden hen kontorchef og endelig direktør for Grønlands Styrelse (1938-46) og kan på den baggrund siges at være repræsentativ for dele af den danske administrations opfattelse af grønlanderne.

Oldendow var efter Anden Verdenskrig ude af trit med de stærke kræfter i Grønland, der ønskede vidtgående ændringer mht. Grønlands status. Grønlands Styrelse personificeret ved Oldendow blev voldsomt kritiseret og i forbindelse med beslutningen om en total

²⁶ en efter loven af 1925 nyere betegnelse for inspektør

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

nyordning af Grønland trak Oldendow sig tilbage som direktør og blev afløst af Eske Brun, der under krigen havde virket i Grønland som den ene af de to landsfogeder.²⁷

Eske Bruns erindringer²⁸ er en kilde, der indeholder en del af de holdninger, der kom til at præge Grønlands udvikling efter 1950. Brun var medlem af Grønlands Kommissionen af 1950 som lå til grund for nyordningen, Brun blev i 1954 departementschef i Grønlands ministeriet og havde på den baggrund et væsentligt ansvar for Grønlands udvikling efter 1950.²⁹

Hinrich Rink (1819-1893) er blevet kaldt den eskimologiske forsknings fader.³⁰

Han var oprindelig uddannet i kemi, hvilket dog ikke begrænsede hans interessesfære til dette felt.

Hans ”Eskimoiske eventyr og sagn” blev påbegyndt i 1858, ved en efterlysning af sådanne sagn og myter langs den grønlandske vestkyst. Værkets indsamlede fortællinger kom dog til at dække hele Grønland og Labrador i Canada.

Rinks syn på grønlænderne fremgår heri, så værket både fungerer som kilde til Rinks syn og til den grønlandske sociale verden, som den fremgår i fortællingerne. Den anden kilde af Rink³¹, som bliver brugt, er en gennemgang af årsagerne til den forarmelse, specielt i Sydgrønland, som var til stede i midten af 1800-tallet.

Rink besad forskellige vægtige poster i det danske kolonistyre af Grønland; kolonibestyrer i Julianehåb og Godthåb, inspektør i første omgang i Julianehåb og siden hen for hele Sydgrønland og endelig sluttede han af som direktør for Den Kongelige Grønlandske Handel (KGH).

Rink var ophavsmanden til Atuagagdliutit (1864), der var den først landsdækkende avis. Avisen gav grønlænderne mulighed for at udveksle meninger på tværs af regionerne og øgede dermed grønlændernes bevidsthed og almene dannelse.

²⁷ Mads Lidegaard, 1979, s. 584

²⁸ Mit Grønlandsliv – Erindringer af Eske Brun

²⁹ Mads Lidegaard, 1979, 584

³⁰ Ole Høiris, 1982, s. 1

³¹ Om Aarsagen til Grønlændernes og lignende af Jagt levende, Nationers materielle Tilbagegang ved Berøringen med Europæerne, 1862.

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

Carl Emil Janssen (1813-1884) var præsteuddannet og virkede som missionær forskellige steder fra 1844 og frem til 1857, hvor sygdom nødvendiggjorde hans hjemrejse til Danmark. Janssen var i en periode seminarieforsøger og missionær i Godthåb og var en af ophavsmændene bag forstanderskabsoprettelsen. Hans værk³² er en skildring af hans liv i Grønland og heri indgå hans fremstilling af grønlænderne og deres kultur.

C.W. Schultz-Lorentzens (1873-1951) bog³³ er et oversigtsværk vedrørende det grønlandske folk og deres ejendommelighed og er på den baggrund en væsentlig kilde til belysning af forfatterens konstruktion af den grønlandske mentalitet. Schultz-Lorentzens foredrag³⁴ vedrørende den ønskede adskillelse af handel og administration i Grønland var et indlæg i en længerevarende debat omkring Grønlandspolitikken.

Schultz-Lorentzen, der var teologisk uddannet, fungerede i missionens tjeneste fra 1898. Fra 1901 var han seminarieforsøger og blev Grønlands første provst fra 1906 til 1912 og var formentlig en af inspiratorerne bag den kristne forening Peqatigîngiat.

Schultz-Lorentzen stod bag Loven om den grønlandske Kirke og Skole fra 1905, ligesom han deltog i styrelsesloven af 1925, hvor hans forslag om rådssamarbejde mellem danske og lokalt valgte udmøntede sig i de såkaldte sysselråd, der fungerede indtil 1950.³⁵

Mathias Storch (1883-1957), som havde jysk blod i årene, blev til at starte med uddannet som kateket i Godthåb, hvorefter han kom til Danmark. I 1910 blev han ordineret præst og blev siden hen viceprovst for Nordgrønland.³⁶ I en periode sad Mathias Storch som medlem af Nordgrønlands Landsråd (1927-32). Bogen "En grønlanders drøm"(1915) var den første roman forfattet af en grønlander og kan som sådan sættes som et vendepunkt på grønlændernes vej mod tilegnelsen af den civiliserede (europæiske) verdens kundskaber. Bogen er en samfundsbeskrivelse fra starten af 1900-tallet.

Augo Lynge(1899-1959) var i en årrække et fremtrædende medlem af det grønlandske samfund. Han var den ene af de to første folketingsmedlemmer efter at

³² En grønlandspræsts optegnelser 1844-49

³³ Det grønlandske folk og folkesind

³⁴ Adskillelse af Handel og Administration i Grønland

³⁵ Finn Gad, 1983, s. 238-239

³⁶ Mathias Storch, 1930, s. 9-10

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

grundlovsændringen i 1953 gjorde Grønland til en formel ligestillet del af det danske rige. Han var ligeledes medlem af Sydgrønlands Landsråd (1951-54).

Hans bog "Trehundrede år efter" er en fremtidsskildring, der beskriver det grønlandske samfund i 2021 som han håbede, det vil se ud på det tidspunkt. Grønlønderne fremstilles i bogen som et modent, ansvarsfuldt folk, der har taget de nye forhold til sig.

Augo Lynges opfattelse af hvad det vil sige at være grønlønder, både før, under og efter den erhvervsomlægning, som han følte var påkrævet for at kunne bevæge sig op af kulturtrinene, træder tydeligt frem i værket.

Hans Lynges (1906-) biografi³⁷ beretter om hans tid på seminariet i Godthåb i den første fjerdedel af det 20. århundrede. Han var i en periode medlem af Sydgrønlands landsråd og deltog efter krigen i 1946-betænkningen. Han beundrede det frie liv, som havde kendetegnet det fangersamfundet og var skeptisk over den europæiske påvirkning af det grønlandske samfund.³⁸

Knud Rasmussen (1879-1933) står som initiativtager og oversætter af "Breve fra Grønløndere", som er en samling af breve vedrørende grønløndernes modenhed til at kunne påtage sig ledende stillinger i landet samt hvorledes tilstanden i Grønland i følge skribenterne var. Brevene, der i visse tilfælde er skrevet af flere end en, er fra fem fangere, to kateketer (den ene angav sin stilling som fanger/kateket), en præst, en udstedsbestyrer, en bogtrykker, en bødker og endelig en renjæger. Brevene kan på den baggrund siges at være ganske repræsentativ for det daværende grønlandske samfund. Rasmussen, der havde en grønlandsk mormor, var født og opvokset i Jakobshavn. Artiklerne fra tidsskriftet Grønland (1980 og andre) er primære kilder til belysning af dels grønlønders virkelighedsopfattelse samt danskeres opfattelse af samme.

George Qupersiman var født i slutningen af 1800-tallet i Østgrønland. Bogen³⁹ er en beretning om hans opvækst under den oprindelige eskimoiske livsførelse til han som ungt mand i 1915 blev døbt. Qupersiman var tidligt blevet forældreløs og bogen beretter om

³⁷ Grønlands indre liv II

³⁸ Mads Lidegaard, 1981, s. 243

³⁹ Min eskimoiske fortid

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

de mange "forsvarsværker" han måtte opbygge for at kunne leve uden frygt for den omgivende verden.⁴⁰

Bogen er redigeret af Otto Sandgreen, der var præst på Østkysten og i Thule-området. Formentlig har Sandgreens rolle haft en indvirkning på bogens indhold. Jan Kanstrups bog⁴¹ behandler ud fra primær kilder en sag fra Ilulissat omkring år 1900, hvor grønlænderne langt fra udstilles på den gængse måde.

1.4 Sagn og myter som udtryk for ideer om den grønlandske mentalitet

Sagn og myter er igennem tiden blevet overleveret oralt og har af den grund formentlig løbende ændret sig i takt med den øvrige samfundsforandring. Disses nedskrivninger gør dem så at sige fæstnet i tid. Tidspunktet for nedskrivningerne af de sagn og myter, der benyttes, har startpunkt i midten af 1800-tallet.

Myter og sagn tillægges ofte en rolle som formidlere af en institutionaliseret socialiserings- og dannelseskarakter i oprindelige samfund. I sagnene fremstår historienes personer som ærketyper, der på forskellig vis kom ud for situationer (ofte mod onde kræfter), der kan relateres til overordnede temaer omkring livet.⁴²

Myterne og sagnene i de oprindelige grønlandske fangersamfund fremdrog de normer, dyder og adfærdsmønstre, der var essentielle for at samfundene vedblev med at være funktionsdygtige og fortællingerne indeholdt den grønlandske forestillingsverden og sjæleliv⁴³ og kan som sådan bruges til at forstå grønlændernes livsanskuelse.⁴⁴

En af grundene til, at man fra videnskabelig side har postuleret at inuit-grupperne, der i blandt grønlændere, overordnet set tilhører samme kultur, men med lokale variationer, var at man kunne finde de samme fortællinger over hele Arktis.

⁴⁰ George Qupersiman, 1982, s. 6

⁴¹ Taama allappugut Ilulissani piniartut – om Forstanderskaberne og tørveskærssagen i Jakobshavn

⁴² Jette Rygaard, 1996, s. 230-233

⁴³ C.W. Schultz-Lorentzen, 1951, s. 62

⁴⁴ Hinrich Rink, 1982, s. 5

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

Forskelle i værdier, normer og skikke kom til udtryk i fortællingerne afhængigt af, hvor de blev fortalt, samtidig kunne fortællingerne blive ændret (af fortælleren) alt efter, hvilken sammenhæng de blev fortalt i.⁴⁵

Selvom den subjektive indvirkning på fortællingerne kunne ændre dele af disse, vedblev hovedindholdet, motivet, replikkerne og navne de samme.⁴⁶ Fortællingerne blev i forbindelse med nedskrivninger klassificeret ud fra deres alder, de ældste (oqaluttuat) blev af grønlænderne nødt til ændret pga. den respekt, de var omgærdet af, mens de nyere (oqalualaarutit), der mere fungerede som underholdning ikke var underlagt kravene om nøjagtig gengivelse.⁴⁷ Fortællingerne havde i det oprindelige samfund den funktion, at normer blev videreformidlet og dermed konsekvenserne af normbrud.

Derudover bearbejdede fortællingerne de drifter, der måtte holdes i ave af hensyn til kollektivet og virkede på den måde som en moraliserende faktor.⁴⁸

Fortællingerne fra perioden efter Hans Egede kan bruges som tidlige kilder med en grønlandsk synsvinkel.⁴⁹

Rinks indsamling af sagn og myter blev påbegyndt mens han var inspektør i Sydgrønland med sæde i Nuuk.

Rink ønskede at de udgivne sagn skulle være repræsentative for så mange distrikter som muligt. Udover indsamlingen i perioden op til 1865 modtog Rink sagn fra Nordgrønland indsamlet i 1820'erne samt fra den næstnordligste koloni Ummannaq, fra Østgrønland og fra Labrador i Canada.⁵⁰ Målet med indsamlingen og udgivelsen var, præget af de nationalromantiske strømninger, at give grønlænderne bevidstheden om egen historie hvorved de igennem denne fælles oprindelse ville kunne rejse sig som et folk.⁵¹ Sagnene blev fortalt og overleveret oralt, og havde efter missionærernes opfattelse været en del af den hedenske tradition, hvorfor denne side af det oprindelige grønlandske samfund var blevet bandlyst og dermed var begyndt at gå i glemmebogen.

⁴⁵ Birgitte Sonne, 1996, s. 244

⁴⁶ Erik Holtved, 1938, s. 71 og C.W. Schultz-Lorentzen, 1951, s. 61

⁴⁷ Kirsten Thisted, 1999, s. 58

⁴⁸ Kirsten Thisted, 1999, s. 49

⁴⁹ Kirsten Thisted, 1999, s. 60

⁵⁰ Hinrich Rink, 1982, s. 2

⁵¹ Kirsten Thisted, 1999, s. 13

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

Fortællingerne i værket blev nedskrevet af grønlandere og i første omgang udgivet på originalsproget. Den danske udgave af værket udkom i 1866. Bevæggrunden for dette værk var, at Rink mente at det grønlandske samfund pba. kontakten med europæerne var kommet ud af balance, hvortil et af midlerne til at bringe balancen tilbage var, at give grønlanderne bevidstheden om egen historie tilbage, gennem de sagn og myter, som efterhånden var blevet skubbet i baggrunden pga. deres umiddelbare tætte forbindelse til den hedenske tro. Forstanderskabernes oprettelse kunne på den baggrund siges at være et led i samme tankegang fra Rinks side.

En lignende foretagende med at vække folkets bevidsthed om fælles oprindelse blev gennemført i Danmark nogenlunde samtidigt.⁵²

Knud Rasmussen udgav på et senere tidspunkt (1921-1925) tre bind indeholdende myter og sagn fra Østgrønland, Vestgrønland og Kap York-distriktet i det nordligste Grønland.⁵³

Kaassassuk, som helt ung blev forældreløs og derfor blev dårligt behandlet af sine bopladsfæller, opnår sin fysiske styrke ved at opsøge kraftens herre, hvorefter han hævner sig på sine bopladsfæller ved at kværke dem.⁵⁴ Fortællingen er om, at lære sig selv at kende og dermed blive i stand til at forlige sig med sig selv og ens omgivelser.⁵⁵ Kaassassuk-fortællingen er i dag et symbol for grønlanderne, Grønlands Hjemmestyre har umiddelbart udenfor landstingssalen en figur af Kaassassuk stående.

I det tidligere fangersamfund, hvor en af de væsentligste dyder er (fysisk)styrke, vil det være mærkeligt om ikke vold, om ikke andet, ind i mellem forekom.

Frygten for at blive dræbt gjorde, var et incitament til at opøve sine fangstfærdigheder da man brugte nogenlunde de samme færdigheder til fangererhvervet som til det at dræbe; styrke og behændighed.⁵⁶

⁵² Kirsten Thisted, 1999, s. 13

⁵³ H. Ostermann, 1982, s. 42

⁵⁴ Knud Rasmussen, 1994, s. 122-141

⁵⁵ Kirsten Thisted, 1999, s. 44

⁵⁶ Hinrich Rink, 1862, s. 14

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

Muligheden foreligger, at grønlænderne overfor danskerne af forskellige årsager, bla. frygtsomhed, agerede anderledes (ikke voldeligt) end overfor de øvrige grønlændere og dette gjorde, at grønlænderne kom til at fremstå som et ikke-voldeligt folk.⁵⁷

Hvorvidt mord var så udbredt, som det fremgår i fortællingerne, kan der dog sås tvivl om, men der er aldrig nogen ild, hvis der ikke er røg!

Formentlig har der dog været en del overdrivelse i fortællingerne for at fremme forståelsen.

Rink var af den overbevisning, at de mord og drab, som forekom i fortællingerne, kunne sammenlignes med de, der omkom i civiliserede landes krige. Drabene var ofte et udslag af stridigheder mellem forskellige stammer, bla. sydlændinge mod nordlændinge.⁵⁸

Dette er dog ikke tilfældet i sagnet om Parpaaq, der levede ved Kangeq i nærheden af det nuværende Nuuk i tiden efter Hans Egedes ankomst.

Fortællingen går på, at Parpaaq yndede at dræbe døbte, tilsyneladende uden grund.⁵⁹

Fortællingen kan udlægges som et tegn på spændinger mellem de to religioner, og at en del grønlændere vedblev at leve efter gamle normer.

Kristendommen prædikede, at drab skulle betragtes som en synd. I fortællingen om Millisaaq, der ligesom Parpaaq var en morder, der levede i nærheden af det nuværende Nuuk, bliver han fortrængt fra området og ender med at blive dræbt. Disse to var de sidste mordere fra gammel tid i omegnen af Nuuk.⁶⁰

I fortællingerne om Imaneq og Akamalik⁶¹ fungerer de europæiske missioner som Guds sendebude, og grønlænderne omvender sig til kristendommen af egen vilje og ikke pba. missionærene, hvorved kristendommen bliver en del af det at være grønlander.⁶²

⁵⁷ Erik Gant, 1996, s. 183

⁵⁸ Hinrich Rink, 1862, s. 14

⁵⁹ Kirsten Thisted, 1999, s. 87

⁶⁰ Kirsten Thisted, 1999, s. 90

⁶¹ Kirsten Thisted, 1999, s. 175-178 og 190-193

⁶² ⁶² Kirsten Thisted, 1999, s. 60

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

1.5 Forskningsoversigt

Marianne Jensens (1994) hovedfagsspeciale ”Etnisk identitet i Grønland – med et historisk perspektiv” undersøger om den grønlandske identitet kan siges, at fremstå som en urokkelig eller omskiftelig størrelse, afhængigt af de historiske forhold.

Derudover ønsker hun at undersøge, hvem der danner denne identitet.

Hendes tidsmæssige horisont er fra perioden omkring år 1900 og til om med 1970`erne, som er valgt pba. det kildemæssige felt.⁶³ Konklusionen på specialet er, at den etniske identitet afhænger af den historiske situation. Den etniske identitet er gennem den behandlede periode blevet defineret af den grønlandske elite ud fra tidernes ideologiske strømninger. Ønsket om større indflydelse på egne anliggender er et gennemgående tema. I Grønland har man en opfattelse af kultur, som værende en statisk størrelse, der vanskeligt lader sig omforme. Man er bærer af en "gammel" kultur, der pga. de nye forhold befinder sig i en uharmonisk tilstand. På det sproglige område giver det sig udslag i at dansk ikke læres ordentligt i skoleforløbet, hvilket giver uddannelsesmæssige problemer. Det danske sprog er vejen til at kunne begå sig karrieremæssigt mens det grønlandsk sprog fremstår som det sociale omgangssprog. Dikotomien mellem den danske og den grønlandske kultur er fortsat udtalt. Til trods for flere hundrede års samkvem er der ikke blevet skabt en ny blandingskultur.⁶⁴

Søren Thuesen (1988) behandler i sin bog⁶⁵ fremkomsten af den kristne forening ”Peqatigîngiat”, der i 1907 blev grundlagt af Stephen Møller og hurtigt vandt frem langs den grønlandske vestkyst.

Bogens tidsmæssige horisont ligger mellem 1907/8 og til om med 1917. Foreningen indsamlede bla. penge ind til missionsvirksomhed i Thule for nogle af de sidste grønlandske hedninge.⁶⁶

Hanne Thomsens (1998) analyse af baggrunden for den danske stats håndtering af de grønlandske kolonier gennem KGH, bærer præg af, at hun antager et marxistisk

⁶³ Marianne Jensen, 1994, s. 3-4

⁶⁴ Marianne Jensen, 1994, s. 97-103

⁶⁵ ”Fremad, opad – Kampen for en moderne grønlandsk identitet”

⁶⁶ Hans Lyng, 1988, s. 17

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

videnskabssyn. Grønlænderne sidestilles med arbejderne/proletariatet, mens KGH står som den onde kapitalist. Det er udelukkende for, at udnyttet grønslænderne at bla. forstanderskaberne blev oprettet. Gennem en nedbrydelse af de gamle, traditionelle fordelingsregler havde KGH et mål om, at få så meget indhandlet fra fangerne som muligt og dermed øge egen indtjening.

Selv den påståede beskyttelsespolitik var motiveret af ønsket om, at beholde monopollet, der fra KGHs side var den mest økonomisk rationelle ordning, hvorimod frihandel, som ellers var på tale en overgang i midten af 1800-tallet, ville koste den danske stat penge.

Bo Wagner Sørensen (1994) behandler i sin bog⁶⁷ emnet mænds vold mod kvinder. Konklusionen er, at det, at der forekommer vold mod kvinder, begået af deres mænd, i dagens Grønland er et udtryk for, at de voldelige mænd forsøger at genvinde deres tidligere status ved, at "sætte" deres kvinder på plads. Mændene føler, at de har mistet status og magt, bla. overfor kvinderne men også på et mere generelt plan. Grønlandske kvinder er i dag i stand til, at klare sig økonomisk og denne ligestilling opfattes som en modsætning til de oprindelige samfund, hvor mændene sad på magten.

Erik Gants (1996) artikel⁶⁸ omhandler de forestillinger om forskellige eskimogrupper, som igennem tiden er blevet er blevet dannet. Artiklen omhandler ligeledes i hvilke sammenhænge disse forestillinger bliver brugt.

Gant mener, at man for at få et mere realistisk billede frem om grønslændere og andre eskimogrupper er nød til, at opgive de forestillinger, der holder folk fast i uhensigtsmæssige idealer om en tid, som det ikke er muligt at vende tilbage til.⁶⁹

1.6 De teoretiske rammer

I dette speciale vil diskursanalyse blive anvendt. Målet for diskursanalysen er, at afdække, hvorledes givne historiske aktører opfatter verden, hvilket bliver muligt gennem skriftlige kilder. Diskurs er et begreb, der dækker over en del betydninger.

⁶⁷ "Magt eller afmagt? Køn, følelser og vold i Grønland"

⁶⁸ "Den excentriske eskimo"

⁶⁹ Erik Gant, 1996, s. 191

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

I en diskursanalytisk kontekst har begrebet betydningen; evnen til at ræsonnere og måden, hvorpå man taler og skriver indenfor et givet objekt.

Diskursanalysens rammer dækker al social praksis, hvilket vil sige tanker, handlinger og tale indenfor et givet objekt, som både producerer og reproducerer diskursen.⁷⁰

Kultur skal i en Foucaultsk forstand netop forstås som social praksis.

I forbindelsen med anvendelsen af diskursanalysen bliver det antaget, at kategorier af menneskelige eksistensformer bliver produceret og reproduceret gennem forskellige regler og systemer (diskursernes rang⁷¹), der klassificerer de forskellige aspekter af eksistensformerne. Disse systemer er hele det konceptuelle felt, hvor viden bliver dannet og produceret. Dette felt skaber rammerne for, hvad som bliver tænkt og sagt, hvilket også vil sige, hvad som ikke kan tænkes og siges indenfor feltet.

Diskurs er i denne henseende et helt felt, hvori sproget bruges på en bestemt måde. Feltet er indlejret i menneskelige praksiser, institutioner og handlinger, og da de diskursive praksiser gør det svært, at tænke udenfor dem, fremstår diskursen som udøver af magt og kontrol.⁷²

Magtforholdene er i denne sammenhæng forbundet med et vidensområde og mulige vidensfelt indenfor et givet historisk objekt afhænger af konstellationen magt-viden.⁷³

Den historiske forandring ses som en proces, hvor uforenelige magt og vidensdiskurser afløser hinanden. Målet for diskursanalysen er på den baggrund at undersøge, hvorledes magten er fremkommet gennem processuelle forskydninger.⁷⁴

Magten skal ikke forstås som undertrykkende overherredømme, men derimod som en måde, hvorpå handlinger, praksis og tanker klassificeres ud fra, hvad som respektive diskurser angiver som rigtige. Magten er produktiv, forstået på den måde at, folk ikke umiddelbart føler sine handlinger som påtvungne, men derimod som den rette vej.

Antagelsen er, at magtens domæne breder sig helt ud til de sociale praksiser som foregår mellem folk, magtens tentakler breder sig helt ud i kapillærplanet.⁷⁵

⁷⁰ Bo Wagner Sørensen, 1994, s. 32

⁷¹ "order of discourses", Ania Loomba, 1998, s. 38

⁷² Ania Loomba, 1998, s. 38-39

⁷³ Foucault, 1977, s. 27-28

⁷⁴ Foucault, 1977, s. 18-20

⁷⁵ Ania Loomba, 1998, s. 41

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

Man er i henhold til diskursanalysen bundet af visse rammer, det ikke umiddelbart er muligt, at sætte sig udenfor.

Bo Wagner Sørensen behandler i sin bog bla. den grønlandske kulturelle diskurs, hvor centrifugalpunktet er grønlændernes kulturelle anderledeshed i forhold til danskere. Det grønlandske samfund og dennes kultur fremstilles som værende ud af balance, grundet den historiske udvikling med de heraf følgende konsekvenser; druk, sociale problemer etc. Sørensens informanter opfattede kultur som en samling regler, normer og værdier, som modsvarer en given materiel virkelighed og da den grønlandske mentalitet har rod i en anden virkelighed end dagens, må der være ubalance.

Den nye grønlandske mentalitet, med de førnævnte følgevirkninger, er fremprovokeret af omstændighederne.⁷⁶ Hvilket fratager grønlænderne ansvaret for tingenes tilstand.

Ania Loomba behandler i sin bog "Colonialism/Postcolonialism" forskellige aspekter af forholdet mellem tidligere kolonilande og koloniherrer. I en historisk kontekst kæder hun fremkomsten af kapitalisme og kolonialisme sammen, hvor den ene forudsatte den anden. Den europæiske kolonialisme omstrukturerede de koloniserede landes økonomier og trak dem ind i kolonimagternes egen økonomiske tråde. Kolonialisme defineres af Loomba som en tilegnelse af et territorium, hvor de materielle ressourcer bliver approprieret og hvor lokalbefolknings arbejdsindsats bliver udnyttet.

De underlagte territorier gennemlevede en omkalfatring af de politiske og kulturelle strukturer, der tidligere havde sammenholdt det enkelte samfund. Kolonialismens succes blev i datiden (og senere hen) kædet sammen med videnskabens fremmarch og logikkens sejr over overtroen og mange koloniserede overtog samme opfattelse.⁷⁷

Edward Saids bog "Orientalism" opererer ud fra en diskursanalytisk tilgang med, hvorledes Vesten igennem nyere tid har konstrueret Orienten (det nuværende Mellemøsten). Saids pointe er, at Vesten igennem en lang periode har konstrueret Orienten, dels gennem videnskabelige tekst, institutioner og regeringsopbygninger i de underlagte områder. Med tiden blev den videnskabelig diskurs om Orienten transformeret

⁷⁶ Bo Wagner Sørensen, 1994, s. 104-105

⁷⁷ Ania Loomba, 1998, s. 3, 6 og 21

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

til en institution under de vestlige imperier, hvorved magtforholdet blev stadfæstet. Efterhånden blev den viden som Vesten producerede om Orienten ligeledes til Orientens virkelighed (dens diskurs). Vestens anneksion af Orienten blev muliggjort via den vestlige kulturelle styrke og vestens viljen til at kolonisere.

Vesten, kunne ifølge Said, konstruere Orienten efter eget hoved.⁷⁸

Den europæiske kultur voksede sig stærke ved at underlægge sig Orienten og fik styrket sin identitet ved at spejle sig i Orienten.⁷⁹

Diskursen om Orienten gjorde at de underlagte blev gjort til objekter af de vestlige magthavere, som vanskeligt kunne nuancere konstruktion af dem selv.

2. Historiske forudsætninger for situationen i 1850

Grønland har i godt 4500 år været beboet – indvandrende eskimogrupper, der oprindeligt stammede fra området omkring Beringstrædet i Alaska, har gennem tiden vandret øst på. Grundene til, at disse grupper migrerede har formentlig været overbefolkning, forbedrede fangstforhold i de nye områder pga. klimatologisk ændringer samt, at fangstdyrene i første omgang ikke blev bange, da de ikke kendte til mennesker og derfor var lette at fange, hvilket også ville forklare at de vedblev med at vandre. Gruppernes størrelse har formentlig været relativt små og det enkelte hushold var den grundlæggende sociale enhed, hvor hver enkelt havde specifikke roller at udfylde. Afhængigheden af andre var udtalt, og ingen var i stand til at overleve på egen hånd.

Noget af det sidste, man i Europa (Island) kender til forholdene i Grønland i Nordboperioden er et bryllup i 1408 i Hvalsey i Østerbygden, der lå i nærheden af det nuværende Qaqortoq. Derudover har nyere undersøgelser af et stykke klæde fremstillet efter norrøn teknik vist, at Østerbygden omkring år 1425 stadig fungerede.⁸⁰

Nordboerne var således imidlertid forsvundet – formentlig udvandret til primært Island og øen havde formentlig fra ca. år 1500 udelukkende været beboet af eskimoer.

⁷⁸ Edward Said, 1995, s. 94-95

⁷⁹ Edward Said, 1995, s. 3

⁸⁰ Se www.natmus.gl under ”månedens historie” (august 2002)

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

Kontakten mellem Europa og nordboerne var over tid ophørt, dog havde primært hollandske hvalfangere handelsforbindelser med grønlandere på Hans Egedes tid.

Indledningsvis var koloniseringen af Grønland et led i reformationen – grønlanderne (dvs. nordboernes efterkommer) skulle bringes up to date mht. det ændrede kristne budskab efter Reformationen.

Den danske konge ønskede derudover at hævde suverænitet over Grønland.

Island, hvorfra nordboerne stammede, var i 1260 kommet ind under den norske konge og i 1387 blev Danmark og Norge til et rige⁸¹ og det var ud fra dette forhold, at den danske konge kunne gøre krav på Grønland.

Det samfund, Hans Egede mødte ved ankomsten til Haabets Ø var et patriarkalsk opbygget jæger- samlersamfund, med sælen som hovednæringskilde.

Kontakten mellem de forskellige grønlandske samfund langs hele kysten har højst sandsynligt været til stede, bla. blev der ved arkæologisk udgravninger fundet nordbogenstand i Thule-distriktet ligesom en fra nordboerne videreformidlet bødkertekniks artefakter blev fundet her, dog er det tvivlsomt om nordboerne skulle havde været kommet så langt mod nord. Sandsynligheden taler for, at genstandene og teknikken er blevet videreformidlet af forskellige grupper langs kysten for endelig, at komme til Thule-distriktet.⁸²

Samfundet havde, ifølge Hans Egede, ingen love, orden, øvrighed eller disciplin, ligesom det ingen retssans eller politisk forståelse havde.⁸³

Denne forestilling om de grønlandske samfund vedblev indtil midten af 1800-tallet, at være gældende blandt europæere.⁸⁴

Da Hans Egede ikke fandt nogen efterkommere af nordboerne, påtog Missionen sig dernæst den opgave, at bringe det gode budskab/guds ord til de indfødte.

⁸¹ Erik Gant, 1996, s. 178

⁸² Erik Holtved, 1938, s. 67

⁸³ C.E. Janssen, 1913, s. 98

⁸⁴ Hinrich Rink, 1862, s. 5

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

Religionen, de skikke man levede efter og måden, man levede på var i datiden så snævert forbundet, at det kom til at betyde at kristendommens kommen betød en omkalfatring af samfundets normer og værdier. Kristendommen og den eskimoiske livsforståelse var nogenlunde sammenlignelig, hvilket formentlig var grunden til, at overgangen til den nye religion blev relativt let. Begge religioner holdt med de svage og fattige, og prædikede ydmyghed og arbejdsomhed.⁸⁵

Oprindeligt havde meningen med handelsvirksomheden i Grønland været, at den skulle finansiere Missionen. Hollænderne havde i en længere periode drevet tuskhandel med grønlænderne, hvilket den danske stat gerne så stoppet, da det alt andet lige ville betyde højere indtjening for den danske stat, at være de eneste. I 1739 fandt der en lille søtræfning sted i nærheden af Jakobshavn, hvor hollænderne blev slået. Efter det blev Danmarks ret til Grønland anerkendt og handlen med grønlænderne blev derefter en monopolhandel.⁸⁶ Efter nogle lidet succesrige forsøg med private handelskompagnier blev KGH i 1776 oprettet med det økonomiske formål, at finansiere missionen og dermed kolonierne i Grønland, hvilket vil sige Grønlands vestkyst fra Julianehåb til Upernavik. I perioden mellem 1721 og 1900 led den danske stat således ikke økonomisk tab ved at have kolonierne i Grønland.⁸⁷ I perioden 1790 til 1850 endda et overskud.⁸⁸

Instruksen af 1782 fastsatte administrationsprincipperne for KGH, som stod for både handlen og borgerlig myndighed⁸⁹ - hvilket igennem tiden har givet grund til en del kritiske røster. Argumenterne i kritikken gik på, at man ved at have denne sammenblanding, sejlede i to kajaker på en gang. Samtidig med at man forsøgte at tjene penge på grønlændernes erhverv, skulle man stå for deres tarv. Inspektørerne, som var overordnede den overordnede myndighed i Grønland, var først og fremmest handelsfunktionærer, der skulle sørge for at økonomien i kolonierne hang sammen.⁹⁰

⁸⁵ Kirsten Thisted, 1999, s. 56

⁸⁶ Mathias Storch, 1930, s. 57

⁸⁷ Axel Kjær-Sørensen, 1983, s. 13

⁸⁸ Mathias Storch, 1930, s. 68

⁸⁹ Axel Kjær-Sørensen, 1983, s. 11-12

⁹⁰ C.W. Schultz-Lorentzen, 1906, s. 5

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

Instruksen angav som sit hovedformål at det hidtidige samfund blev videreført og at samkvemmet mellem grønlændere og europæere blev holdt på et minimum. Instruksen var for europæerne i Grønland det regelsæt, hvorved kontakten til grønlænderne blev stadfæstet.⁹¹

De danske koloniherrer i Grønland kan komparativt set betragtes som enestående pba. deres behandling af den grønlandske befolkning. Mange andre kolonimagter havde en helt anden tilgang til deres undersåtter. Hensynet til grønlænderne blev taget uden smålige beregninger.⁹² Dog var det ikke alle europæere i Grønland, der opførte sig hensigtsmæssigt, når målet bla. var at fremstå som forbilleder for grønlænderne.⁹³ Forud for instruksen var der forlydende om, at grønlænderne i forbindelse med handel blev snydt, og en egentlig kontrol til beskyttelse af grønlændernes interesser fandtes ikke indledningsvis.⁹⁴

Dog kan man overordnet sige, at hensigten fra dansk side som udgangspunkt var, at hjælpe grønlænderne.

Et samfunds generelle tilstand kan med visse forbehold måles ud fra, om der sker en stigende eller et fald i befolkningstallet. Grønlands befolkningstal har i stort set hele den historiske periode været stigende, på nær Sydgrønland i midten af 1800-tallet.⁹⁵

En koppeepidemi i Godthåb-området i 1730'erne skulle efter sigende have gjort et drastisk indhug i befolkningstallet og grønlændernes manglende modstandsdygtighed overfor de nye sygdomme, som kom til landet med de nye tilflyttere, har formentlig i visse perioder nedsat menneskemængden.⁹⁶

Ud fra en fra 1835 nedsat kommission havde man fra dansk side ønsket, at grønlændernes forhold skulle forbedres, hvilket skulle ske ved at grønlændernes huse, sundheden og mulighederne for uddannelse skulle opgraderes. Kommissionen foreslog bla., at der skulle udsendes kakkellovne til grønlænderne, der så kunne bruge kul i stedet for spæk til

⁹¹ Instrux af 1782, § 3

⁹² C.W. Schultz-Lorentzen, 1906, s. 1

⁹³ Mathias Storch, 1930, s. 50

⁹⁴ Mathias Storch, 1930, s. 61

⁹⁵ Axel Kjær-Sørensen, 1983, s. 14 og 39

⁹⁶ Mathias Storch, 1930, s. 72

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

opvarmning og madlavning.⁹⁷ Derved ville grønlænderne kunne indhandle større mængder spæk, som var grundlaget for handlen.⁹⁸

Målet var at grønlænderne med tiden ville kunne indgå i et frihandelssamfund, hvorefter monopolhandlen kunne ophæves.⁹⁹

I 1845 blev seminarierne i Godthåb og Jakobshavn oprettet, ligesom herrnhuterne forsøgte, at starte nogle skoler mhp. at uddanne egnede grønlændere til kateketer. En kateket var en hjælpepræst, som bla. prædikede og fungerede som lærer,¹⁰⁰ ofte ved en af de 300 bopladser, som fandtes i år 1900, hvor præsten sjældent havde mulighed for at komme. Samtidig med de pligter kateketerne havde, forventedes det, at de selv hjemtog det meste af deres indtægt via fangst. Kateketerne fik en lav løn. Hensigten bag dette var, at grønlænderne så vidt muligt skulle bibeholde deres oprindelige samfundsform med fangsten som næringskilden.

Ofte fungerede de to erhvervsgrøene dårligt sammen hos kateketerne og ofte levede kateketerne under kummerlige forhold.¹⁰¹

Efterspørgslen efter uddannede kateketer blev ej heller mættet i perioden 1845-1906, og en hel del steder fungerede uuddannede kateketer i mangel af andet.¹⁰²

Stort set alle beboede steder havde i første fjerde del af det 20. århundrede enten uddannede kateketer eller såkaldte læsere, der kunne undervise børnene.

Analfabetisme var derfor relativt hurtigt blevet udryddet. Undervisningen foregik på grønlandsk, mens dansk taltes og blev forstået af et forholdsvist lille antal grønlændere. Undervisningen gav dog ikke grønlænderne adgang til højere poster i administrationen eller handlen.¹⁰³ Det grønlandske sprog, mente missionærerne, var det medium, som guds ord skulle udbredes via. Hvilket kan have betydet, at sproget ikke blot overlevede men i høj grad er så stærkt i dag.¹⁰⁴ Det grønlandske har ligesom den øvrige grønlandske kultur gennemgået en udvikling, men det danske sprogs påvirkning er alligevel af begrænset

⁹⁷ Ole Marquardt, 1999, s. 10

⁹⁸ Mathias Storch, 1930, s. 66

⁹⁹ Ole Marquardt, 1999, s. 10

¹⁰⁰ Søren Thuesen, 1988, s. 42

¹⁰¹ Søren Thuesen, 1988, s. 43

¹⁰² Søren Thuesen, 1988, 43-44

¹⁰³ Eske Brun, 1985, s. 31

¹⁰⁴ Finn Lynge, 1970, s. 5

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

omfang, derimod har det, at man er begyndt at skrive på grønlandsk gjort, at visse grammatiske regler er blevet strammet op.¹⁰⁵

Sondringen mellem grønlandere og danskere gjorde sig gældende overalt i samfundet. Restvæsnet var opdelt efter, hvilken gruppe man tilhørte og lønningsmæssigt var der stor forskel, ligesom relativt få grønlandere besad højere stillinger. Spiritus var forbudt for grønlandere, dog havde velansete husherrer mulighed for at købe en vis mængde malt, der kunne bruges til brygge øl. En brandert var derfor et statussymbol.¹⁰⁶

3. De politiske organer

"Intet menneske påtager sig et håndværk, han ikke har lært, selv det simpleste. Alligevel tror alle og enhver sig tilstrækkeligt kvalificeret til det vanskeligste af alle håndværk – det at regere." (Sokrates)

Hvorvidt ovennævnte citat kan overføres på det mennesker generelt, kan der sås tvivl om men dette speciale vil forsøge, at vise at grønlanderne både ønskede at få indflydelse og besad evnen til, at være med der, hvor beslutningerne vedrørende deres samfund blev truffet. I dette kapitel vil de ydre rammer for den grønlandske befolknings politiske udvikling blive behandlet.

3.1 Forstanderskaberne

Indtil 1857 havde det eksklusivt været danskere, der styrede de grønlandske kolonier. De forværrede tilstande i midten af 1800-tallet bevirkede, at der efterhånden blev fremsat forslag om, at det kunne være ønskeligt om grønlanderne blev inddraget i egne anliggender, hvorved ansvarsfølelsen og engagementet forhåbentligt ville blive taget af grønlanderne.

¹⁰⁵ Robert Petersen, 1976, s. 207

¹⁰⁶ Eske Brun, 1985, s. 29-30

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

Forstanderskaberne blev oprettet på forsøgsbasis i de fire sydligste kolonier fra 1857 med succes, hvorefter de blev oprettet på permanent basis i Syd- og året efter i Nordgrønland.¹⁰⁷

Forslaget om oprettelsen af forstanderskaberne, som blev sendt til Indenrigsministeriet i 1856 var udfærdiget af Hinrich Rink, Samuel Kleinschmidt, C.E. Janssen og lægen Lindorff. I 1848 var Danmark blevet et demokrati og strømningerne bag denne proces var en del af baggrunden for oprettelsen af forstanderskaberne. Grønlænderne skulle ligesom bønderne, samfundenes grundpiller, være medbestemmende i den samfundsmæssige udvikling.¹⁰⁸

Målet med forstanderskaberne var, at genoprette en mistet balance, der var afstedkommet af kontakten med europæerne, hvilket havde betydet grønlændernes gamle skikke og traditioner var blevet negligeret. Grønlænderne skulle deltage i administreringen af egne anliggender og dermed får følelsen af magt over eget liv tilbage.

I perioden op til de første forsøg med forstanderskaber havde nøden mange steder vist sit slette ansigt.¹⁰⁹ Mange var døde af dels mangel på mad om vinteren og dels af sygdom om sommeren, primært forårsaget af dårlige beboelsesmæssige og klædemæssige forhold.¹¹⁰

I Sydgrønland i 1858-59 døde adskillelige mennesker af sult.¹¹¹

Oprettelsen af forstanderskaberne kan ses som et udtryk for, at grønlændernes vej mod større selvstændighed blev påbegyndt.

På den ene side var der et anarki, som herskede pga. ubalancen og på den anden side var der det danske despoti, men den hensigtsmæssige gyldne middelvej var, ifølge Rink, brolagt af selvadministrerings-princippet.¹¹²

Indledningsvis havde inspektøren for de respektive område ret til at udnævne formanden for forstanderskabet, som regel blev kolonibestyreren valgt.¹¹³ Forstanderskaberne kunne

¹⁰⁷ Knud Oldendow, 1936, s. 47-49

¹⁰⁸ Knud Oldendow, 1936, s. 76

¹⁰⁹ Knud Oldendow, 1936, s. 47

¹¹⁰ Hinrich Rink, 1862, s. 3-4

¹¹¹ Mathias Storch, 1930, s. 67

¹¹² Ole Høiris, 1982, s. 34

¹¹³ Kale Rosing, 1966, s. 294

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

udstede præmier i forskellige tilfælde, hvor forskellige personer havde udvist den rette samfundsånd, bla. renlighed, god orden og husgerning blev påskønnet.¹¹⁴

Udborgning lån eller kredit fra butikker ønskedes nedbragt, da det med tiden var blevet mere almindeligt og de indfødte forstanderskabsmedlemmer skulle i den forbindelse være gode forbilleder.¹¹⁵

I 1872 kom der nye foreløbige bestemmelser for forstanderskaberne.

I disse bestemmelser blev forskellene mellem de syd- og nordgrønlandske forstanderskaber sløjft. Inspektøren havde ikke længere retten til at udnævne formanden, som frem over skulle være præsten. Kolonibestyreren blev i stedet regnskabsfører og de indfødte medlemmers antal blev visse steder forøget.¹¹⁶

De danske medlemmers formentlig dominerende rolle, blev på et vist plan udjævnet ved denne forøgelse i antallet af de indfødte medlemmer.

Repartitionen blev i disse bestemmelser gældende fremover. Repartitionen fungerede ved at det overskud som evt. fremkom, skulle uddeles til erhververne efter en klasseinddeling. Kriterierne var inddelt efter dygtighed og produktivitet og evnen til at passe på ens erhvervsfartøjer og hvorvidt de havde konebåd, slæde, telt og kajak og altså formåede at være selvhjulpne.¹¹⁷ Repartitionen havde som hensigt, at tilskynde til driftighed.

Efter gammel skik skulle grønlænderne så vidt muligt forsøge, at hjælpe de svage og trængende og kun såfremt dette ikke var muligt skulle forstanderskaberne træde til og yde hjælp.¹¹⁸ Det blev formuleret at grønlænderne så vidt muligt selv skulle sørge for at undgå nød, selvforskyldte trængende mistede visse rettigheder, bla. valgbarhed til forstanderskaberne og del i repartitionen og derudover tab af prestige ved at modtage fattighjælp.¹¹⁹

Den ofte fremhævede grønlandske tendens til, at festliggøre selv den mindste anledning, viste sig også i forbindelse med forstanderskabsmøderne, hvor man med fælleskassens

¹¹⁴ Kale Rosing, 1966, s. 294

¹¹⁵ Kale Rosing, 1966, s. 294

¹¹⁶ Kale Rosing, 1966, s. 320

¹¹⁷ § 12 i Indenrigsministeriet, 1889

¹¹⁸ § 10 i Indenrigsministeriet, 1889

¹¹⁹ § 11, stk. b i Indenrigsministeriet, 1889

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

midler holdt et traktement efter mødets afslutning. Hvilket inspektøren for Nordgrønland ikke var glad for¹²⁰ og det efterfølgende traktements udgift var da også begrænset betragteligt.¹²¹

Den gamle grønlandske skik med en boplads indbyggere kunne afvise tilflyttere blev videreført efter, inspektøren var blevet bemyndiget til at yde støtte til folk, der flyttede fra overbefolkede til mindre befolkede steder. Forstanderskabet havde mulighed for at afvise de potentielle tilflyttere.¹²²

De grønlandske medlemmer af forstanderskaberne holdt dagen før hovedmødet, hvor alle medlemmerne deltog, et forberedende møde, hvor kateketen fungerede som formand. På dette møde havde de grønlandske medlemmer mulighed for at behandle sager, som de følte skulle med på hovedmødet. Desværre fandt jeg ingen af disse protokoller fra samme koloni, hvor både det forberedende og det efterfølgende hovedmødes referat var arkiveret. Disse ville kunne have vist, i hvor høj grad de grønlandske medlemmers forslag fra de forberedende møder, blev fremført på hovedmødet.

3.2 Loven af 1908

Forstanderskaberne havde på sin vis udspillet sin rolle, fra flere sider havde der i et stykke tid været ønsker om udvidelse af grønlændernes kompetence, derudover havde kritikken fra vægtige personer gjort, at man i Danmark mente, at det var tid til en reformering af styrelsen og Grønland. Det parlamentariske systemskifte i Danmark i 1901 bevirkede, at oppositionelle kræfter i den danske rigsdag begyndte at påvirke Grønlandspolitikken.

Stort set alle grønlændere var omkring år 1900 kristnet og forstanderskabsinstitutionen havde mistet sin betydning. Resultatet af disse forhold gjorde, at der kom nye retningslinier udfærdiget i nye love vedrørende de grønlandske forhold.¹²³

Problemet med forstanderskaberne havde i følge kritikken været, at danskerne havde haft for meget magt til, at grønlænderne havde kunnet komme til.

¹²⁰ Jakobshavn forstanderskabsprotokol, 6. maj, 1874

¹²¹ Jakobshavn forstanderskabsprotokol, 8. september, 1874

¹²² Brev fra inspektøren af 16. juli, 1873 til Jakobshavn forstanderskab

¹²³ Knud Oldendow, 1936, s. 76

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

De danske medlemmer havde indledningsvis haft en vis indflydelse på de økonomiske midler som rådene havde til rådighed, men efterhånden var de grønlandske medlemmer blevet enerådende mht. uddelingen af repartitionen og resultatet var blevet, at der ikke forekom nogen egentlige forhandlinger. Samarbejdet mellem de to grupper haltede og institutionen havde mistet sin betydning som middel til at vække og opdrage grønlænderne.¹²⁴

I loven af 1908 blev adskillelsen mellem handel og administration gennemført men pga. skuffende resultater med denne ordning blev alle handlens administrationsgrene samt kirke- og skolevæsenet i 1912 lagt under en direktør i Grønlands Styrelse.¹²⁵

Forstanderskaberne blev ophævet og som erstatning for disse blev lands- og kommunerådene dannet. Kommunerådene skulle varetage understøttelsen og fattighjælpen, uddeling af repartition og arvesager. Derudover fungerede de som politimyndighed. I hver landsdel blev der nedsat et landsråd, hvis medlemmer blev valgt gennem kommunerådsmedlemmerne. Landsrådene skulle holde et årligt møde med den respektive inspektør, som var formand men uden stemmeret.

Landsrådenes opgaver var, at behandle de sager som myndigheder i Danmark tilsendt dem, ligesom de havde mulighed for at foreslå nye vedtægter vedrørende landsdelen. For at begrænse den danske indflydelse og i højere grad lade grønlænderne komme til orde, blev de danske embedsmænd, hvilket også gjaldt præsterne, udelukket fra de politiske organer.¹²⁶ Embedsmændene fik dog et talerør, da der for hvert kolonidistrikt blev oprettet kredsmøder.¹²⁷

Imidlertid fremkom der tanker om, at samarbejdet mellem danskere og grønlændere på det parlamentariske plan burde fortsættes og resultatet blev sysselrådene, der dækkede større områder end kommunerådene og hvor medlemmerne var embedsmændene i distriktet.

¹²⁴ Knud Oldendow, 1936, s. 66

¹²⁵ Mathias Storch, 1930, s. 90

¹²⁶ Søren Thuesen, 1988, s. 74

¹²⁷ Mathias Storch, 1930, s. 90

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

I august 1911 holdt de to landsråd fra nord og syd, deres første møde. Ud af de samlede 46 medlemmer og suppleanter var 37 fangere, syv var kateketer eller ansatte som lønarbejdere og endelig var der to fiskere.¹²⁸

Fangernes procentvise andel var altså 80 %, mens den samlede erhvervsmæssige inddeling på det tidspunkt havde 73 %, som levede som fangere. De to fiskere udgjorde 4,3 % af landsrådenes medlemmer mens den samlede erhvervsmæssige andel af fiskere var 11 %. Landsrådsmedlemmernes procentvise inddeling fra europæiske erhverv (kateketer inkl.) var på nogenlunde samme niveau som den samlede erhvervsinddeling (15 %).¹²⁹

Grunden til, at der blev dannet to landsråd var af administrative hensyn, hvilket dog ikke udelukker at Nord- og Sydgrønland blev opfattet som to separate enheder med hver deres erhvervsforhold. Kommunikations- og trafikforholdene var i perioden op til efter Anden Verdenskrig heller ikke egnede til en vidtgående mødeaktivitet.

Inspektøren i Nordgrønland, som havde hovedsæde i Godhavn, skulle overfor de europæiske hvalfangere vise det danske flag og dermed beskytte grønlænderne.

3.3 1925-loven

I 1920 blev der nedsat en kommission bestående af tjenestemænd i Grønland og andre relevante personer, der skulle komme med forslag til revision af de grønlandske love.

Det grønlandske samfund befandt sig ved en skillevej. Betænkningen sagde bla.:

*”Hovedformålet er grønlændernes udvikling til selvstændighed, det vil sige en sådan modenhed i moralsk og økonomisk henseende, at de kan blive i stand til at leve i fri forbindelse med den øvrige verden, når landets nuværende afsondringstilstand engang i fremtiden ophører.”*¹³⁰

Grønlænderne var på vej mod nye tider men visse forhold skulle først rettes op, før det lod sig gøre, at reformere samfundet alt for radikalt.

¹²⁸ Knud Oldendow, 1936, s. 123

¹²⁹ Axel Kjær-Sørensen, 1983, s. 15

¹³⁰ Mads Lidegaard, 1991, s. 173

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

I 1925 blev forslagene udmøntet i en lov, hvor inspektørerne fremover skulle hedde landsfogeder, der skulle have samme uddannelse som danske dommere, derudover blev det fremover muligt for danskere at blive valgt til lands- og kommuneråd.

Sysselrådene, der i reglen skulle have lige mange danske og grønlandske medlemmer, blev ligeledes dannet. Rådene omfattede de enkelte kolonidistrikter og bestod af kommunerådsformændene og embedsmændene i distriktet.¹³¹

Seminarieundervisning blev ændret til fra seks til fire år, inddelt i to dele. Den første del af uddannelse gav adgang til ansættelse i handels eller administrative stillinger og gav mulighed for at komme til Danmark på videreuddannelse.

Samtidig var ønsket at forbedre danskundervisningen i børneskolen, hvorfor den anden del af seminarieundervisningen blev forbedret med dette for øje. En øget vægtning af danskundervisningen var ønsket af befolkningen.¹³²

3.4 Nyordningen

I 1948 nedsattes en kommission, der havde til opgave at gennemgå de problemer som forekom i Grønland med henblik på den sociale, samfundsøkonomiske, politiske, kulturelle og administrative udvikling samt derefter at komme med en betænkning vedrørende de fremtidige retningslinier vedrørende disse spørgsmål.

I første omgang havde de grønlandske ønsker mht. det fremtidige samarbejde med danskerne været, at grønlænderne skulle være fast repræsenteret i Rigsdagens Grønlandsudvalg og at fællesstyret med et landsråd i stedet for to, skulle fortsættes.

I første omgang blev ingen af ønskerne indfriet.¹³³ Grønlænderne ønskedes indlemmet i Grønlandsudvalget for at forebygge misforståelse og bitterhed mellem Danmark og dets bilande og dermed undgår at samhørigheden ophørte.¹³⁴

I 1946 havde en betænkning anbefalet at handelsmonopolet blev bibeholdt og at der ikke blev iværksat for store ændringer i det grønlandske samfund.

¹³¹ Mads Lidegaard, 1991, s. 173

¹³² Mathias Storch, 1930, s. 96-98

¹³³ Axel Kjær-Sørensen, 1978, s. 106

¹³⁴ De Grønlandske Landsråds Forhandlinger, 1948, s. 82

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

Imidlertid ønskede Landsrådet i 1948, at udviklingen skulle igangsættes, da ønsket var at den grønlandske befolkning kom op på samme højde som andre nationer, hvilket indebar at Grønland blev åbnet op, så det danske private initiativ fik mulighed for at være med til udvikle de økonomiske forhold i landet. Samtidig skulle grønlænderne i højere grad uddannes, så de med tiden kunne varetage de opgaver, som indledningsvis skulle klares af danskere. Vejen frem krævede oplysning og hårdt arbejde fra grønlandsk side, såfremt grønlænderne med tiden skulle kunne komme på højde med andre folk.¹³⁵

I 1948 afslog landsrådsmedlemmerne et dansk forslag om at grønlander fremover skulle være repræsenteret med et medlem i den danske rigsdag, med en begrundelse om at landets befolkning boede for spredt. Formentlig har tanken været, at det burde være to medlemmer, et fra hver af landsdelene. I 1952 sagde landsrådet derimod ja til forslaget.¹³⁶ Strafferetsmæssigt mente landsrådet, at der fortsat skulle skelnes mellem danskere og grønlandere mens landsrådet var af den overbevisning, at forskellene mht. borgerlige rettigheder skulle udjævnes.¹³⁷

Hovedkommissionen, der havde 16 medlemmer, var fra henholdsvis den danske administration og fra det grønlandske landsråd samt et kvindeligt grønlandsk medlem, valgt af landsrådet. Grønland havde 5 medlemmer i hovedkommissionen, derudover var der 9 underkommissioner, der ligeledes havde et vist antal grønlandske medlemmer. Et krav for at kommissionens betænkning skulle forløbe succesrigt var at den grønlandske befolkning deltog i gennemførelsen af initiativerne.¹³⁸

Grønlands udvikling skulle styres gennem et samarbejde mellem grønlandere og danskere.¹³⁹

Erhvervsomlægningen fra fangst til fiskeri, som havde været undervejs et stykke tid, nødvendiggjorde at befolkningen koncentreredes i større og langt færre bebyggelser. Tendensen mht. bosættelsesmønsteret havde op til 1950 været at grønlænderne flyttede fra de mindre steder til de større og at de flyttede mod Midtgrønland, hvor mulighederne

¹³⁵ Einar Lund Jensen, 1996, s. 151

¹³⁶ Axel Kjær-Sørensen, 1978, s. 108-109

¹³⁷ Grønlandskommissionens betænkning 1, 1950, s. 5-6

¹³⁸ Grønlandskommissionens betænkning 1, 1950, s. 6-14 og 19

¹³⁹ Einar Lund Jensen, 1996, s. 156

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

for det nye fiskerierhverv var bedst. I 1938 boede knap 30 % af den grønlandske befolkning i kolonierne mens tallet i 1947 var på knap 38 %.¹⁴⁰

Flere og flere fik fiskeriet som hovederhverv, mens fangererhvervets andel af arbejdsstyrken blev mindre. Kvinder havde nu muligheden for at tjene sit eget brød, via det arbejde, som fiskeriet afstedkom, nemlig fiskebearbejdningen. Disse tendenser havde været på vejs et stykke tid, men det skal i denne sammenhæng nævnes at forskellen på syd og nord var udtalt, i Nordgrønland bibeholdt man i højere grad fangsten som det primære erhverv. Dog ændredes bla. bosættelsesmønsteret ligeledes her, hvilket kan tages som udtryk for, at det ikke udelukkende var erhvervsomstillingen, som var den eneste faktor for de ændrede forhold.

I Uummannaq og i Upernavik, hvor sælfangsten fortsat var hovederhvervet i 1930`erne og 1940`erne steg koloniens procentvise andel af befolkning fra henholdsvis 20 til 30 % og fra 18 til 25 %. Grundene til denne flytning kunne være de kulturelle goder ved de større pladser og derudover muligheden for at få lønarbejde.¹⁴¹

4. Den grønlandske mentalitet

Mentalitet skal som nævnt i indledningen forstås som det åndspræg, det sjælelige præg og den generelle sindstilstand som prægede/præger en given gruppe, i dette tilfælde den grønlandske befolkning i den givne periode. Det mandlige ideal omkring 1860 for den grønlandske befolkning på Vestkysten var den dygtige, kristne sælfanger.¹⁴² I loven af 1905 omkring kirke og skolevæsen blev Grønland officielt konverteret fra missionariater til præstegæld,¹⁴³ hvilket kan tages som udtryk for at kristendommen på det tidspunkt var implementeret som grønlændernes religion. Over tid grønlænderne mere lyst til, at høre det kristne budskab, bla. i Upernavik i en periode fra 1887 til 1898.¹⁴⁴

¹⁴⁰ Grønlandskommissionens betænkning 1, 1950, s. 23 og 25

¹⁴¹ Grønlandskommissionens betænkning 1, 1950, s. 25

¹⁴² Karen Langgård, 1999, s. 177

¹⁴³ Mathias Storch, 1930, s. 86

¹⁴⁴ H. Ostermann, 1936, s. 78-94

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

Kristendommen kom på mange punkter til at fremstå som en af de faktorer, der samlede grønlænderne til èt folk. Den enkelte grønlænder indgik i et fællesskab med andre grønlændere og de stod samlet i kontakt med Gud.¹⁴⁵

I 1930`erne mente Augo Lyngé at det grønlandske samfund uden kristendommen ville have befundet sig på et lavere kulturelt stade.¹⁴⁶

Transformationen fra fangst til fiskeri kom til at betyde, at Grønland blev et andet land. Bosættelsesmønstret og erhvervsmulighederne blev ændret, naturalieøkonomien blev med tiden udskiftet en pengeøkonomi og forholdet til omverdenen blev en anden.

4.1 Forestillinger om grønlandsk mentalitet (1850-1900)

Forestillingen om grønlændere er selvsagt ikke en homogen størrelse, dog er der dele af denne opfattelse, der går igen set over en bred front. Den europæiske tanke med grønlænderne var, at de skulle opdrages til at være nyttige, ansvarsfulde og fremsynede samfundsborgere i første omgang under fangerkulturen.

Det lå den danske stat på sinde af den oprindelige kultur blev videreført, dels af hensyn til koloniernes økonomiske rentabilitet og dels for at undgå, at grønlænderne mistede deres fundament.

Instruksen af 1782 udstak retningslinierne for de danskes adfærd overfor grønlænderne. Monopolhandlens eksistens afhang af grønlænderne, da de gennem fangsten var grundlaget for indtjeningen.¹⁴⁷

I denne bliver det indskærpet at det primære mål var, at samfundet skal videreføres som hidtil og at de danske og andre udefrakommende skulle holde sig fra grønlænderne, på nær i embedsøjemedet. Det var ikke tilladt for europæere at gifte sig med virkelige grønlænderinder, dog kunne inspektøren tillade, at der blev indgået giftermål mellem kvinder af blandet blod og europæere. Tanken bag dette var, at kontakten med europæere havde givet anledning til dovenskab, fangstens forsømmelse og megen uorden.¹⁴⁸

¹⁴⁵ Lone Fredensborg, 2000, s. 292

¹⁴⁶ Augo Lyngé i Knud Oldendow, 1939, s. 229

¹⁴⁷ Mathias Storch, 1930, s. 73

¹⁴⁸ Instrux af 19. april 1782, §§ 3 (første post), 2 (anden post)

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

Afkommet af disse blandede ægteskaber blev betragtet som grønlandere,¹⁴⁹ men blev ligeledes opfattet som bindeleddet de to kulturer imellem.

Rink opfattede alle, der var opdraget i den eskimoiske levemåde, både de, som havde europæiske aner samt de ublandede som grønlandere. Rink mente også at et europæisk barn, der blev opdraget på eskimoisk maner ville blive grønlander.

Levemåden (i dag ville han vel have sagt kulturen) var afgørende for, om man var grønlander.¹⁵⁰

Grønlandernes kamp mod naturen og foreløbige sejr var set med danskes øjne en beundringsværdig bedrift,¹⁵¹ specielt på baggrund af deres åndelige primitivitet og hidtidige absolutte selvhjulpethed mht. materiel kultur, redskaber, jagtudstyr etc.

Grønlanderne var til forskel fra andre "vilde" nationer (dvs. oprindelige folk) ikke præget af den råhedstilstand, som kendetegnede de andre og udgjorde på den baggrund et ejendommeligt folk.¹⁵²

Grønlanderne og de øvrige eskimokulturer havde kæmpet en hård kamp mod naturen og havde sejret over elementerne. Grønlanderne var på den baggrund, at betragte som et sejt folk.¹⁵³ Netop den højt udviklet evne til at tilpasse sig et givet miljø, burde kunne bruges til at overvinde de forhindringer, der lå på vejen mod udvikling.¹⁵⁴ Det upolerede frie individ havde dog visse egenskaber, der skulle slibes, såfremt det civilisatoriske stade skulle nås.

C.E. Janssen var fascineret af sproget, der dels var smukt og dels så avanceret, at man skulle forvente at grønlanderne på et vist tidspunkt havde haft lærde og forfattere,¹⁵⁵ grønlandernes lave civilisatoriske stade var ikke foreneligt med sprogets udviklede væsen.

¹⁴⁹ Erik Gant, 1996, s. 187

¹⁵⁰ Hinrich Rink, 1982, s. 11-12

¹⁵¹ C.E. Janssen, 1913, s. 84

¹⁵² C.E. Janssen, 1913, s. 98

¹⁵³ C.W. Schultz-Lorentzen, 1951, s. 1-2

¹⁵⁴ Hinrich Rink, 1862, s. 5

¹⁵⁵ C.E. Janssen, 1913, s. 102

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

Den europæiske civilisation blev set som det ultimative og Danmark anså sig selv som værende forpligtiget til en i moralsk og kristen henseende at sørge for at grønlænderne blev hjulpet frem i udviklingen.

KGHs tutelariske monopol skulle med tiden via en civilisering og vestliggørelse af grønlænderne gøre disse i stand til at leve i fri omgang med den øvrige verden. Dog var der i midten af 1800-tallet frygt for, at grønlænderne som folk og kultur befandt sig i fare for udslættelse, som man havde oplevet andre steder, hvor naturfolk var kommet i kontakt med europæiske folk.¹⁵⁶ En overgang havde man fra dansk side troet, at grønlændernes materielle tilstand var blevet forbedret, men den øgede indhandling, man havde oplevet fra grønlænderne havde været på bekostning af deres øvrig materiel kultur; skind og andre produkter, som tidligere var brugt til vedligeholdelse af udstyr og til lampebrændsel o.a., blev i stedet indhandlet til KGH med en deraf følgende forarmelse.¹⁵⁷ En uhensigtsmæssig spiral var påbegyndt. Grønlændernes evne til at leve på den traditionelle vise blev forskubbet og det blev bydende nødvendigt at erstatte visse elementer i den samfundsmæssige drift. Ægteskaber mellem danske (mænd) og grønlændere (kvinder) var i Instruxen af 1782 ikke tilladt men i praksis blev der indgået giftermål mellem danskere og grønlændere. Faren lå i, at afkommet fra disse ægteskaber blev splittet mellem de to kulturer og at det offentlige måtte tage sig af dem, da de ikke blev oplært ordentligt i fangererhvervet.

Grønlænderne blev ikke anset som værende modne til at leve i et frihandelssamfund, som det ellers var blevet lagt op til i et fra 1863 nedsat Grønlands kommissions forslag. Rink havde med en argumentation, der gik på, at en frigivelse af handlen ville være dyrt økonomisk set samtidig med, at grønlændernes tarv ville blive misligholdt, været ophavsmand til forslaget forkastelse.¹⁵⁸ Grønlændernes og den danske regerings interesser vedrørende Grønland var ens.¹⁵⁹ På den ene side ønskede man fra dansk side, at videreføre det hidtidige samfund mens man på den anden side var bevidst om, at

¹⁵⁶ Hinrich Rink, 1862, s. 3 og Erik Holtved, 1938, s. 75

¹⁵⁷ Hinrich Rink, 1862, s. 1

¹⁵⁸ Ole Marquardt, 1999, s. 9-19

¹⁵⁹ Hinrich Rink, 1862, s. 26

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

grønlandernes kontakt med omverdenen havde igangsat en irreversibel proces, hvorfor man skulle forsøge at guide samfundet på den mest hensigtsmæssige maner.

På sin vis kunne den danske koloniadministration siges at være både human og økonomisk rationelle ved at lade grønlænderne fortsætte med deres hidtidige erhvervskultur. Koloniøkonomien kunne finansieres via de produkter, som blev indhandlet og samtidig fremstod Danmark som beskytter af grønlænderne ved, at opretholde monopolhandlen.¹⁶⁰

Kontakten mellem europæiske hvalfangere og grønlændere ønskedes ophævet af hensyn til den sygdomssmittefare som kontakten indebar. En eventuel kontakt mellem en boplads og et hvalfangerskib kunne føre til, at bopladsens repartition blev tilbageholdt.¹⁶¹

Rink ønskede med indsamlingen og nedskrivning af sagn og myter at gøre grønlænderne bevidst om at de var en del af et fællesskab, en enhed; det grønlandske folk.

Grønlænderne havde tidligere haft et sammenhold og nogle fine vedtægter, der havde gjort eksistensen mulig.¹⁶² Dette er i høj grad en del af den danske konstruktion af grønlænderne. Det blev tidligere nævnt at grønlændere ikke identificerede sig som et folk i starten af den for opgaven relevante periode, og samfundene langs den vidtstrakte kyst udgjorde ikke enhed,¹⁶³ tværtimod stod slægten og lokaliteten, som de umiddelbare identifikationsfaktorer. Den påståede oprindelige grønlandske samfunds kulturelle ensartethed var altså ingen garant for, at folk følte sig som en enhed.

Vedtægter, hvorved samfundene fungerede, var ligeledes relativt ensartede.¹⁶⁴

I Europa og den øvrige vestlige verden var tiden præget af ideen om nationen med et folk, bundet sammen bla. via deres fælles oprindelse; etniske samhørighed og dermed fælles interesser. Nationen skulle opbygges og målet var, at opbygge det grønlandske samfund med Danmark som forbillede.¹⁶⁵ Det grønlandske folk udgjorde på den baggrund en enhed, en nation med egen historie og med en erhvervskultur, der havde

¹⁶⁰ Erik Gant, 1996, s. 178

¹⁶¹ Beretninger og Kundgørelser, 1914, s. 215

¹⁶² Hinrich Rink, 1862, s. 5

¹⁶³ Mathias Storch, 1930, s. 70

¹⁶⁴ Mathias Storch, 1930, s. 71

¹⁶⁵ Hanne Thomsen, 1998, s. 27

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

sejret mod de ekstreme livsbetingelser. Grønlanderne ansås som en del af den i Arktis levende eskimokultur, der i flere tusind år havde levet i en statisk tilstand, da kulturen var et udslag af en tilpasning til over hele Arktis ensartet natur. Grønlanderne var i midlertidig ligesom andre naturfolk primitive åndeligt set.

Evnen til at tænke abstrakt, som kendetegnede bla. den danske måde at tænke på, var mangelfuld, ligesom den naive tilgang til verden var udtalt. Grønlandernes forestillinger var, ligesom andre folkeslag på det primitive stadi, præget af, at der manglede sammenhæng, helhed og enhed, derudover var der ikke noget til hinder for at deres bevidsthed indeholdt modstridende forestillinger.¹⁶⁶ Kort sagt, grønlanderne var i modsætning til europæerne ikke logisk ræsonnerende og fornuftigt tænkende.

C.E. Janssen udtaler:

*"Grønlanderne er utrolig let modtagelige for Indtryk paa Sjælen, deres Hjerter synes saa bløde."*¹⁶⁷

Og længere ned:

*"Vel synes de mig at have et vist Enfoldigheds-Præg, men langt fra at være dumme. De er i høj grad omgængelige, fredsommelige og tjenestevillige... - ofte kommer jeg til at tænke paa de utallige tomme ønsker, hvoraf den civiliserede Verden er opfyldt."*¹⁶⁸

Grønlanderne mentes at ikke kendte til had, misundelse, fjendskab eller stridigheder og man hørte aldrig om slagsmål, vold, røveri eller mord.¹⁶⁹

Uvidenheden som holdt grønlanderne hen i denne enfoldighedstilstand kunne blive afhjulpet, såfremt de blev oplyst. Efterhånden fik grønlanderne samme overbevisning; vejen frem gik via oplysning og dannelse, såfremt målet var at nærme sig de øvrige kulturlande.

Glæden over gensyn med familie og venner var udtalt hos grønlanderne,¹⁷⁰ den lethed hvormed glæden vakttes, mentes at være et udslag af de hårde livsbetingelser. Det var en nødvendighed at man havde visse positive aspekter, forhåbninger og glæde over livets

¹⁶⁶ C.W. Schultz-Lorentzen, 1951, s. 1-2, 29 og 39

¹⁶⁷ C.E. Janssen, 1913, s. 31

¹⁶⁸ C.E. Janssen, 1913, s. 98-99

¹⁶⁹ C.E. Janssen, 1913, s. 99

¹⁷⁰ C.E. Janssen, 1913, s. 49

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

små ting i en ellers ubarmhjertig verden. Grønlænderne liv var ensformigt og der var derfor brug for positive indslag.¹⁷¹

Mulige grunde til grønlændernes væsen udlagdes af C.E. Janssen som et udslag af visse personlige grunde og andre forhold, man undlod at stjæle fordi man ikke ville have, at andre stjal sit og at man ikke havde brændevin gjorde, at der ingen kriminalitet var. Samtidig var der ingen, der hævdede sig over andre, fordi uvidenheden og fattigdommen var udbredt, så den enkelte følte sig ikke bedre end den næste. Dog fandt C.E. Janssen, at grønlænderne overfor danskerne var beregnende; grønlænderne var kærlige overfor danskere og andre fremmede, fordi de håbede at få materielt udbytte af det.¹⁷²

Grønlænderne var underlagt utallige kultregler, der styrede deres handlinger og forestillinger. Reglerne var religiøst bestemt og såfremt uheld skete, blev det tilskrevet overtrædelse af en regel. Livet var derfor for grønlænderne vanskeligt men gav dem følelsen af pligt til at efterleve reglerne og bragte den enkelte i pagt med magterne, der styrede livet. Magten var en undefinerbar størrelse, men var kendetegnet ved, at alt i grønlændernes oprindelige verden besad en egen ånd (inua¹⁷³), som det gjaldt om at ære. Sila¹⁷⁴ var for grønlænderne den overordnede kræft i verden, mens havdyrene var underlagt havets moder eller den gamle kvinde. Menneskets livskraft stammede fra dets sjæl (tarneq) ligesom den enkeltes navn havde en sjæl.¹⁷⁵

Traditionen med at navngive børn efter afdøde, som regel slægtninge, lever den dag i dag og viser sig ved, at man på sin vis opfatter personen med den afdødes navn som den afdøde.

Fangererhvervet kunne ikke frembringe rigdom, sammenholdt med, at befolkningen befandt sig i en form for livslang værnepligt qua deres få valgmuligheder mht. erhvervsgræne, gjorde at den mentale tilstand fortsat var præget af traditionelle forestillinger. Grønlændernes form for rigdom bestod i at blive anerkendt, og der med at blive æret af ens samfund. Ærgerrigheden var for fangeren at sammenligne med andre

¹⁷¹ C.E. Janssen, 1913, s. 76-77

¹⁷² C.E. Janssen, 1913, s. 100

¹⁷³ Inua (dets menneske) var alle tings respektive menneske eller ånd, C.W. Schultz-Lorentzen, 1951, s. 39

¹⁷⁴ Sila har mange betydninger, såsom luften, vejret, forstanden eller verden

¹⁷⁵ C.W. Schultz-Lorentzen, 1951, s. 53-54 og 39-41

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

nationers ønske om ejendomserhvervelse.¹⁷⁶ Reglerne og skikkene som samfundene fordrede, tilkendegav at man kun kunne være fanger med mindre man fysisk var ude af stand til det.¹⁷⁷ Personer uden forsørgere var ikke velanset, da de lå det øvrige samfund til byrde, hvilket sagnet om Kaassassuk er et vidnesbyrd om.¹⁷⁸

Grønlænderne havde en anden seksualmoral, hvor sex blev anset som en leg,¹⁷⁹ desuden besad grønslænderne alle de dårlige egenskaber, der hører til den menneskelige svaghed.¹⁸⁰ Grønlænderne var altså potentielt ligeså syndige som andre folkeslag.

I midten af 1800-tallet fandtes der i det grønlandske samfund et dobbeltliv blandt grønslænderne ifølge Rink, hvor det ene var det som danskerne har adgang til, hvorimod det andet udelukkende var forbeholdt grønslændere. De gamle sagn og myter var stadig (hemmeligt) elsket af grønslænderne, skrev Erik Holtved om polareskimoerne.¹⁸¹

Og Otto Sandgreen beretter i forordet til Qupersimans bog, at han i 1960`erne havde oplevet at en person af oprigtig angst havde bedt om hjælp mod en tupilak.¹⁸²

Den grønlandske fortælletradition var blevet standset af den europæiske kulturs indtrængen men traditionen levede, ifølge C.W. Schultz-Lorentzen, stadig omkring 1950.¹⁸³

Lysten til underholdning og interessen for fortællingerne var stadig i Vestgrønland tilstede i 1920`erne og sagnfortællere var populære personer. Fortællingerne var dog ikke kun af grønlandsk oprindelse, europæiske oversatte værker blev ligeledes gengivet mundtligt.¹⁸⁴

Kløften mellem danskere og grønslændere var grunden til at dette ”hemmelige” liv fandtes blandt grønslændere. Overtroen var stadig i midten af 1800-tallet udpræget, hvilket blev udlagt som værende et udslag af deres uudviklethed. Grønlænderne troede på, at der fandtes kæmper, underjordiske væsener og spøgelse.¹⁸⁵

¹⁷⁶ Hinrich Rink, 1982, s. 19

¹⁷⁷ Hinrich Rink, 1982, s. 4-6 og 15

¹⁷⁸ Ane Marie B. Pedersen og Claus Oreskov, 1998, s. 225

¹⁷⁹ Kale Rosing, 1980, s. 250

¹⁸⁰ C.E. Janssen, 1913, s. 50 og 95

¹⁸¹ Erik Holtved, 1938, s. 75

¹⁸² George Qupersiman, 1982, s. 6 – en tupilak kan betegnes som en besværgelse med en ond hensigt bag.

¹⁸³ C.W. Schultz-Lorentzen, 1951, s. 62

¹⁸⁴ Hans Lynge, 1988, s. 35

¹⁸⁵ C.E. Janssen, 1913, s. 95 og 108

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

Grønlænderne var overfor europæerne tilbageholdende, selv overfor de europæere, der havde levet det meste af deres liv i Grønland.¹⁸⁶

Grønlændere var dog også i en generel sammenhæng tilbageholdne, og blandede sig nødtigt i andres sager. I visse situationer, bla. i forbindelse med vrede, kunne den enkelte grønlander gøre sig fri af denne tilbageholdenhed, og udbruddet blev som regel til at der blev fremsat hentydninger og indirekte sandheder. Efterhånden fik grønlænderne dog forståelse for, at man godt kunne slå i bordet uden at mene noget personligt med det.¹⁸⁷ Dette dobbeltliv havde udover sagn og myter inkluderet de sange og danse, der ifølge Finn Lynges, af missionærerne var blevet stemplet som en del af den førkristne hedenske kultur.¹⁸⁸ Den åndelige tomhed, som kristendommen skulle udfylde måtte gøres på en tilfredsstillende måde.¹⁸⁹ Sangene og dansene havde bla. haft funktion som social reguleringsmekanisme, hvorved større konflikter havde kunnet undgås. I de faglitterære tekster om Grønland har den funktionalistiske tilgang den implikation at disse sociale reguleringsmekanismer udelukkende opfattes som værende til for at samfundet kunne genfinde sit equilibrium – det enkelte individ har i denne sammenhæng ingen betydning udover det forhold, at den enkeltes følelser blev luftet, hvorved de sociale spændinger blev nedsat.¹⁹⁰ Finn Lynges gør ligeledes opmærksom på at den vestlige kultur og kristendommen ikke kan sidestilles. Sidstnævnte har og havde et overnationalt og overkulturelt udgangspunkt, om ikke andet, så i hvert fald i teorien. Målet for missionen i Grønland var at tilpasse kristendommen de allerede eksisterende forhold og at gøre religionen acceptabel for grønlænderne, via missionærernes forståelse af de etiske værdinormer, som samfundet var bygget op af. Samfundets indre dynamik skulle forstås for, at den for grønlænderne nye religion kunne tilpasses de faktiske forhold, i praksis blev der dog begået fejl, også af missionærerne.¹⁹¹ Ifølge Finn Lynges optrådte den lutherske kirke i visse henseender som bevarer af grønlænderne gennem dennes

¹⁸⁶ Thisted, 1999, s. 15

¹⁸⁷ Mathias Storch, 1930, s. 100-101

¹⁸⁸ Finn Lynges, 1970, s. 4-5

¹⁸⁹ C.E. Janssen, 1913, s. 99

¹⁹⁰ Bo Wagner Sørensen, 1994, s. 126

¹⁹¹ Finn Lynges, 1970, s. 3-4

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

fredsbevarende virksomhed.¹⁹² I modsætning til da Skandinavien blev kristnet omkring år 1000, ophørte man i Grønland stort set med at dræbe hinanden.¹⁹³

Oprindeligt havde hensigten været, at kolonisatorerne ikke skulle blande sig i grønlændernes samfund på anden måde end via Missionen og undervisningen, men i praksis begyndte stadig flere grønlændere at blive lønarbejdere fra og med koloniseringen. Missionærene og handlen havde brug for hjælpere til forskellige opgaver. Det grønlandske samfund var på vej ud af den balance, som tidligere havde sørget for, at overlevelse i perioder var mulig. Danmark var i kraft af sin rolle som koloniasørger ansvarlig for at de grønlandske samfund blev opdraget og ført frem i udviklingen.¹⁹⁴ Grundene til, at samfundet kom i ubalance var ifølge Knud Oldendow, at grønlænderne kom i et underordningsforhold til danskerne, da grønlænderne blev arbejdere, dernæst betød en vis form for befolkningskoncentrering, der var afstedkommet af ønsket om lettere at kunne undervise grønlænderne i den rette lære, at fangstbetingelserne for den enkelte blev forringet. Endelig udskiftedes naturaløkonomien med pengeøkonomi, hvorved grønlænderne lettere blev fristet til at sælge deres ellers nødvendige fangst for "unødige" europæiske produkter.¹⁹⁵

Dog kom der først et egentligt skift i forbindelse med erhvervsomlægningen fra fangst til fiskeri men processen var påbegyndt før 1900. Det tidligere i sig selv hvilende økonomisk system blev i takt med den øgede ind- og udførsel af varer nødt til at følge med udviklingen, hvilket bla. indebærer at der skete en udveksling med omverdens normer. Et ræveskind var f.eks. mindre værdsat af grønlændere end af europæere men for at åbningen af Grønland kunne forløbe hensigtsmæssigt, måtte der ske tilpasninger.¹⁹⁶ Sælsskind, som var essentielle i vedligeholdelsen af fartøjer, blev solgt, ligesom man undlod at indsamle vinterforråd. Grønlænderne besad på den baggrund ingen fremsynethed og tanke for dagen i morgen. Grønlænderne mentes at leve et sorgløst liv, uden fremsynethed.¹⁹⁷ Den manglende fremsynethed hos grønlænderne udlægges af Pedersen og Oreskov som et resultat af kristendommens kommen, hvor der blev prædikeret

¹⁹² Finn Lyngé, 1970, s. 8

¹⁹³ Hinrich Rink, 1862, s. 13

¹⁹⁴ Mathias Storch, 1915, s. x og xi i forordet af Knud Rasmussen

¹⁹⁵ Oldendow, 1955, s. 24-25

¹⁹⁶ Eske Brun, 1985, s. 26

¹⁹⁷ Knud Oldendow, 1955, s. 25

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

om, at man ikke skulle bekymre sig om dagen i morgen og derudover at europæernes tilstedeværelse af grønlænderne blev opfattet som en trykingsgaranti, da europæerne rådede over handelsvarer.¹⁹⁸

I 1844 var der en epidemi der dræbte 37 mennesker. Lægen i Jakobshavn, Rudolph mente at elendigheden skyldtes det store forbrug af kaffe og hellefisk, hvilket havde forarmet grønlænderne.¹⁹⁹ Grønlændernes påståede manglende fremsynethed gav sig udslag i, at der ikke blev samlet forråd til vinteren og med en deraf følgende nød. Dovenskab og lysten til europæiske luksusartikler, såsom kaffe, blev gjort til hovedsynderne. Det manglende vinterforråd blev af visse udlagt som et resultat af de forringede fangstforhold, mens andre rigtig nok var enige i, at dovenskaben blandt grønlændere var et uheldigt fænomen med vidtrækkende konsekvenser.²⁰⁰ Grundlæggende anså C.E. Janssen de grønlandske kvinder som dovne, der helst lavede så lidt som muligt og denne dovenskab var en nationalfejl.²⁰¹ Visse danskeres fordomme overfor grønlændere havde igennem perioden givet grund til utilfredshed blandt grønlænderne.²⁰²

Rink tvivlede dog på, om årsagen til grønlændernes forarmelse var kaffesalget.²⁰³ Kleinschmidt anså primært handlen som ansvarlig for den elendige situation, ligesom det var beklageligt, at man fra dansk side forsøgte at indføre europæisk civilisation, hvorimod Rink hælder imod at mene at missionen var at holde som skyldig, bla. burde missionen have anvendt angakokkerne som hjælpere i stedet for at forbyde disse.²⁰⁴ Begge var dog enige om, at det var kontakten med europæerne som var den udslagsgivende faktor i forarmelsen, der visse steder havde ført til sultedød. De førhen driftige grønlændere var blevet gjort afhængige af europæiske varer og solgte heller deres skind til KGH end brugte dem til beklædning. Hensigten med, at få producere så meget som muligt fra grønlandsk side var dels af hensyn til grønlænderne eget ve og vel og dels for, at handlen kunne køre rundt.

¹⁹⁸ Ane Marie B. Pedersen og Claus Oreskov, 1998, s. 231

¹⁹⁹ Ane Marie B. Pedersen og Claus Oreskov, 1998, s. 234

²⁰⁰ Adam Nielsen og Andreas Hansen i Knud Rasmussen, 1911, s. 21 og 34

²⁰¹ C.E. Janssen, 1913, s. 130

²⁰² Hans Lynge, 1988, s. 80

²⁰³ Hinrich Rink, 1862, s. 3

²⁰⁴ Wilhelm, 2001, s. 185 og 250-251

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

Hvilket gjorde den til en fælles værdinorm.

Rink mente, at det grønlandske samfund var kommet i ubalance fordi visse af de centrale strukturer var blevet fjernet. Årsagen til forarmelsen var at den oprindelige samfundstilstand og de tidligere sociale indretninger var blevet forstyrret pga. de fremmedes indflydelse. Spækket, som tidligere havde været fælleseje, var blevet det vigtigste indhandlingsprodukt.²⁰⁵

Nød og hungerperioder var dog ikke noget som først kom til de grønlandske samfund med koloniseringen, selvom muligheden for handel gjorde, at grønlænderne solgte mere end hvad godt var.²⁰⁶

Janssen mente, at Grønlændernes sulteperiode kunne afhjælpes, hvis de var bedre husholdere.²⁰⁷

Grønlænderne havde en form for retsvæsen, hvor sangkampe fungerede som retssager. Sangkampene fungerede som en sikkerhedsventil for samfundene.²⁰⁸

Taberen mistede en del af den ære, som var tæt forbundet med den status, den enkelt havde i samfundet. Disse domstole burde, i følge Rink, have været videreført med visse modifikationer – grønlændernes retsbevidsthed og sans for samfundsorden var tidligere blevet reproduceret igennem denne institution.²⁰⁹ Den offentlige mening var for den enkelte væsentlig, da personens status afhang af denne.²¹⁰ Respekten for de tidligere sociale foranstaltninger burde ligeledes have været større fra dansk side. Dette kunne have betydet, at de i højere grad var blevet holdt i hævd af grønlænderne.²¹¹

Danskerne havde på et vist plan overtaget angakokkerne position men de regler og love, som danskerne kørte efter var udelukkende møntet på egne interesser.

Tanken fra dansk side var at samfundet skulle køre videre af sig selv, som det havde gjort hele tiden.

I praksis kom der ingen erstatning, der kunne sørge for at samfundet vedblev med at fungere og dermed overleve – vakuemet gav anledning til ubalance.

²⁰⁵ Hinrich Rink, 1862, s. 4 og 16

²⁰⁶ Ane Marie B. Pedersen og Claus Oreskov, 1998, s. 231

²⁰⁷ C.E. Janssen, 1913, s. 108

²⁰⁸ C.W. Schultz-Lorentzen, 1951, s. 77

²⁰⁹ Hinrich Rink, 1862, s. 12

²¹⁰ C.E. Janssen, 1913, s. 183

²¹¹ Erik Holtved, 1938. s. 75

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

Det oprindelige samfund var dog ikke mere ødelagt end, at det ifølge Rink kunne reddes.²¹² Forstanderskaberne, der sigtede på at genoprette det patriarkalske system ved at erstatte de tabte strukturer med nye, skulle være et redskab til denne redningsaktion. Grønlænderne blev af Rink betragtet som et dueligt folk, der via undervisning sagtens kunne besidde de stillinger under missionen og handlen som normalt blev besat af europæere.²¹³ Det var et spørgsmål om erfaring og uddannelse, der gjorde at grønlænderne ikke i højere grad var inkluderet i administreringen af egne anliggender og grønlænderne var ligesom europæerne født i Guds billede, men dette til trods var europæernes forestillinger om grønlænderne præget af fordomme.²¹⁴

Det har det blandt grønlænderne vakte harme og endog had overfor danskerne, at man fra inspektørernes side kunne finde på, at straffe hele bopladser, såfremt en lovovertræder på en boplads ikke blev fundet.²¹⁵ Den kollektive afstraffelse kan ses som et udtryk for at grønlænderne ikke blev opfattet som individer men som dele af et kollektiv.

Det grønlandske samfund blev betragtet som et kollektivistisk samfund i modsætning til det individualistiske danske. Grønlænderne var af hensyn til de omgivelser, der levede under, nød til at prioritere kollektivet højere end individet ellers vil undergangen være sikker.²¹⁶ Janssen var ligeledes af den overbevisning at grønlænderne levede i et egalitært opbygget samfund:

*"Forskellen mellem forskellige stænder er ikke forstaaeligt for Grønlænderne, de er alle lige, og med høj grad af kristelig næstekærlighed deler de med hinanden og gaar til hinandens Madgryder.."*²¹⁷

Dog måtte den enkelte fanger være indbegrebet af individualisme på sit felt; han var omgivet af et særdeles farligt miljø, når han tog ud på fangst og måtte derfor være i stand til at gebærde sig her, han skulle dels være dygtig til sit arbejde og dels have det held som sørgede for, at han kom hjem. Heldet havde tidligere været grundet i den hedenske

²¹² Ole Høiris, 1982, s. 3

²¹³ Hinrich Rink, 1862, s. 3

²¹⁴ Hinrich, Rink, 1982, s. 37

²¹⁵ Johannes Rosing i Knud Rasmussen, 1911, s. 35 og se Best. Vedr. Forstanderskaberne, 1889, s. 2

²¹⁶ Bo Wagner Sørensen, 1994, s. 128

²¹⁷ C.E. Janssen, 1913, s. 78-79

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

religion, mens det blev kristendommen, der efterhånden fik rollen som beskytter mod elementerne. Han ville dog ikke kunne få noget ud af sine anstrengelser, hvis ikke han havde en kone, der sørgede for det huslige. Samfundene var centreret omkring fangeren og hans gerninger, genstanden for deres samtaler og fortællinger, maden til deres gryder og brændslen til deres lamper.²¹⁸

I mange henseende var grønlænderne indifferente – mange ting blev ikke gjort færdige, ligesom sulteperiode om vinteren var forårsaget af letsindighed og dovenskab, ligesom de ikke kunne adlyde ordre pga. at de var et frit folk og uafhængigt folk, hvilket børneopdragelsen var et eksempel på. Grønlænderne levede efter lysternes behag og enhver sørgede for eget ophold.²¹⁹

Når nøden kom, troede grønlænderne, at de blot kunne henvende sig hos de danske og få den hjælp, som ikke havde været nødvendig, hvis de havde foretaget sig mere i de gode fangstmåneder. Missionærerne skulle på den ene side prædike barmhjertighed og næstekærlighed, mens de på den anden side var nødsaget til at afvise grønlænderes bønner om hjælp under sulteperioder.²²⁰ Børneopdragelsen, der var præget af uindskrænket frihed for børnene, sigtede for drengenes vedkommende på, at tilstræbe lyst og mod til at dygtiggøre sig til fangererhvervet.²²¹

Grønlænderne havde pga. deres påstået tidligere urkommunistiske samfundsopbygning en anden opfattelse af ejendom. Grønlænderne sondrede ikke mellem personlige og fælles ejendomme,²²² hvilket gav sig udslag i at de ikke betragtede tyveri som noget forkert, grønlænderne kunne derfor ikke betros værdifulde genstande,²²³ hvilket dog modsiges af forfatteren senere hen.²²⁴

Grønlændernes fordelingsregler, primært vedrørende kød, havde i dårlige fangstperiode sørget for at alle kunne overleve – men nu blev også disse regler tilsidesat.

²¹⁸ C.E. Janssen, 1913, s. 76

²¹⁹ C.E. Janssen, 1913, s. 83 og 98

²²⁰ C.E. Janssen, 1913, s. 47 og 73-74

²²¹ Hinrich Rink, 1982, s. 20

²²² C.E. Janssen, 1913, s. 80

²²³ C.E. Janssen, 1913, s. 44

²²⁴ C.E. Janssen, 1913, s. 99

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

Opfattelse af den personlige autonomi hos grønlænderne gav sig udslag i, at man ikke kunne befale over andre. C.W. Schultz-Lorentzen mente, at vejen frem for det grønlandske samfund gik via en vækkelse af den nationale og samfundsmæssige bevidsthed.²²⁵ På et tidligere tidspunkt, omkring midten af 1800-tallet, mente missionæren C.E. Janssen, at for at man skulle kunne opnå en civiliseret og ordnet tilstand skulle grønlænderne vedblive med at leve på den oprindelige vis.²²⁶

Familier skulle flytte hen, hvor sælfangsten var mest gunstig og ikke ophobe sig ved større bopladser. Tidligere havde grønlænderne haft regler vedrørende personer, der ønskede at bosætte sig ved en bestemt boplads. Beboerne havde haft mulighed for at afvise personer, såfremt de ikke ville kunne sørge for sig selv.²²⁷

Denne regel bortfaldt, når personer ønskede at bosætte sig ved kolonierne eller ved andre steder, hvor der boede europæere.

Gæstfriheden var kendetegnet ved, at det blev betragtet som uhøfligt at låse sin dør, den som alligevel gjorde det, risikerede at sætte sig udenfor samfundet.²²⁸

Grønlænderne blev opfattet om havende et yderst kollektivistisk samfund. Hele bopladser kunne blive straffet med udelukkelse fra repartition, såfremt forstanderskaberne med inspektørens samtykke fandt at bopladsens fangere lånte for meget.²²⁹

Bevidstheden om at eksistensen afhang af, at man dels var en dygtig fanger og dels havde heldet til at overleve turene ud i naturen, sætter grønlænderne i en ydmyg position overfor omverdenen. Man var vidende om, at man var et lille, ubetydeligt væsen, der var afhængig af andet og mere end man kontrollerede.²³⁰ Ydmyghed betragtes normalt som en negativ egenskab, hvilket det ikke nødvendigvis behøver at være, da den i denne sammenhæng gav en den påpasselighed som eksistensen afhang af.

Forholdet til naturen er et omdrejningspunkt i den selvidentificering, som har givet sig udslag i en kultur og et samfund, som, angiveligt, fungerer på helt egne præmisser.

²²⁵ Søren Thuesen, 1988, s. 86

²²⁶ C.E. Janssen, 1913, s. 74

²²⁷ Hinrich Rink, 1862, s. 16

²²⁸ Erik Holtved, 1938, s. 74

²²⁹ Best. Vedr. Forstanderskaberne, 1884, s. 2

²³⁰ Adam Nielsen i Knud Rasmussen, 1911, s. 9

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

Grønlønderne havde igennem de grønlandske forstandskabsmedlemmer mulighed for at pręge udviklingen. Til trods for dette mente Daugaard-Jensen at der blev udvist meget lidt initiativ fra de grønlandske medlemmer. Grønlønderne manglede interesse for samfundsforholdene, og den eneste opgave som med succes var blevet pętaget af forstandskabernes grønlandske medlemmer var uddelingen af fattighjęlp, repartition og understęttelse. Grønlønderne var ikke modne til i hęjere grad at varetage egne anliggender.²³¹

Grønlønderne skulle have opgaver at udfęre samfundsmęssigt set, da det ellers ville fęre til at samfundet ville degenerere. Det var dog ikke alle danskere, der mente at grønlønderne magtede at den opgave det var, at tage vare pę sig selv. Indledningsvis blev de grønlandske forstandskabsmedlemmer opfattet som lige glade, samtidig med at de manglede skoling i parlamentarisk arbejde, hvilket betęd at de danske medlemmer indledningsvis mętte kęre lębet.²³² Grønlønderne var ikke forvęnt med, at danskerne lyttede til dem, hvorfor de ofte undlod at ytre sig nęr de stod overfor danskere.²³³ Det, at de danske medlemmer af forstandskaberne dels havde en opdragende rolle overfor de grønlandske medlemmer, samt det forhold, at de i forvejen besad autoritative stillinger med den deraf fęlgende myndighed, gjorde det vel egentlig meget naturligt, at man ikke indledningsvis kunne forvente de store udbasuneringer af meninger fra de grønlandske medlemmer. Formentlig har de grønlandske medlemmer i visse tilfęlde undladt, at fremfęre deres synspunkter, som kunne vęre i modstrid til de danskes til męderne. Samtidig var det en helt ny form for institution set med grønlandske øjne. Grønlønderne satte dog pręg pę forhandlingerne. Et forslag fra de europęiske medlemmer om stętte til en fanger med klęder blev, efter modstand fra de indfędte medlemmer, forkastet.²³⁴

Spęndinger mellem grønløndere og danskere forekom. I december 1901 kom det til slagsmål mellem volontęren og en fanger, der ville indveje spęk. Volontęren havde tilsyneladende vęret ubehęvlet overfor fangeren og det var blevet til klammeri.²³⁵

²³¹ Knud Oldendow, 1936, s. 107

²³² Oldendow, 1936, s. 54-55

²³³ Kirsten Thisted, 1999, s. 15

²³⁴ Jakobshavn forstandskabsprotokol, 20. december 1872

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

Mathias Storch anfører som en kritik af måden, hvorpå forstanderskaberne fungerede i ”En grønlanders drøm”, at forslagene fremført på de forberedende møder som regel blev forkastet på hovedmøderne.²³⁶ Dette skete dels pga. grønlændernes manglende uddannelse og evne til at stå fast og argumentere for en bestemt sag, samt fordi danskerne i højere grad var vant til at få gennemført egne synspunkter. Derudover blev samarbejdet mellem de to grupper vanskeliggjort af de kulturelle og sproglige forhold. De to grupper forstod ikke hinandens tankegang.²³⁷

Efterhånden blev grønlænderne bedre skolet til bla. at diskutere og få egne synspunkter igennem.²³⁸

Grunden til at forholdene i Grønland omkring år 1900 var mangelfulde, var til dels affødt af, at den grønlandske befolkning stadig havde meget at lære, hvilket Mathias Storch formulerede således:

*”Men oplysning er en uomgængelig faktor i ethvert folks fremskridt og udvikling i kulturel og materiel henseende. Den manglede i Grønland”*²³⁹

Opgaven med at lade de parlamentariske råd og danskerne opdrage grønlænderne havde en effekt, selvom grønlænderne stadig havde meget at lære, såfremt de skulle nå op samme stade som europæerne.

Problemet omkring grønlændernes manglende gennemslagskraft var primært et spørgsmål om manglende uddannelse, kundskaber og træning i at formulere sig og begå sig i de parlamentariske råd. Grønlænderne blev hurtigt i stand til, at begå sig i de politiske organer, bla. i kraft af en medfødt veltalenhed og evne til præcist, at nå ind til kernen af et emne.²⁴⁰

Andre var dog af den opfattelse, at f.eks. præstegerningen med fordel kunne varetages af grønlændere, da disse ville kunne udføre et bedre stykke arbejde end de danske udsendte

²³⁵ Jakobshavn forstanderskabsprotokol, 20. februar 1902

²³⁶ Mathias Storch, 1915, s.50

²³⁷ Mathias Storch, 1930, s. 74

²³⁸ Mathias Storch, 1915, s. 141

²³⁹ Mathias Storch, 1930, s. 85

²⁴⁰ Knud Rasmussen, 1983, s. 181

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

præster, der dels havde vanskeligt ved at lære sproget samtidig med, at de holdt sig mere for sig selv og altså ikke kom til at lære deres menighed ordentligt at kende.²⁴¹

Missionen havde på et tidligt tidspunkt forbudt den hedenske religion og angakok-institutionen, som havde været den, som havde sørget for at skikke og regler blev overholdt.

Alt, hvad der var hedensk, blev af Hans Egede betragtet som djævlens værk og skulle derfor ødelægges.²⁴² Europæerne kendte til en vis grænse de skikke og regler, som grønlandere levede efter og som havde sørget for at samfundene fungerede.

Respekten og forsøget fra europæisk side på, at videreføre grønlændernes skikke og traditioner var dog ikke stor.²⁴³ Dog blev der i visse tilfælde taget højde for de gamle skikke. I en sag fra Godthåbs forstanderskab i 1908 vedrørende tyveriet af nogle ræve blev der med baggrund i gamle skikke bestemt, at tyvene ikke skulle straffes ud over at skindenes værdi skulle tilbagebetales ejeren.²⁴⁴ Rink mente, at sammensmeltningen af religion og stat netop var måden, hvorpå større samfund fungerede.²⁴⁵

Angakokken havde været det religiøse overhoved og den uformelle leder på bopladserne og havde sørget for at de skikke og vedtægter, der gjorde eksistensen mulig, blev overholdt. Angakokkerne havde udgjort den øvrighed, som Hans Egede havde ment, ikke fandtes blandt grønlænderne.²⁴⁶ Angakokkerne stod som videreformidlere af den fra forfædrene arvede kundskab om leveregler.²⁴⁷

De traditionelle fangstredskaber var med tiden blevet erstattet af europæiske, såsom rifler i stedet for harpun. Europæiske luksusvarer, kaffe og tobak, fik også hurtigt indpas hos grønlænderne.²⁴⁸

Spørgsmålet i denne forbindelse er om påvirkningen udfra, med de deraf følgende varer, ikke kunne modstås af grønlænderne. I praksis fremstilles grønlænderne som bundet af de

²⁴¹ Brev fra J. Chemnitz til provst Schultz-Lorentzen af 21. april 1907 (Indgående skrivelser Jakobshavn Præstegæld – NKA)

²⁴² Mathias Storch, 1930, s. 71

²⁴³ Hinrich Rink, 1862, s. 14-15

²⁴⁴ Beretninger og Kundgørelser, 1914, s. 216

²⁴⁵ Hinrich Rink, 1982, s. 14

²⁴⁶ Hinrich Rink, 1862, s. 6

²⁴⁷ Hinrich Rink, 1982, s. 15

²⁴⁸ C.E. Janssen, 1913, s. 117

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

nye forhold, de har intet valg og derfor ligger ansvaret hos den danske koloniherre for grønlændernes ve og vel. Brugen af geværer forudsætter, at der bliver tilført varer (kugler og krudt) udefra. I forlængelse heraf kan der ikke herske tvivl om, at når harpunen fravælges, er det ikke umiddelbart muligt at vende tilbage til brugen af det traditionelle redskab efter længere tids anvendelse af geværer. Anvendelse af de traditionelle redskaber krævede vedvarende dygtiggørelse, såfremt udbyttet skulle holde stik med indsatsen.²⁴⁹ Indførelsen af europæiske varer gjorde grønlænderne afhængige af fortsatte varetilførelser udefra.

Tørveskærssagen i Ilulissat går i korte træk ud på, at distriktslægen, ud fra et sundhedsmæssigt syn, fremsatte et forslag til Inspektoratet om, at der blev nedsat forbud mod at skære tørv indenfor koloniens område, da det var inficeret med ekskrementer fra bla. hunde. Tørven blev brugt til vedligeholdelse af huse og som brændsel. Forslaget blev imidlertid ikke forstået af Forstanderskabets grønlandske medlemmer, som det blev fremsat. Først efter godkendelsen af forslaget forstod de grønlandske medlemmer implikationerne. Pointen er, at grønlænderne handlede i mod forestillingen om, at de skulle være absolut autoritetstro mod den danske administration. Tværtimod klagede grønlænderne over forslaget som betød, at der skulle bruges ekstra tid på at hente tørv udenfor kolonien.

Da Forstanderskabet var den bødeuddelende myndighed i tilfælde af overtrædelser af forbud, undlod Forstanderskabet derfor at sanktionere overtræderne, til trods for at forbudet var blevet stadfæstet af både inspektøren og Indenrigsministeriet.²⁵⁰

På Godhavns forstanderskabsmøde i efteråret 1908 var blevet udtrykt beklagelse over, at det ikke var tilladt for grønlænderne at anvende petroleum.

Hvilket var begrundet i at grønlænderne var uvant med dette belysningsmiddel og at det derfor blev anset som værende forbundet med for stor brandfare.²⁵¹

Hvilket kan tages som udtryk for at man fra administrativ side mente at grønlænderne ikke var modne til at anvende petroleum og at grønlænderne derfor skulle beskyttes,

²⁴⁹ Ane Marie B. Pedersen og Claus Oreskov, 1996, s. 234

²⁵⁰ Jan Kanstrup, 1984, s. 22-74

²⁵¹ Beretninger og Kundgørelser, 1914, s. 214 og Inspektorats skrivelse af 4. september 1904 og af 31. maj 1906

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

samtidig var det ønsket, at grønlænderne vedblev med at leve så oprindeligt som muligt og at de derfor helst skulle anvende spæk til belysning og madlavning.

I forbindelse med en sag om en ugift grønlandsk kvinde, der havde dræbt sit nyfødte barn pga. frygt for at blive smidt ud af huset, hvor hun boede. Forstanderskabet i kvindens distrikt mente ikke at den hidtidige straf i sådanne sager, tamp, svarede til landets forhold og i stedet skulle kvinden straffes ved at blive indespærret i en periode og skulle have sin hårtop afskåret.²⁵² Tre voldtægtsforbrydere blev i 1905 af Jakobshavn forstanderskab idømt prygl, mens den voldtagede kvinde, der havde begået fosterfordrivelse, ifølge forstanderskabet burde sendes til forvaring i Danmark!²⁵³

Legemlige afstraffelser blev af de grønlandske medlemmer utidssvarende og uheldige i Grønland.²⁵⁴ De grønlandske forstanderskabsmedlemmer mente ikke, at den hidtidige afstraffelsesmetode var hensigtsmæssig. Hvilket viser at man fra grønlandsk side var i stand til at ændre de praksiser, som var blevet indført af europæerne.

4.2 Østgrønland og Thule-distriktet

Vestgrønland, hvilket vil sige fra Upernavik i Nord til Nanortalik i syd, havde i en længere periode end de øvrige grønlændere haft kontakt med europæere og det blev anset som en kristen pligt at viderebringe det kristne budskab til hedningene.²⁵⁵

Kristendommens klassificering af ikke-kristne som hedninge kunne ses som et forsøg på, at få disse til at anerkende deres underlegne status.²⁵⁶

Den sidste indvandring fra Canada over Baffin-land til Thule-distriktet kom i 1860'erne.²⁵⁷ Polareskimoerne var før den sidste indvandring foruden kajak, bue og pil og kunne ikke fuldt ud udnytte de i distriktet værende ressourcer. Rensdyr blev betragtet som urene og selv i tilfælde af der blev fanget en, blev kødet ikke brugt til hundemad. Grunden til at de manglede disse kulturelementer var et udslag af forskellige forhold. Klimaet var i en periode ændret, hvilket havde betydet at tiden, hvor i det var muligt at

²⁵² Beretninger og Kundgørelser, 1914, s. 215

²⁵³ Forstanderskabsprotokol fra Jakobshavn forstanderskab, 28. september, 1905

²⁵⁴ Beretninger og Kundgørelser, 1914, s. 216

²⁵⁵ Karen Langgård, 1999, s. 186

²⁵⁶ Uffe Østergård, 1996, s. 491

²⁵⁷ Erik Holtved, 1938, s. 78

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

bruge kajak var blevet forkortet, samtidig med at en epidemi havde dræbt de ældre, der vidste hvorledes fartøjerne skulle laves. Derudover var manglen på træ, der blev brugt til både bue og pil og kajak skelettet, stor. Drivtømmeret, som længere syd på, var i overflod kom pga. is og strømforhold ikke så langt mod nord. Indvandringen i 1860`erne sørgede for at disse glemte elementer blev genopdaget og udnyttelsen af ressourcerne blev bedre, hvorved de sulteperioder, som der ellers havde været to af om året blev reduceret til en.²⁵⁸ Østgrønland blev først i slutningen af 1800-tallet en del af de øvrige grønlandske kolonier, mens polareskimoerne i Thule først i 1900-tallet blev det. Den sidste angakok hos polareskimoerne blev døbt omkring 1940.²⁵⁹

Karen Langgård har påpeget, at vestgrønlanderes syn på østgrønlandere og polareskimoerne var præget af, at de blev betragtet som mindre udviklet pba. den kortere tid, som de havde været i kontakt med den civiliserede verden, derunder de vestgrønlandske kolonier.²⁶⁰ Østgrønland blev dog i højere grad end Polareskimoerne farvet i et negativt lys, hvilket er blevet udlagt som et resultat af den dårlige forfatning det østgrønlandske samfund var i på daværende tidspunkt. Den oprindelige livsførelse i Østgrønland havde gjort befolkningen svag og fuld af bange anelser for, hvad som kunne ske forårsaget af andre mennesker. Kristendommen lærte østgrønlanderne, at de ikke skulle tænke, sige eller gøre ondt mod hinanden.²⁶¹

Vestgrønland, hvilket vil sige fra Upernavik i Nord til Nanortalik i syd, havde i en Polareskimoerne kom til at fremstå som det for vestgrønlanderne tabte ideal for en fanger. Blot manglede de at blive kristnet.²⁶²

Missionærerne, der skulle sørge for at kristne østgrønlanderne, var bla. vestgrønlandere, der anså det som deres kristne pligt, at hjælpe disse hedninge ud af mørket.²⁶³

Østgrønlandere blev og bliver, til dels stadig, set ned på af de mere ”udviklet” vestgrønlandere. Til trods for dette anses østgrønlandere dog for en del af det grønlandske folk.

²⁵⁸ Rolf Gilberg, 1976, s. 45-57

²⁵⁹ George Qupersiman, 1982, s. 5

²⁶⁰ Karen Langgård, 1999, s. 198

²⁶¹ George Qupersiman, 1982, s. 182

²⁶² Karen Langgård, 1999, s. 195

²⁶³ Søren Thuesen, 2001, s. 160

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

Den østgrønlandske og den polareskimoiske variant af den grønlandske kultur havde stadig mange af de træk som man i Vestgrønland havde mistet og båndet til fortiden blev opfattet som værende intakt.²⁶⁴ De var så, at sige tættere på det lykkelige, harmoniske og selvstændige ideal; fangeren, ligesom den hedenske religion selvsagt stadig var en integreret del af kulturen. Kulturen var så, at sige "ren" endnu, hvilket den ikke ville vedblive efter at kontakten til omverdenen var etableret. Gamle skikke og livsvaner var dybt forankret og lod sig vanskeligt ændre. Østgrønlænderne troede på at der fandtes ånder og kræfter i naturen, der havde indvirkning på menneskers liv. De østgrønlandske hedninge havde en mere naturlig energi og livskraftig vilje, en anderledes rå dygtighed og primitiv sans for eget vel i modsætning til de kristnede vestgrønlandere.²⁶⁵

Østgrønlanderne var ikke påvirket af den civiliserede verden og var derfor ikke "ødelagte" kulturelt set.

Østgrønland har været et yndet videnskabeligt objekt pba. den formodede bibeholdelse af visse traditionelle aspekter i modsætning til bla. Vestgrønland.

Drengbørn havde større status piger, da drengene med tiden ville blive fangere.²⁶⁶

Man troede i både Østgrønland og i Thule-området et stykke ind i det 20. århundrede på, at man gennem ånder kunne skade hinanden og mord afledt af disse forestillinger forekom²⁶⁷ og misundelse blev betragtet som roden til alt det onde.²⁶⁸

Ideen om, at alt blev delt og derfor, at ingen eller alle sultede er igennem tiden blevet formuleret som et udslag af den urkommunistiske samfundsopbygning.

På sin vis var det økonomisk rationelt at dele, da det i visse situationer sikrede imod sult pga. misfangst. Det var dog ikke alle, som var inkluderet i denne ordning.

I tilfælde af at en fanger omkom, var hans forsørgerløse familie underlagt de øvrige boplads beboeres nåde – de efterladte gik en hård tid i møde og kunne kun håbe på almisser fra de andre.²⁶⁹

Flerkoneri var en til tider nyttig foranstaltning – ofte var rationen mellem mænd og kvinder i sidstnævntes favør og for at undgå at en minoritet (ugifte kvinder og enker)

²⁶⁴ Erik Holtved, 1938, s. 75

²⁶⁵ Knud Oldendow, 1936, s. 69

²⁶⁶ Georg Qupersiman, 1982, s. 8

²⁶⁷ Mylius-Erichsen, 1906, s. 220

²⁶⁸ Georg Qupersiman, 1982, s. 10

²⁶⁹ Georg Qupersiman, 1982, s. 15

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

ringe fremtidsmuligheder havde, blev løsningen at dygtige fangere, der hjemtog nok fangststyr kunne tage flere koner. Flerkoneri var dog næppe almindeligt.²⁷⁰

Løsningen er blevet taget som udtryk for grønlændernes primitivitet og barbariskhed, men med datidens øjne var det vel egentlig en meget praktisk løsning, der i højere grad gavtede befolkningens reproduktionsevne.

I det patriarkalske samfund, som fandtes i Grønland, sad mændene (husherrerne/fangerne) som de ubestridte autoriteter indenfor det enkelte hushold og kunne behandle de øvrige medlemmer efter forgodtbefindende.²⁷¹ Mænd havde mulighed for at lade sig skille fra en kone, såfremt hun ikke kunne blive gravid eller hvis hendes evner som husholder, efter mandens opfattelse, ikke slog til.²⁷²

Polareskimoerne i Thule var efter, at kontakten med det øvrige Grønland blev konstant, vidner og deltagere i en forandring af samfundet henimod en udligning af forskellene i forhold til de andre dele af landet. Børn begyndte at gå i skole, den mundtlige fortælletradition blev mindre regulær og der blev mulighed for at indhandle varer.

Disse oprindelige folks sind blev ændret. Polareskimoerne var stolte over, at være inuitter og betragtede sig selv som frie og som værende på lige fod med andre mennesker, som var et udslag af en fint udviklet retfærdighedssans. Erhvervsdueligheden ville lide under et eventuelt tab af selvsikkerhed, der kunne affødes som en konsekvens af en for drastisk ændring af samfundet.²⁷³

4.3 Landsrådets start (1900-1920)

Forstanderskaberne var et udtryk for grønlændernes selvstyre, hvilket måtte videreføres blot men visse modifikationer.²⁷⁴

Omkring århundrede havde der dannet sig en elite i det grønlandske samfund, som bestod af de fangere, som var eller havde været medlemmer af Forstanderskaberne samt ansatte i europæiske erhverv, bla. kateketerne, der dermed erhvervede sig kundskaber til at begå

²⁷⁰ Hinrich Rink, 1982, s. 19

²⁷¹ Kale Rosing, 1980, s. 248 og Georg Qupersiman, 1982, s. 16-17

²⁷² Hinrich Rink, 1982, s. 20

²⁷³ Erik Holtved, 1938, s. 71-72 og 74

²⁷⁴ C.W. Schultz-Lorentzen, 1906, s. 7

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

sig i det forandrende samfund. I øvrigt var de uddannede stærkt repræsenteret af såkaldte blandinger.²⁷⁵ På dette tidspunkt kan man sige at forestillingen om den ægte grønlander i mere udpræget grad blev dannet af både danskere og grønlandere.

Blandinger blev fra starten tildelt en position som bindeled mellem de ”ægte” grønlandere og de danske koloniserer. Disse kunne bla. gøre nytte i visse europæiske erhverv og var tilmed billigere i drift og tålte mere end danskere.²⁷⁶

Denne gruppe var og er selvfølgelig ikke en homogen størrelse. Af grønlandere med europæisk blod kan nævnes Mathias Storch og Hans Lynge, ligesom Knud Rasmussen havde grønlandske aner.

Indledningsvis har det dog været belemret med visse ulemper at have en dansk fader og en grønlandsk moder. Faderen var den person, som stod for sønners uddannelse til fangererhvervet, hvilket vanskelig lod sig gøre i tilfælde af at faderen var tømrer!

Sælfangsten blev stadig i starten af 1900-tallet anset som grundlaget for samfundene.²⁷⁷

Man skulle bruge sælskind til fartøjer, tøj og spækket blev brugt til belysning.

I denne periode blussede debatten om den grønlandske identitet (kalaaliussuseq) op.

Grønlanderne var bevidste om, at de for at komme ud af de problemer som samfundet havde, var nødt til at begynde at tage ansvar og dermed tilegne sig problemerne.²⁷⁸

På den ene side var der dem, som mente at en rigtig grønlander var fanger, mens den anden side mere hældede til sproget som den definerende faktor. Debatten forgik gennem aviserne *Atuagagdliutit* og *Avangnamiok* i perioden 1911 til 1920 og bevirkede, at den grønlandske identitet blev mere nuanceret end hidtidigt. Indlæg fra fangere anfører, at grønlandske bestillingsmænd så ned på fangerne samtidig med, at deres børn ikke fik den rette oplæring i fangererhvervet. Lars Møller, som var redaktør på *Atuagadliutit* i en menneskealder, konkluderer på debatten at kriteriet for at være grønlander er, at man er født og opvokset i landet.²⁷⁹

²⁷⁵ Søren Thuesen, 1988, s. 77

²⁷⁶ Erik Gant, 1996, s. 181

²⁷⁷ Gabriel Huch og Thomas Magnussen i Knud Rasmussen, 1911, s. 39

²⁷⁸ Erik Gant, 1996, s. 186

²⁷⁹ Chr. Berthelsen, t. Grønland, 1976, s. 117-121

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

I øvrigt er det værd, at bemærke at debatindlæggene fra henholdsvis Nord- og Sydgrønland udviser klare forskelle; debattørerne fra nord hælder til fangsten mens sydgrønlanderne hælder til sproget som det afgørende kriterium.

Alle debattørerne som Chr. Berthelsen fremhæver, på nær en, arbejdede i stillinger, som krævede en europæisk uddannelse og sad i europæiske stillinger.

Den kristne forening Peqatigíngiat, der blev dannet i starten af 1900-tallet ønskede gennem en åndelig vækkelse med den kristne tro som fundament, at være med i dannelsen af en ny grønlandsk identitet, kan ses et brud i den passive holdning til samfundsudviklingen. Foreningen var med til at skabe en for grønlanderne om at de var ét samhörigt folk.²⁸⁰

Ønsket om større indflydelse kom bla. til udtryk ved, at man fra grønlandsk side ønskede at kunne betræde højere stilling, såsom kolonibestyrerstillinger. En forudgående uddannelse af de grønlandere, som var egnet til sådanne stillinger, var man vidende om var påkrævet. Opfattelsen var, at der fandtes begavede grønlandere, der med fordel kunne fungere i disse stillinger.²⁸¹ Mange danskere havde svært ved at lære sproget pga. dets mærkværdighed.²⁸² Hvilket ikke gjorde samarbejdet mellem de to grupper lettere, da de fleste grønlandere ikke talte dansk.

Hvilket i øvrigt også i dag bruges som argument for at grønlandsk som regel ikke læres af udefrakommende, dog kan det ligeledes have noget at gøre med det grønlandske sprogs status i forhold til det danske – det er ikke nødvendigt at lære det for at gebærde sig i samfundet. Grønlanderne og danskerne opfattede de to kulturer som to separate enheder, der ikke under de daværende præmisser kunne forenes, dertil var forskellen mellem de to for store.²⁸³

²⁸⁰ Einar Lund Jensen, 1996, s. 153

²⁸¹ John Møller, Andreas Hansen og David Olsen i Knud Rasmussen, 1911, s., s. 29, 34 og 38

²⁸² C.E. Janssen, 1913, s. 69

²⁸³ Adam Nielsen i Knud Rasmussen, 1911, s. 20

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

Landsrådene var præget af, at medlemmerne først og fremmest tænkte på den kreds, de kom fra og som sådan ikke tænkte på helheden, hvilket dog er et forhold, som går igen i andre landes parlamentariske råd.²⁸⁴

Ordningen med lands- og kommuneråd gjorde ikke samarbejdet mellem danskere og grønlandere bedre, adskillelsen mellem grønlanderne og danskerne på det parlamentariske plan hjalp ikke i denne henseende. Derudover fik Grønlands Styrelse og inspektørerne i sidste ende gennemtruffet deres mening i forbindelse med landsrådene behandling af sagerne.²⁸⁵

Den interne kontakt mellem landsdelene og kolonierne var begrænset før hen imod slutningen af perioden, ind i mellem foregik transporten mellem kolonierne via København.²⁸⁶

Den øgede kommunikation mellem landsdelene via de trykte medier, og efterhånden også gennem radioen fra 1920'erne²⁸⁷, var med til at udbrede kulturen, der bandt grønlandernes sammen. Grønlanderne blev i højere grad gjort bevidst om deres ligheder via den øgede kommunikation og forskellene overfor danskere blev på den måde tydeligere. Den grønlandske befolkning blev fra dansk side opfattet som en enhed, til trods for de klimatologiske og øvrige regionale forskelle, ligesom der ikke forekom nogle spring ved grænserne mellem landsdelene.²⁸⁸

Følelsen af samhørighed manglede, da det grønlandske samfund bestod af små enklaver uden kontakt imellem.²⁸⁹ Forholdet mellem grønlandere gav sig udslag i negative spændinger i form af kolonigrønlanderes nedlædning overfor bopladsfolk, til trods for disse højere produktion mht. fangst og derudover at grønlandere, der talte dansk blev bagtalt.²⁹⁰

²⁸⁴ Knud Oldendow, 1936, s. 126

²⁸⁵ Mathias Storch, 1930, s. 91

²⁸⁶ Eske Brun, 1985, s. 23

²⁸⁷ De Grønlandsk Landsråds Forhandlinger, 1948, s. 79

²⁸⁸ Eske Brun, 1985, s. 53

²⁸⁹ Knud Oldendow, 1936, s. 108

²⁹⁰ Mathias Storch, 1915, s. 8, 10 og 15

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

4.4 Fra fanger til fisker (1920-1950)

Sælerne, som var grundlaget for fangerkulturen, havde i en periode siden slutningen af 1800-tallet været aftagende i antal formentlig pga. klimatologisk ændringer.

Fisk, som tidligere var blevet betragtet som sulteføde, der kun blev hjembragt af personer, der ikke kunne ernære sig ved fangst.²⁹¹

I det oprindelige samfund var ingen afhængige af andre, på det led, at den enkelte produktionsenhed, familie, kunne klare sig på egen hånd. Selve livsindholdet for grønlanderne var det, at være fanger og den derved forbundne glæde og stolthed. Eske Brun kaldte denne samfundsorden jordens lykkeligste og de gamle eskimoer levede i den frihed og i uafhængighed, som den vestlige verden anså som idealerne for mennesket.²⁹²

Den fangerkultur, som indtil engang i det 20. århundrede, var normen for grønlandere, har været genstand for en idealisering; grønlanderne var i denne lykkelige²⁹³ og målet var at genskabe denne lykke.²⁹⁴

Ideen om oprindelig folks naturlige økologiske indstilling er i forskellige sammenhæng blevet betvivlet. Grønlandernes jagt på rendyr blev anset for barbarisk, især pga. den tilsyneladende udiskriminerende nedslagtning, hvor kun dele af de enkelte dyr blev hjemført.²⁹⁵ Dyrene, der tidligere (i sagn) blev anset som skabninger med sjæle, blev i 1900-tallet ikke længere respekteret.²⁹⁶

Fangerne havde været nødsaget til at være hård, dels fordi arbejdsmiljøet krævede det og dels fordi livet generelt var hårdt med svære odds imod den enkelte.

I Upernavik faldt antallet af fangne sæler pr. indbygger fra 20,8 i 1903/4 til 8,3 i 1947/8, i 1944/5 havde tallet været nede på 6,7. Tallene fra Uummannaq viser et fald fra 14 i 1903/4 til 3,3 i 1947/8. Udhandlingen, hvilket vil sige de varer som blev solgt fra KGH til grønlanderne, steg i perioden i Upernavik fra godt 140.000 kr. i 1928/9 til 360.000 kr. i 1947/8, Uummannaqs tal i samme periode viser samme tendens (176.000 kr. til 364.000

²⁹¹ Mathias Storch, 1930. s. 83

²⁹² Eske Brun, 1985, s. 13

²⁹³ Augo Lynge, 1989, s. 32

²⁹⁴ se Augo Lynge, 1989

²⁹⁵ Knud Rasmussen, 1911, s. 32

²⁹⁶ Hans Lynge, 1988, s. 37

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

kr.). For hele Vestkysten steg indhandling pr. indbygger fra 37,85 kr. i 1938/9 til 75, 21 kr. i 1947/8 mens udhandlingen steg fra 154,76 kr. til 335, 18 kr. i samme periode pr. indbygger.²⁹⁷ Det grønlandske samfund var for alvor på vej væk fra den subsistens naturalieøkonomiske opbygning og bevægede sig over mod et pengeøkonomisk samfund, hvor indførte varer fik større betydning. Grønland var ikke længere et fangersamfund, selvom fangsten visse steder stadig var hovederhvervet. Pengeøkonomiens fremkomst skete på bekostning af den slægts- og familiebetonede naturaløkonomien med dertil forbundne skikke og vedtægter, hvilket betød at deres endeligt var begyndt.²⁹⁸

De tidligere traditioner og skikke, som havde været forbundet med fangstdelingsprincipperne, blev ikke i samme grad implementeret under den nye samfundsorden.

Respekten for de ældre var i det oprindelige samfund kendetegnet i kræft af, at de havde en nyttig erfaring og viden, der var værdifuld for de yngre generationer og når de gamle talte lyttede alle.²⁹⁹ I og med samfundsforholdene ændredes mistede de ældre med tiden deres position.

Schultz-Lorentzen mente i 1951, at datidens grønlændere stadig var præget af den oprindelige fangerkultur:

*"Det grønlandske folkesind er bevaret, ofte som et mere eller mindre forborgent lønkammerliv."*³⁰⁰

Grønlænderne mentes, at vedblive med at leve i en mytisk periode, hvilket gav problemer i forbindelse med de nye forhold.

"Min konklusion er, at disse mennesker virkelig fuldt, helt og alvorligt troede på disse for os mærkværdige, overnaturlige og utrolige ting. Gamle skikke og livsvaner lader sig ikke sådan uden videre ændre og er dybt forankret." Skriver Otto Sandgreen i forordet til Qupersimans bog³⁰¹ vedrørende grønlænderne, der i Thule-området og på østkysten.

Norge havde i en periode haft fangst aktivitet i Nordøstgrønland, hvilket gav anledning til en konflikt mellem Norge og Danmark. Danmark mente at have suveræniteten over hele

²⁹⁷ Grønlandskommissionens betænkning 1, 1950, s. 29-35

²⁹⁸ Oldendow, 1936, s. 29

²⁹⁹ Erik Holtved, 1938, s. 70

³⁰⁰ C.W. Schultz-Lorentzen, 1951, s. 1

³⁰¹ George Qupersiman, 1982, s. 5

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

landet mens Norge anså Nordøstgrønland, som indtil 1925 var ubeboet, som alle mands eje.

Sagen endte i 1933 ved, at den internationale domstol i Haag anerkendte Danmarks suverænitet over hele Grønland. I forbindelse med retssagen var Knud Rasmussen vidne. Han sagde bla. efter retssagen:

*"Vi har vel ogsaa lov til – ihukommende alle de Erklæringer, der er indgaaet til Domstolen fra de grønlandske Raad i Vestgrønland og fra Fangere i Østgrønland – til vor Glæde over Sejren at føje Bevidstheden og Samfølelse med hele den grønlandske Befolkning, der har vist, at den stod fast og enig bag det danske Styre i Grønland, der kun kan løse de store Opgaver, der venter, naar Grønland styres som eet Land under fuldt Ansvar og Suverænitet. Og fortsatte videre: "Grønland er for en Grønlænder eet og kun eet Land. Her er ingen plads for splittede Synspunkter saa lidt som for splittede Landsdele under forskellige Magters Suverænitet."*³⁰²

Knud Rasmussen var af den overbevisning, at Grønland og Danmark, bla. igennem den fælles historie, var samhørende ligesom Danmark fortsat i 1930`erne var, at betragte som grønlændernes beskytter.

Grundene til nedgangen i antallet af fangne sæler blev af grønlænderne udlagt som værende et resultat af europæiske og amerikanske skibes rovjagt på sæler,³⁰³ derudover blev skydevåbnet og motorbåde og disses larm tillagt betydning og endelig var grønlænderne bevidste om at der til hver en tid er fluktuationer i fangstbestandene.³⁰⁴ I 1920`erne var der i årrække ikke isdække i Diskobugten, hvilket gjorde vinterfangsten af sæler vanskelig.³⁰⁵

I det prækoloniale samfund havde man formentlig også oplevet perioder med misfangst og dermed nød.³⁰⁶

På et led kunne det siges at være blevet bedre; i 1905 døde man ikke længere af sult som man under tidligere tider havde kunnet risikere.³⁰⁷

³⁰² Knud Rasmussen, 1983, s. 178

³⁰³ Mathias Storch, 1930, s. 83

³⁰⁴ John Møller og Johannes Rosing i Knud Rasmussen, 1911, s. 29 og 34 og Beretninger og Kundgørelser, 1914, s. 265

³⁰⁵ Mathias Storch, 1930. s. 105

³⁰⁶ Gabriel Huch og Thomas Magnussen i Knud Rasmussen, 1911, s. 38

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

Efter år 1900 var der for grønlænderne sket en betydelige fremgang på det materielle og det åndelige plan, dog var der i Upernavik og i Uummannaq pga. manglende befolkningsmæssig udvikling ikke sket den store udvikling.³⁰⁸

Til trods for fiskeriets større betydning i første halvdel af 1900-tallet vedblev fangeren en hel del steder at spille en vigtig rolle. Erhvervsmulighederne var stadig begrænset, der var kun et vist antal, der kunne blive seminarieelever eller få arbejde under KGH.

Ofte var fangererhvervet den eneste umiddelbare erhvervsmulighed.³⁰⁹

Den gamle frie fangertilværelse blev fortsat i første halvdel af det 20. århundrede af visse grønlændere betragtet som idealet for grønlænderne, mens der blev set med skepsis på den europæiske påvirkning af det grønlandske samfund. Det oprindelige samfunds eksistensform, der byggede på kajakfangst, kunne ikke konkurrere med det moderne samfunds ideer om arbejde og uddannelse.³¹⁰ Grønlænderne forsøgte at bibeholde deres oprindelige kultur ved at forsøge at efterleve de tidligere traditioner og forsøgte at være sig selv, bla. ved at spise landets egne produkter og ved at tage ud i naturen.³¹¹

I 1932 var den herskende teori at fangeren var den afgørende økonomiske produktionsenhed. Fiskeren var blot en fanger, der en kort periode hvert år fiskede ved siden af hovedbeskæftigelsen.³¹² Fangerne blev i visse kredse betragtet som værende favoriseret på bekostning af fiskerne og andre erhvervsdrivende.³¹³ Andre mente, at fangerne tværtimod fra administrations side blev behandlet dårligere end de andre erhvervsgrøner.³¹⁴

Fiskeriet gav den gruppe, der pga. manglende fysisk formåen, tidligere havde været afskåret fra fangererhvervet med en deraf følgende lavere status, mulighed for at arbejde og på den led bidrage til samfundet og til eget ophold.³¹⁵

Til trods for den begyndende strukturelle erhvervsændring vedblev indbegrebet af en rigtig mand at være fangeren, der kunne forsørge sin familie på den oprindelige facon.³¹⁶

³⁰⁷ Adam Nielsen i Knud Rasmussen, 1911, s. 21

³⁰⁸ Mathias Storch, 1930, s. 99

³⁰⁹ Hans Lynge, 1988, s. 31

³¹⁰ Hans Lynge, 1988, s. 6

³¹¹ Hans Lynge, 1988, s. 73

³¹² Eske Brun, 1985, s. 22

³¹³ C.W. Schultz-Lorentzen, 1906, s. 7

³¹⁴ Mathias Storch, 1930, s. 93

³¹⁵ Hans Lynge, 1988, s. 51

³¹⁶ Hans Lynge, 1988, s. 52

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

Kajakken blev også af fiskere anvendt som erhvervsfartøj men havde en begrænset lastekapacitet. Efter 1920'erne begyndte man med portugisiske doryer³¹⁷ som forbillede at bygge joller, der kunne tilpasses fiskeri og forskellige fangstformer.³¹⁸

Fiskeriet blev så småt i starten af århundredet indledt på et mere kommercielt plan via forsøgsfiskeri af forskellige arter, efterhånden dog primært af torsk. Indhandlingen af fisk øgede grønlændernes muligheder for at erhverve sig europæiske varer, såsom pramme.³¹⁹

Holsteinsborgs forstanderskab uddelte i 1908 repartition til en træbådsejer, hvilket ikke var hjulmet i forstanderskabsbestemmelserne.³²⁰

Hvilket viser, at de nye erhvervsfartøjer blev betragtet på lige fod med de oprindelige og at grønlænderne ikke nødvendigvis så det som noget ugrønlandsk, at benytte udefra kommende genstande og eventuelt omforme dem til grønlandske forhold. Når det gjaldt deres erhvervsliv, eksistens eller de sociale foranstaltninger havde grønlænderne en klar fornemmelse for hvad, som duede og hvad som ikke duede.³²¹

I 1932 var de underordnede stillinger i KGH, skole- og kirkevæsen og lægevæsen stort set udelukkende besat af grønlændere.³²² Tendensen fortsatte indtil 1945, hvor den procentvise andel af europæiske erhverv i stigende grad blev besat af grønlændere.³²³

Ud fra en civilisatorisk vinkel mentes grønlænderne, at befinde sig på et lavt trin (stenalderniveau) og manglede kundskaber for at kunne bevæge sig op af disse kulturtrin. Grønlænderne var danskerne underlegne, ikke fordi danskerne ønskede det men fordi grønlænderne manglede at udvikle sig i oplysnings, uddannelses og kulturel henseende.³²⁴

I det tidligere samfund havde grønlænderne overfor angakokker været stærkt autoritetstro. Denne autoritetstro blev efter åndemanerinstitutionens bortgang overført på

³¹⁷ En fladbundet robåd

³¹⁸ Se www.natmus.gl under "månedens historie" (oktober 2002)

³¹⁹ Hans Lyngé, 1988, s. 13

³²⁰ Beretninger og Kundgørelser, 1914, s. 214

³²¹ Erik Holtved, 1938, s. 75

³²² Eske Brun, 1985, s. 35

³²³ Axel Kjær Sørensen, 1983, s. 42

³²⁴ Augo Lyngé i Knud Oldendow, 1939, s. 229

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

de danske autoriteter. Den generelle oplysning og dannelse hos grønlænderne var dog efterhånden med til, at nedsætte denne underdanighedsfølelse.³²⁵

Knud Rasmussen udtalte sig i 1930'erne kritisk overfor norske beskyldninger om grønlændernes påståede uselvstændighed og mente tværtimod, at grønlænderne ikke var de danske administratorers nikkedukker, da de ved flere end en lejlighed havde gået imod den danske opfattelse.³²⁶

Oplysningsarbejdet for unge og for voksne blev i starten af 1900-tallet intensiveret og der blev i højere grad lagt vægt på samarbejde mellem danskere og grønlændere på det punkt.³²⁷

I starten af koloniseringen opfattede grønlænderne i øvrigt danskerne med samme øjne; danskerne var mentalt set at betragte som børn, de kunne ikke klare sig selv under de grønlandske forhold og de behandlede hinanden, som mennesker, der er foruden menneskelighed behandler hinanden. Dog kunne danskerne med tiden blive oplært til rigtige mennesker.³²⁸ Generelt blev europæerne af grønlænderne anset som ubehændige og ikke særligt udholdende.³²⁹ Europæerne var ikke egnede til, at begå sig under samme forudsætninger som grønlænderne.

Danskerne og andre europæiske folk nedstammede i følge et grønlandsk sagn fra et ægteskab mellem en grønlandsk kvinde og en hund.³³⁰

Rink sammenlignede europæere i Grønland med drivhusplanter, der ikke ville kunne klare sig uden hjælp fra grønlændere.³³¹

Grønlænderne blev af danskerne anset som umyndigt folk,³³² der ikke var hovedansvarlig for at tilstandene i midten af 1800-tallet var så miserable. Den europæiske indblanding blev derimod anset som den udslagsgivende og derfor var danskerne ansvarlig for at bringe orden i tingene. Grønlænderne blev ikke reelt anset som værende i stand til, at bidrage til nogen væsentlig indsats, rent administrativt set.

³²⁵ Kale Rosing, 1980, s. 249

³²⁶ Knud Rasmussen, 1983, s. 181

³²⁷ Mathias Storch, 1930, s. 99

³²⁸ Birgitte Sonne, 1996, s. 245

³²⁹ C.E. Janssen, 1913, s. 138

³³⁰ Knud Rasmussen, 1994, s. 231-233 og C.W. Schultz-Lorentzen, 1951, s. 67-69

³³¹ Hinrich Rink, 1982, s. 10

³³² C.E. Janssen, 1913, s. 183

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

Måden, hvorpå grønlænderne blev i stand til at begå sig i forstanderskaberne kunne umiddelbart tyde på det modsatte, men hvad disse råd rent faktisk havde kompetence til, var yderst begrænset, nemlig uddeling af repartition, understøttelse og fattighjælp.

Landsrådet var fra starten tænkt som et redskab for grønlænderne til, at øge evne til, at administrere egne anliggender, bla. skulle landsrådene høres før der blev truffet beslutninger angående Grønland. I forbindelse med færingeres adgang til de grønlandske farvande havde det derfor givet en del utilfredshed blandt de grønlandske landsrådsmedlemmer at de ikke var blevet hørt før færingerne fik adgang til fiskeriet i de grønlandske farvande.³³³ Sagen var den, at de færøske fiskere i deres vante farvande var blevet udkonkurreret af europæiske fiskere, der havde mere modne fartøjer.

Det grønlandske var derimod mindre udviklet end det færøske og kunne ikke udnytte fiskeforekomsterne særligt optimalt, specielt langt fra kysten. Situationen var for den danske administration penibel, da færingerne anså det som deres ret at kunne bruge dansk farvand samtidig med at hensigten fra danskerne var at beskytte grønlænderne. Resultatet blev at færingerne fra slutningen af 1920'erne fik adgang til farvandene omkring Grønland.

Erhvervet som sælfanger var en livslang uddannelse. En del grønlændere, der havde potentiale til at blive dygtige fangere, nedprioriterede fangererhvervet og ville i stedet være daglejer.³³⁴

En del grønlændere var af den overbevisning, at fangeren skulle blive ved sin læst samtidig med at man skulle være varsom med, at de gamle dyder ikke blev glemt. På den anden side gjaldt det om, at følge med udviklingen, hvilket bla. indebar at man, såfremt man var ansat i administrationen eller kirken, lærte dansk.³³⁵

Et væsentligt punkt i den mentale tilstand hos grønlænderne var forholdet til ejendom, hvor man tidligere havde delt med sine bopladsfæller, var individuelle og materialistisk hensyn hos den enkelte begyndt at spille ind. Tidligere havde man hjulpet hinanden,

³³³ De Grønlandske Landsråds Forhandlinger, 1948, s. 123

³³⁴ John Møller i Knud Rasmussen, 1911, s. 30, Mathias Storch, 1915, s. 28 og H. Ostermann, 1936, s. 75

³³⁵ Erik Gant, 1996, s. 186

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

specielt indenfor slægten.³³⁶ Fællesskabsfølelsen, der havde været tæt forbundet med fangerkulturen var væk. På det lokale plan havde man i forhold til slægten og de øvrige beboere haft visse regler og skikke, hvilket havde bevirket at man nødvendigvis havde en fællesskabsfølelse, som ligeledes i takt med samfundsomvæltningen var sløjftet til fordel for den individualistiske og egoistiske (europæiske) tankeverden, hvor den enkelte kommer før kollektivet.³³⁷ Grunden til dette blev udlagt som et resultat af den udefra kommende påvirkning, hvor europæiske varer og omstillingen fra naturaløkonomi til pengeøkonomi havde gjort grønlænderne afhængige af omverdenen. Påvirkning havde været med til at præge de grønlandske normsæt.

Indenfor de rammer, som grønlænderne tidligere havde virket, var fortroligheden og selvtilliden i orden mens de nye forhold gjorde, at grønlænderne ikke længere følte sig sikre. Den oprindelige kultur var i gang med at blive kvalt og en ny grønlandsk kultur opstod. Sproget skulle bevares, da det var en væsentlig del af det at være grønlandsk. Sproget skulle fungere som forbindelsesled til fortiden og til de øvrige eskimogrupper.³³⁸ Samtidig var grønlænderne bevidste om, at dansk skulle læres, såfremt en egentlig udvikling kunne blive mulig. Grønlænderne blev derudover med tiden bevidste om, at vejen frem skulle bestå i, at de i højere grad blev inddraget i egne anliggender.

Den danske paternalistiske håndtering af de grønlandske kolonier gjorde ingen gavn mht. udvikling af grønlændernes selvstændiggørelse. Grønlænderne skulle føle, at de problemer, som de sad og som de til dels selv var skyld i, skulle løses af dem selv. Ansvar for eget liv skulle tages tilbage af grønlænderne.³³⁹

Velstanden blev overvejende anset som værende nedadgående, behovet for at finde nye erhvervsformer blev påkrævet, hvis ikke den nedadgående spiral skulle fortsætte.³⁴⁰ Grønlændernes fattigdom bundede i uvidenhed og en manglende økonomisk sans eller evne til at forvalte penge.³⁴¹ Boligsituationen, som var betydende for sundhedstilstanden, blev i perioden forringet. De tidligere tørvehuse var i mange tilfælde blevet afløst af nogle dårligt isolerede træhuse, der blev opvarmet af komfur.

³³⁶ John Møller i Knud Rasmussen, 1911, s. 28-29

³³⁷ Kirsten Thisted, 1999, s. 57

³³⁸ Nielsen i Mads Lidgaard, 1980, s. 231

³³⁹ Augo Lyng, 1989, s. 14

³⁴⁰ Adam Nielsen i Knud Rasmussen, 1911, s. 19

³⁴¹ Mathias Storch, 1915, s. 14-15 og 28

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

Kullet, som havde afløst sælspæk som energikilde til opvarmning, bidrog til den øgede omstilling til penge økonomien.³⁴²

Fåreavlsstationer blev opstartet ligesom der blev indført tamrener, der kunne opdrættes. Grønlænderne fik i forbindelse med de nye erhvervsmuligheder chancen for at vise både overfor den danske administration men især overfor dem selv, at de evnede at klare de strabadser, som de nye erhverv bød på.

De bedste fåreholdere var efter enhver standard velstående, selvhjulpne og stolte mennesker, som viste hvad, der boede i det grønlandske folk.³⁴³

En del mente, at dovenskab var roden til velstandsnedgangen, mens andre gav de lave indhandlingspriser sammenlignet med udhandlingspriser, skylden.³⁴⁴

I Julianehåbs forstanderskab blev der under møderne i 1908-9 af et grønlandsk medlem fremsat forslag om, at indhandlingsprisen på fuglefjer og blåsidede sælskind skulle forhøjes, da fjerene var den vigtigste indtægtskilde om vinteren.³⁴⁵

KGHs ind- og udhandlingspriser var fastsat i en generaltakst og priserne var over hele landet ens. Hensigten var, at befolkningen skulle opmuntres til de mest økonomisk gavnlige aktiviteter.³⁴⁶

Den kollektive samfundsorden, som af visse er blevet karakteriseret som urkommunisme, blev i denne periode afløst af et mere udpræget individualistisk samfund.

Bosættelsesmønstret ændredes, grønlænderne koncentreredes på færre og større steder og indbyggere pr. hus faldt ligeledes. Det oprindelige bosættelsesmønster med den spredte befolkning, der var optimalt for udnyttelsen af fangstdyrene, var allerede med herrnhuterne fra 1733 blev forstyrret, da det fra missionærernes side havde været ønsket, at grønlænderne bosatte sig nær missionsstationer af hensyn forkyndelsen af kristendommen.³⁴⁷ Herrnhuterne forlod Grønland i år 1900, hovedsageligt pga. økonomiske vanskeligheder.³⁴⁸

³⁴² Eske Brun, 1985, s. 37

³⁴³ Eske Brun, 1985, s. 41

³⁴⁴ Andreas Hansen, Gabriel Huch og Thomas Magnussen i Knud Rasmussen, 1911, s. 34 og 39

³⁴⁵ Beretninger og Kundgørelser, 1914, s. 211

³⁴⁶ Eske Brun, 1985, s. 25

³⁴⁷ Finn Lynge, 1970, s. 5

³⁴⁸ Hans Lynge, 1988, s. 20

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

De grønlandere som levede ved eller i nærheden af herrnhutmissionsstationer blev anset som værende mere demoraliseret, mindre driftige og fattigere end de øvrige grønlandere³⁴⁹ og underforstået, at den danske model var bedre egnet for grønlanderne. Dog kan denne fremstilling af disse grønlandere været motiveret ud fra den konflikt, som igennem tiden havde været mellem den danske og den herrnhutiske mission.

Hvorvidt fiskeriet blev opfattet som et ringeagtet erhverv af grønlanderne stiller Thomsen spørgsmålstegn ved,³⁵⁰ dog tyder avisdebatten at visse grønlandere var bevidst om at tiderne var under forandring. Fangererhvervet blev anset som det ideelle for grønlanderne et godt stykke ind i det 20. århundrede, hvilket dog ikke fik debattørerne til, at afskrive fiskeriets som et potentielt fremtidigt erhvervsområde.³⁵¹

Fangerkulturen ansås af visse grønlandere som værende uegnet til at få Grønland fremad i udviklingen – den europæiske civilisations stade blev anset som det endelige mål. Til at opnå dette stade under de rammer, som fandtes i Grønland, blev der lagt vægt på at andre erhverv skulle prioriteres på bekostning af fangsten, såsom fiskeriet og fåreavl.

Fangstkulturen var i modsætning til de nye erhverv ikke i stand til at frembringe egentlig rigdom og Augo Lynges var af den overbevisning at grønlanderne med tiden ville blive bevidstgjort om det rationelle i at satse på de nye erhverv. Det grønlandske folk skulle vågne op og skulle generhverve selvtilliden som folk, den gamle måde at tænke på og de gamle skikke havde gjort, at der kun var sket små fremskridt de første par hundrede år siden Hans Egedes ankomst.³⁵² Eller som Tolstoj formulerede det:

"Alle tænker på, at verden burde forandres. Men ingen tænker på, at vi selv burde være anderledes." (Leo Tolstoj)

En modernisering af Grønland via assimilering med Danmark og det dansk sprog blev af derfor anset som den fremtidige mest hensigtsmæssige vej.³⁵³

Kulturelt befandt grønlanderne sig i 1930'erne ved en skillevej, Grønlands Styrelse var indstillet på at føre grønlanderne fra det primitive fangersamfund til en mindre kulturfjendsk samfundsopbygning.³⁵⁴ Kultur blev i datiden sat lig med europæisk kultur.

³⁴⁹ C.E. Janssen, 1913, s. 124

³⁵⁰ Hanne Thomsen, 1998, s. 33

³⁵¹ se Berthelsen, 1976

³⁵² Augo Lynges, 1989, s. 17 og 53

³⁵³ Axel Kjær Sørensen, 1983, s. 61

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

I 1953 blev Grønland fuldt integreret i det danske rige. Hvor man andre steder i verden havde oplevet blodige sammenstød i forbindelse med afkoloniseringen, var der i Grønlands tilfælde tale om konsensus, velvilje og fredsommelighed og ønsket fra grønlandsk side var, at blive endnu tættere knyttet til det danske rige.

Først på et senere tidspunkt opstod der ønsker om selvstændighed.³⁵⁵

Den danske opfattelse af udviklingen var, at loven for alt folkeliv var en uophørlig forandring til det bedre,³⁵⁶ og det danske system var forbilledet for det grønlandske samfund, både hos grønlændere og danskere.

4.5 Nyordningen (1950)

Anden Verdenskrig betød for Grønland først og fremmest, at forbindelsen til Danmark blev afskåret og at der derfor opstod et behov for, at finde alternative markeder, hvor man dels kunne afsætte grønlandske produkter og dels hvor man kunne købe de fornødenheder som var påkrævet. Relativt hurtigt fik den danske gesandt i Washington Henrik Kauffmann etableret kontakt med de amerikanske myndigheder og landsfogederne Axel Svane og Eske Brun kom til, at fungere som den øverste administrative myndighed i Grønland udenom Grønlands Styrelse. Den danske regering i København blev pga. besættelsen erklæret ugyldig.

Tiden uden forbindelse med Danmark betød på mange områder, at der blev behov for nytænkning, men ellers forsøgtes det at køre forholdene videre som hidtil.

De fleste øvrige lande i Verden var under krigen nødsaget til, at leve under forringet levevilkår, hvilket Kauffmann ligeledes mente at grønlænderne måtte for, at der kunne ske en opsparring i guld, som kunne komme Danmark til gavn efter krigen.

Til dette svarede Eske Brun, at grønlænderne i forvejen levede på et eksistensminimum og at hvis en sådan foranstaltning blev iværksat, ville det skade forholdet grønlændere og danskere imellem.³⁵⁷ Danmark var stadig grønlændernes beskytter men strømningerne efter krigen, hvor afkoloniseringen og selvstyre for tidligere koloniserede lande blev et

³⁵⁴ Augo Lyngé i Knud Oldendow, 1939, s. 229

³⁵⁵ Erik Gant, 1996, s. 175

³⁵⁶ Knud Oldendow, 1936, s. 106

³⁵⁷ Eske Brun, 1985, s. 66-67

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

varmt emne i verdenssamfundet, gjorde at Grønlands fremtidige forhold næsten uundgåeligt ville blive radikalt anderledes end forholdene før krigen.

I 1952 fremsatte Augo Lyngé et forslag i landsrådet om Grønlands integration i det danske rige, hvorefter Grundlovsændringen af 1953 bevirkede at Grønland blev et ligestillet amt indenfor det danske kongerige. Dog er der ingen tvivl om, at der havde hersket utilfredshed blandt de grønlandske landsrådsmedlemmer efter krigen da den hidtidige kurs fra krigsårene ikke blev videreført.

På det uddannelsesmæssige område blev der med Nyordningen åbnet op for muligheder, bla. ved at egnede grønlændere kunne komme på uddannelse i Danmark, ligesom dansk blev indført som obligatorisk fag ved alle større skoler i Grønland.³⁵⁸

Den manglende ligestilling i Grønland mellem danskere og grønlændere, hvor lønnen og de højere stillinger var i danskernes favør, ønskedes udjævnet.

I 1919 blev grønlandske tjenestemænds løn forhøjet, alligevel tjente en grønlandsk præst halvt så meget som en dansk. I andre stilling kunne det være helt op til otte gange så lavt.³⁵⁹ Adskillelsen mellem den danske og den grønlandske befolkningsgruppe gav sig udslag i, at hver deres retsregler og uligheden mærkedes i hverdagen.³⁶⁰

Det, at man var grønlænder, blev af visse opfattet som tilstrækkeligt til at få et vellønnet arbejde mens andre var bevidste om at såfremt ligestilling skulle blive en realitet, så krævede det uddannelse og hårdt slid.³⁶¹

Nyordningen betød i praksis at det grønlandske samfund på adskillige områder blev fuldstændigt ændret. Samfundsomvæltningen havde sin bagside:

"Det er ikke for meget at sige, at den grønlandske ungdom for tiden befinder sig i en splittelsestilstand. Nytiden har ikke alene bragt goder med til ungdommen, men i den

³⁵⁸ Jørgen Fleischer, 1955, s. 15

³⁵⁹ Mathias, Storch, 1930, s. 94-95

³⁶⁰ Einar Lund Jensen, 1996, s. 157

³⁶¹ Jørgen Fleischer, 1955, s. 16 og 18

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

kølvand er fulgt en række forstyrrelser af sjælelig art, som er skyld i den ændrede mentalitet. Ungdommen præges af usikkerhedsfølelse og forvirring."³⁶²

Den generelle velstandsøgning, som tiden efter 1950 var præget af, betød at den grønlandske sjæl ikke kunne følge med og der blev igen talt om, at det grønlandske samfund befandt sig i ubalance. Det massivt udviklingsprogram, der skulle ændre det umoderne grønlandske samfund og bringe det på niveau med det dansk, afstedkom imidlertid visse vanskeligheder.

5. Sammenfatning om konstruktionen af den grønlandske mentalitet

Man kan med udgangspunkt i hvilke grupper der fremsatte forestillinger om den grønlandske mentalitet se en udvikling.

Magten til at definere forestillingen om, hvem og hvad som betragtes som (ægte) grønlandsk, har skiftede delvist over tid hænder, hvilket skal ses på baggrund af at grønlænderne i stadig stigende antal blev i stand til formulere sig i offentlige debatter. Ligesom grønlænderne i højere grad fik mulighed til at præge forholdene og tog denne mulighed.

I modsætning til andre koloniherrers administrering af kolonier ønskede den danske regering at indlemme grønlænderne i styringen af landet. Grunden til, at man fra dansk derved frivilligt afgav en vis form for magt, kan være at grønlænderne som folk blev betragtet som særegne sammenholdt med, at grønlændernes driftighed var vigtig af både danske og grønlandske økonomiske hensyn. Situationen forud for forstanderskaberne var i visse områder af Grønland miserabel. Hvorvidt grønlænderne i det hele taget havde en overskudsproduktion i starten af koloniseringen, som kunne indhandles kan der gisnes om. Dog tyder det på, at grønlændernes levestandard i den første del af koloniseringen blev forringet i forbindelse med handlen.³⁶³

Kontakten mellem grønlændere og europæere betød samtidig, at det grønlandske samfund ændrede fuldstændig karakter. Forestillingen om den grønlandske mentalitet ændredes ligeledes i takt med den historiske udvikling. Den oprindelige grønlandske

³⁶² Jørgen Fleischer, 1955, s. 18

³⁶³ Eske Brun, 1985, s. 18

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

kultur blev i første omgang forsøgt videreført men startskuddet til de nye forhold var påbegyndt.

Den grønlandske mentalitet mentes, at besidde karaktertræk, der havde dybe rødder i fortiden og som derfor uundgåeligt prægede grønlænderne selv efter 1950.³⁶⁴

Såfremt den enkelte ikke skulle miste sin identitet var bevidstheden om egen historie vigtig.³⁶⁵

Det grønlandske folk måtte nødvendigvis besidde en eller anden form for højt udviklet intelligens for at have kunne klare strabadserne, hvor andre folkeslag havde, måtte bukke under. Grønlandske børn klarede sig, såfremt vilkårene var ens, på samme niveau som danske børn.³⁶⁶ Grønlænderne besad en evne til at udnytte de forhåndenværende muligheder, hvilket indførelsen af europæiske genstande i den materielle kultur viser. Denne dygtighed burde være bibeholdt men bla. den udefrakommende indflydelse mindskede respekten for den gamle samfundsorden og dermed dens status.³⁶⁷

Grønlænderne evnede f.eks. at bygge huse med købte materialer uden forudgående erfaring.³⁶⁸ Den grønlandske mentalitets ejendommelighed, set i forhold til andre folkeslags ditto var fortsat baseret på forestillingen om, at kulturen var dannet ud fra de naturgivne omgivelser og at det kun vanskeligt lod sig gøre at ændre på dette folkesind, hvis det overhovedet var muligt. Dette til trods for, at grønlænderne på overfladen i høj grad tilegner sig den civiliserede verdens dyder og kundskaber, såsom digtning, bogproduktion og evnen til at deltage i parlamentariske råd.

Eske Brun og Hinrich Rink havde som udgangspunkt, at de mente at grønlænderne var dygtige, intelligente mennesker, der såfremt de fik muligheden, ville kunne klare de opgaver som de blev stillet overfor. Grønlænderne skulle ifølge de to i højere grad indlemmes i styringen af egne anliggender.

³⁶⁴ Kale Rosing, 1980, s. 247

³⁶⁵ Einar Lund Jensen, 1996, s. 161

³⁶⁶ Kale Rosing, 1980, s. 251

³⁶⁷ Eske Brun, 1985, s. 15

³⁶⁸ Eske Brun, 1985, s. 38

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

Begge grundlagde i øvrigt landsdækkende aviser, (Atuagagdliutit og Grønlandsposten) som siden hen blev lagt sammen. Aviserne skulle øges folks dannelse og almene viden, hvilket ville gøre dem i bedre stand til, at tage vare på egne anliggender.

Grønlønderne var grundlæggende i besiddelse af en skarp og hurtig opfattelsesevne, og en sindsro, der gjorde at problemerne og disse løsninger ikke blev overvældende. Det lå i de grønlandske traditioner, at alle overraskelser blev mødt med sindsro.³⁶⁹

Grønløndernes dygtighed gjorde dem i stand til at udnytte de forhåndenværende muligheder og skelnede som sådan ikke efter, hvorvidt noget var oprindeligt eller grønlandsk, men efter brugbarheden. Optimismen på vegne af det grønlandske folk hos de to har uværgeligt haft en stor betydning for Grønlands historiske udvikling i perioden. Og velmenende embedsmænd, såsom Rink, Brun, Daugaard-Jensen og Schultz-Lorentzen, bidrog til at grønlønderne ikke, som det var tilfældet i andre kolonilande, led under kolonimagtens åg.³⁷⁰

Danskere og grønlønderes mentalitet har af grønlønderne gennemgående været betragtet som værende forskellige:

"Jeg er imidlertid af den opfattelse, at der hos grønlønderen findes visse fremtrædende karaktertræk, der er med til at danne en mentalitet, der afviger en del fra den danske."³⁷¹

Den mentes at have været et nødvendigt træk hos grønlønderne pga. de hårde livsbetingelser og karaktertrækket vedblev med at være en stor del af mentaliteten også efter 1950, hvilket betød at de nye krav om arbejdsindsats og ansvarsfølelse blev misligholdt. Grønløndere blev derfor af danskere anset som upålidelige.

På andre områder indenfor arbejdsforhold var grønlønderne højt agtet pga. deres hårdførhed og tålmodighed, hvilket gjorde dem velegnet til hårde rutinemæssige opgaver.³⁷²

Grønlønderne skulle opdrages efter dansk kultur. Hvilket netop er et af de punkter, hvor vanskelighederne blev født. Den indbyrdes forståelse var, udover de sproglige, vanskeliggjort pga. de kulturelle forskelle og gav anledning til

³⁶⁹ Eske Brun, 1985, s. 45 og 80

³⁷⁰ Axel Kjær-Sørensen, 1983, s. 244

³⁷¹ Kale Rosing, 1980, s. 247

³⁷² Kale Rosing, 1980, s. 247-248

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

samarbejdsvanskeligheder.³⁷³ De fleste grønlandere er eksempelvis mindre verbale end de fleste danskere, og udtrykker derfor utilfredshed på andre måder end gennem tale.³⁷⁴ Generthed er hos grønlandere ofte udtalt, specielt overfor fremmede³⁷⁵, ligesom konflikter tackles forskelligt af danskere og af grønlandere.

Dog er der ingen tvivl om, at grønlænderne ikke ukritisk accepterede de beslutninger, som blev besluttet. Et eksempel er tørveskærssagen fra Jakobshavn.

Den danske Grønlandsdiskurs har igennem periode været præget af, at grønlænderne blev opfattet som dygtige, intelligente mennesker, når det gjaldt den tidligere samfundsopbygning. Dog havde kontakten med europæere betydet, at samfundene var blevet ændret på væsentlige fronter. Grønlanderne havde mistet deres selvsikkerhed og havde derfor brug for danskerne til at føre dem frem i udviklingen og frem til et civilisatorisk stade, hvorefter det ville være muligt at opgive monopolet og åbne Grønland for omverdenen. Danmark stod som beskytter af grønlanderne.

Diskursen om grønlandere har bla. haft passiviteten som et af sine hovedelementer, hvilket på visse punkter har hold i de historiske forhold. På den anden side vil det være for ensidigt at sige at det udelukkende var således. Tværtimod fremstår grønlanderne i mange tilfælde som kritiske og bevidste om egne interesser. Kilderne viser, at grønlanderne under de nye forhold var i stand til at forholde sig til måden, hvorpå tingene forløb. Den fredelige grønlander er igennem tiden blevet fremstillet som det generelle billede.

I sagnene træder en helt anden virkelighed frem – mord på mord, grusomme grusomheder og i det hele taget et barskt samfund.

Billedet af den fredelige inuit er en myte, der er fremkommet på baggrund af et politisk og ideologisk spil. Det har for visse inuitgrupper været opportunt at lægge vægt på visse aspekter af fortiden, mens andre er blevet forbigået. En fuld forståelse af inuitsamfundene kræver, at man kigger på alle aspekter af de nutidige og fortidige kulturer. Disse ofte

³⁷³ Mathias Storch, 1915, s. 6 og 17

³⁷⁴ Bo Wagner Sørensen, 1994, s. 94

³⁷⁵ Kale Rosing, 1980, s. 246

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

usande forestillinger har, stadig den dag i dag, stor betydning for inuitter, bla. ved at idealet bliver vanskelig at forene med virkeligheden.³⁷⁶

Målet med kolonierne i Grønland fra dansk administrativ side var indtil nyordningen i 1950, at økonomien skulle være selv bærende.³⁷⁷ Fangsten af sæl og de produkter, der heraf kom, var i en lang periode de vigtigste elementer i den økonomiske side af landet. Opretholdelsen af det oprindelige samfund med den spredte bosætning, der optimerer udbyttet af havdyrene, lå kraftigt på den danske stats sinde. Den procentvise erhvervsinddeling var indtil det kommercielle fiskeris kommen relativt konstant. Fangsten var det primære erhverv indtil 1920'erne, hvor fiskeriet overtog rollen, hvilket dog ikke umiddelbart ændrede idealbilledet om den ægte grønlander for den grønlandske befolkning. Fangeren, der trodsede elementerne og kunne forsøge sin familie, var det mandlige ideal i de oprindelige grønlandske samfund helt op til 1930'erne og først efter 1950 kan man egentlig sige, at der sker en forskydning i denne opfattelse. Europæiske erhverv, såsom kateketer, bødkere, etc. beskæftigede relativt få grønlandere i hele perioden, dog med det forbehold, at man efter 1950 bestemte at intensivere uddannelsesniveaet for at mindske de tilkaldtes antal. Alligevel skete der over tid en stigning i antallet af grønlandere i europæiske erhverv, hvilket skal sammenholdes med at det samlede indbyggertal i perioden steg. Erhvervsmæssige muligheder fra og med midten af 1800-tallet til en gang op i det 20. århundrede var begrænsede, hvilket fremgår af følgende:

*”Saaledes som Forholdene heroppe nu ere, maa man enten være en god Kajakroer eller også en Pjalt.”*³⁷⁸

Man kunne som grønlandsk mand enten være en dygtig, en middelmådig eller en dårlig fanger.

Dette forhold går igen i de bestemmelser som ligger til grund for forstanderskaberne. Et gennemgående tema omkring den grønlandske mentalitet er det tætte forhold til naturen, som grønlandere stadig menes at have. En ydmyghed overfor elementer, man ingen påvirkning har på og en fatalisme affødt af dette forhold kan spores i kilderne.

³⁷⁶ Erik Gant, 1996, .s 190-191

³⁷⁷ Eske Brun, 1985, s. 39

³⁷⁸ Adam Nielsen i Knud Rasmussen, 1911, s. 23

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

Forholdet til død og lidelse indtager en anden plads i grønlænderes bevidsthed end eksempelvis danskeres.³⁷⁹ Frygten for døden fandtes ikke, de syge og gamle var bevidste om deres ligger til byrde for de øvrige og kunne forlange at blive sat ud i det fri for at dø.³⁸⁰

Selvbeherskelse af egne drifter var en vigtig dyd i det oprindelige samfund, specielt om vinteren, hvor faren for konflikter var større end ellers. Samfundet var patriarkalsk opbygget med storfangeren som den uformelle autoritet, mens hans hustru fungerede som overordnet på kvindesiden. Befolkningen levede i det oprindelige samfund i små enklaver, på formentlig højst med nogle hundrede individer, langs den vidtstrakte kyst. Efterhånden blev indbyggertallene i kolonierne en del højere, som regel på omkring 1000 individer. Både grønlændere og danskere mente at dovenskab var forkert. Grønlændere skulle være selvstændige, ansvarlige og driftige.

Traditionelt har samfundene i Grønland været afhængige af, hvad der kunne fanges. En god fanger skulle både være dygtig til sit hverv og have det fornødne held,³⁸¹ da meget kunne gå galt under fangsten. Samarbejde var i de oprindelige småsamfund essentielt for overlevelsen. Samarbejdets succesfuldhed afhang af en fællesskabsfølelse, som mentes at være forsvundet i forbindelse med Grønlands udvikling.

Opfattelsen af grunden til, at grønlænderne havde overlevet under de ekstreme forhold som Arktis byder på, var fordi den inuitiske kultur var et produkt af en tilpasning over lang periode til den natur, som kulturen både havde som modstander og som ven.³⁸²

Det grønlandske samfund blev efter koloniseringen bragt ud af den balance, som havde sørget for at man kunne overleve. De strukturer (bla. angakokker og sangkampe), som havde sørget for denne balance, blev ikke erstattet efter, at de af de europæiske missionærer var blevet forbudt pba. deres forbundethed til den hedenske religion.

Resultatet var en åndelig tomhed.³⁸³

Rink var af den overbevisning, at de europæiske folkeslag overordnet set igennem tiden havde udvist ringeagt for andre Verdensdeles folkeslag, hvilket også gjorde sig gældende i midten af 1800-tallet i forholdet mellem danskere og grønlændere.

³⁷⁹ Finn Lyngé, 1970, s. 8

³⁸⁰ C.W. Schultz-Lorentzen, 1951, s. 55

³⁸¹ Adam Nielsen i Knud Rasmussen, 1911, s. 13 og 19

³⁸² L.J. Dorais, 1996, s. 28

³⁸³ Erik Holtved, 1938, s. 75

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

I øvrigt blev europæerne af grønlænderne indledningsvis opfattet på samme måde. Nordboerne havde anset grønlænderne som halvvejs mennesker,³⁸⁴ ligesom grønlænderne anså europæere som mennesker, der med tiden kunne blive oplært til at leve på den korrekte maner.

Tilhørsforhold afhænger af, hvorledes man opfatter sig selv og hvorledes andre opfatter en. Til trods for, at man var født i Grønland, kunne man opfatte sig selv som dansker, hvis man havde en dansk forælder også selvom man aldrig havde været uden for Grønland.³⁸⁵ Hvilken gruppe, man tilhører afhænger af, at om man føler sig som det ene eller som det andet og om man accepteres af de øvrige gruppemedlemmer som en af gruppen. Grønlænderne har i følge Axel Kjær-Sørensen gennemgående følt sig underlegne og har igennem det 20. århundrede ønsket ligestilling med danskerne, hvilket skulle ske via grønlændernes assimilering i den danske kultur.

Da dette ikke blev tilfælde begyndte grønlænderne at vende sig væk fra det danske.³⁸⁶

Finn Lyngé stiller spørgsmål ved om grønlænderne havde overlevet, hvis ikke det havde været for missionens kommen. Kontakten med europæerne betød for grønlænderne at der blev tilført blod udefra.³⁸⁷

I Gabriel Huch og Thomas Magnussens brev til Knud Rasmussen vedrørende situationen i starten af 1900-tallet, gives der også udtryk for at grønlænderne blev reddet ved europæernes ankomst.³⁸⁸ Qupersiman var ligeledes af samme overbevisning vedrørende situationen i Østgrønland før og efter kontakten til det øvrige Grønland blev etableret.

Grønlænderne gav på et tidligt tidspunkt udtryk for ønsket om øget kompetence, mens man fra dansk side stadig var af den overbevisning at grønlænderne kun indtil et vist niveau var i stand til at varetage egne anliggender. I 1920'erne var opfattelsen hos danskere, at grønlændernes modenhed skulle først højnes, før der kunne blive tale om vidtgående reformer. I forbindelse med Nyordningen blev Grønlandskommissionen af

³⁸⁴ Hinrich Rink, 1982, s. 22

³⁸⁵ Hans Lyngé, 1988, s. 71

³⁸⁶ Axel Kjær Sørensen, 1983, s. 245

³⁸⁷ Finn Lyngé, 1970, s. 8

³⁸⁸ Gabriel Huch og Thomas Magnussen i Knud Rasmussen, 1911, s. 39

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

1950 blev nedsat med både danske og grønlandske medlemmer, hvilket kan tages som udtryk for at begge grupper var bevidst om, at det mest hensigtsmæssige for den fremtidige udvikling var et samarbejde på lige fod.

Desuden kan det tages som udtryk for, at de grønlandske politikere var i stand til at begå sig på det politiske plan, bla. i kraft af udviklingen internt i Grønland under Anden Verdenskrig ligesom at afkoloniseringstankerne bidrog til et dansk ønske om, at Grønland skulle opgraderes til en ligeværdig del af det danske rige.

Før Anden Verdenskrig var man i andre lande begyndt at optage medlemmer fra kolonier, bla. havde Færøerne repræsentanter i den danske rigsdag, men det krævede en Grundlovsændring i Grønlands tilfælde og den ovennævnte forhøjede modenhed blandt grønlænderne.³⁸⁹

En af grunden til, at der i datiden og i øvrigt i dag er en opfattelse, at man opererer med to tilsyneladende indbyrdes inkompatible kulturer kan søges i de forhold, at man fra dansk side klart ud fra reglerne tilkendegav denne adskillelse.

Danskerne havde et regelsæt at efterleve mens grønlænderne havde et andet.

Derudover opfattede grønlænderne de to kulturer som for forskellige til, at der kunne komme en syntese ud af samkvemmet. Grønlænderne definerede på den baggrund bla. deres mentalitet som en modsætning til den danske; grønlænderne var oprindeligt ikke materialistiske³⁹⁰ eller konkurrencepræget og man havde tidligere hjulet hinanden.

Den enkelte var blevet fremmedgjort og udviklingen var grunden hertil.

I sagnene fremstår den dygtige, stærke og kloge fanger som idealet for den grønlandske mand. Dog var det ligeledes bydende nødvendigt, at han var indforstået med visse andre forhold, der holdt samfundet sammen; ydmyghed, viljen til at dele med andre og evnen til at beherske sig selv.³⁹¹ Genertheden havde sammen med andre aspekter af den grønlandske mentalitet tidligere kunnet holdes de små samfund under ordnede forhold.³⁹²

³⁸⁹ De Grønlandske Landsråds Forhandlinger, 1948, s. 82

³⁹⁰ Finn Lyngé i Mads Lidegaard, 1980, s. 235

³⁹¹ Kirsten Thisted, 1999, s. 48

³⁹² Kale Rosing, 1980, s. 248

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

Den mundtlige fortælletradition, hvor igennem bla. myterne og sagnene blev formidlet, fungerede i de oprindelige samfund, udover dens rolle som underholdning, som en social reguleringsmekanisme, hvor den rette moral blev indskærpet.

Det arktiske miljø, som Grønland hører under har utvivlsomt haft en stor indflydelse på de kulturelle rammer, at konkludere ud fra dette, at miljøet bestemmer kulturen virker, undskyld udtrykket, forældet. Andre forhold er ligesom miljøet betydende for den udvikling som kulturer til hver en tid gennemgår. Mennesker i Grønland har stadig noget nær uanede valgmuligheder mht. handlinger til trods for den barske natur. Netop den økofunktionalistiske fremstilling af det oprindelige grønlandske samfund, hvor det kun var muligt at leve på en måde grundet miljøet, har farvet grønlænderes opfattelse af egen fortid.³⁹³

Forestillingen om den autoritetstro, umælende grønlænder fremstår som en myte, argumenterne har gået på, at grønlændere ikke er specielt verbale og til med som regel afvisende overfor diskussion. Bo Wagner Sørensen mener på det punkt, at man blandt grønlændere blot har andre måder at udtrykke utilfredshed på, hvilket hos visse bliver tolket som manglende stillingtagen. Som et vidnesbyrd på dette kan nævnes følgende: Et grønlandsk forstanderskabsmedlem protesterede i 1873 mod forstanderskabsformandens (som ligeledes var missionær i kolonien og dermed besad en autoritativ stilling) forslag om klassificeringen af to fangere, hvilket viser at han klart stiller spørgsmål ved autoriteten.³⁹⁴

Det samme gør sig gældende vedrørende tørveskærssagen fra den samme koloni ca. 30 år senere, ligesom Andreas Hansens brev til provst Schultz-Lorentzen³⁹⁵ viser, at der var personer, som kunne formulere egne interesser og turde gøre det. På et ekstraordinært forstanderskabsmøde i Jakobshavn 30. juli 1908 blev den nye lov af 27. maj 1908 vedrørende kommuneråd behandlet. På dette møde skulle forstanderne tage stilling til eventuelle ændringer og tilføjelser til loven. De grønlandske medlemmers udtalelser var

³⁹³ Bo Wagner Sørensen, 1994, s. 128

³⁹⁴ Forstanderskabsprotokol fra Forstanderskabsmøde i Jakobshavn/Ilulissat fra den 24/25 april 1873

³⁹⁵ Brev fra Andreas Hansen til Provst Schultz-Lorentzen fra den 29. juli 1907 vedr. løn for arbejde udført i Godthåb, hvor Andreas Hansen havde været på ophold. (Indgående skrivelser Jakobshavn Præstegæld 1907 – NKA)

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

de danskes underlegne i antal, men dog blev det bemærket af tre af de grønlandske medlemmer, at det ville være ønskeligt om repartitionen blev udbetalt om foråret og ikke som det anførtes i loven om efteråret³⁹⁶ Hvilket viser, at det ikke udelukkende var de danske medlemmer, som forholdt sig kritisk til mødepunkterne. Grønlænderne havde muligvis et mindre kendskab til, hvorledes sådanne parlamentariske råd kørte, men de umiddelbare ting, de kunne forholde sig til, blev der taget stilling til.

Og tanken hos Oldendow og Rasmussen var da også, at grønslænderne hurtigt blev i stand til, at begå sig i forstanderskaberne.³⁹⁷

Det oprindelige samfunds livsførelse nødvendiggjorde en nomadetilværelse, hvor grupperne bevæger sig derhen, hvor man kan opretholde livet. Dette er blevet anset som et kriterium for grønlandskhed, men kunne dog ligeledes siges, at være et almenmenneskeligt aspekt ved livet. I dagens Grønland viser det sig ved at man flytter hen, hvor der er arbejde at finde.³⁹⁸

Denne uhomogene elitære gruppe af grønslændere, som har forfattet visse af kilderne brugt i dette speciale, kan siges at repræsentere den herskende diskurs fra grønslænderne om den grønlandske mentalitet.

6. Konklusion

Den grønlandske mentalitet har igennem perioden været betragtet som en særegen størrelse af både danskere og grønslændere. Den historiske udvikling skabes pba. af en dialektisk proces, hvor modstridende forhold gennem en syntese, danner nye forhold.

Saids betragtning om at europæere spejlede sig i de "andre", menes også at være tilfældet i den periode, der er blevet behandlet. Danskerne fik igennem grønslænderne en bekræftelse af, at de var civiliseret og grønslænderne det modsatte. Grønslænderne blev betragtet som eksemplariske ædle vilde, der før den europæiske kontakt blev af mere

³⁹⁶ Forstanderskabsprotokol fra ekstraordinært Forstanderskabsmøde i Jakobshavn/Ilulissat fra den 30. juli 1908.

³⁹⁷ Knud Oldendow, 1936, s. 47 og Knud Rasmussen, 1983, s. 181

³⁹⁸ Hanne Thomsen, 1998, s. 22

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

permanent karakter, levede under lykkelige men barske forhold. Kontakten med europæerne betød, at grønlændernes samfund mistede sin harmoni og danskerne anså det som deres pligt at forsøge at genetablere den harmoniske tilstand. Det er tvivlsomt om danskerne i perioden kan siges, at være kalkulerende, kapitalistiske væsner i modsætning til de frie og ædle grønlænder. Hvorvidt den danske koloniadministration af hensyn til økonomien ønskede at fremstille den ægte grønlænder som fanger er tvivlsomt.

Danskerne havde også humanistiske grunde til at styre de grønlandske kolonier, vel specielt Missionen. Indledningsvis blev det forsøgt, at videreføre den oprindelige kultur med fangsten som det altoverskyggende element, bla. ved at beskytte grønlænderne mod fremmede nationer. Tiden viste dog, at det ikke var muligt, at fastholde det oprindelige og det blev klart, at Grønland skulle konverteres til et moderne samfund. Det oprindelige samfund er, af både danskere og grønlændere, gjort til et ideal. Kontakten med omverdenen i perioden 1850 til 1950 var begrænset. Det var primært gennem Danmark grønlændere fik kendskab til verden. Ideen om, at grønlændere var fanger var et af forstanderskabernes hovedprincipper; det tidligere patriarkalske samfund forsøgte genindført gennem de bestemmelser, som lå til grund for institutionen.

Målet for grønlændernes videre udvikling efter 1850 blev, at få bragt balance tilbage ved at indføre institutioner og ved at opdrage dem efter civilisatoriske principper.

Opdragelsen af grønlænderne foregik dels ved, at de blev uddannet som kateketer og dels gennem deltagelsen i de politiske organer. Dette havde den effekt, at denne gruppe efterhånden kom til at fremstod som den elite, der kom til at sætte dagsorden for grønlændere om hvad det ville sige at være "ægte" grønlænder. Grønlænderne udtrykte fra et tidligt tidspunkt ønsket om øget kompetence, medindflydelse, øget oplysning og bedre uddannelse, så de i højere grad kunne tage ansvaret for egne anliggender.

Kilderne forfattet af grønlændere bærer præg af, at der tages et lokalt udgangspunkt.

Forskellene mellem de to landsdele skinner på den baggrund igennem men det viser også at grønlænderne var bevidste om, at der var forhold som de gerne ville have ændret.

Den blinde autoritetstro som grønlænderne mentes at have overfor danskerne virker som en forestilling uden egentlig hold i historiske forhold. Grønlænderne tog stilling til sager, der umiddelbart havde indvirkning på deres verden og det er ikke det gennemgående prædikat, der kan sættes på dem. Alligevel kan man sige, at i sager, som grønlænderne

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

føjte, at de danske medlemmer havde bedre viden om, undlod de i visse tilfælde at udtale sig. Indledningsvis er der grund til, at formode at de grønlandske medlemmer af forstanderskaberne behøvede en tid, hvori de lærte spillereglerne i de parlamentariske råd. Kilderne viser dog efterhånden, at grønlænderne blev i stand til at gebærde sig i disse organer og følte med tiden, at deres kompetence burde øges. Grønlænderne ophørte altså på et tidligt tidspunkt at være underkuet og umælende, de begyndte at kræve deres ret om end de danske autoriteter ikke over hele linien var indstillet herpå.

Konstruktioner dannes ikke kun pba. af bevidste valg, men ligeledes ud fra den kulturelle baggrund og den kontekst, hvori virkeligheden skabes og defineres. Det oprindelige grønlandske anses som en værdifuld ballast i folkets bevidsthed, som er ved at forsvinde qua de nye forhold. Bibeholdelsen af gamle værdier som repræsenteret af fangerkulturen skal ifølge mange holdes i hævd, da mange af de værdier som den gamle kultur repræsenterer, opfattes som bevaringsværdige. Grønlænderne var på sin vis befriet fra det tidligere samfunds lænker men havde i samme ombæring mistet deres grundfæstede normer, sociale praksiser og institutioner, bla. på baggrund af at disse ikke blev erstattet af nye. I forbindelse med erhvervsomlægningen var der visse vanskeligheder mht. til grønlændernes tilpasning til de nye forhold, hvilket i eftertiden er blevet udlagt som et resultat af de særlige grønlandske forhold, hvor tingene foregår anderledes end i f.eks. Danmark. Den grønlandske mentalitet er i denne sammenhæng ligeledes blevet opfattet som præget af disse særlige grønlandske præmisser. Målet for grønlænderne var, at det grønlandske samfunds kultur burde gøres tidssvarende – det nyttede intet at vedblive med at holde fast i normer, skikke og traditioner, der ikke havde nogen eksistensberettigelse under de nye forhold.

Forskellen mellem danskere og grønlændere har igennem perioden været udtalt, bla. viste det sig i stillingerne, beklædningen, beboelsen og sproget men også i måden, hvorpå de tænkte. Grønlænderne blev betragtet af begge grupper som ulogisk og ikke-abstrakt tænkende, men ikke som ubegavede, blot som civilisatorisk uerfarne.

Grønlænderne evnede ikke at tænke fremad, men forstod at få det bedste ud af mulighederne. Grønlænderne tog tingene som de kom, hvilket både kan være en god og en dårlig egenskab og kunne til tider opfattes som ligegyldighed og uansvarlighed.

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

Danskerne var i modsætning hertil planlæggende og fremsynet. Grønlænderne var ydmyg og ønskede ikke at hæve sig på andre bekostning, hvilket kan siges at være et udslag af den fatalisme som mentes at stamme fra det oprindelige samfund og fra forholdet til naturen. Den grønlandske mentalitet mentes at være præget af, at forbindelsen til fortiden var fremherskende. Den danske gruppe i Grønland var ikke kun overklassen, der var ligeledes menige arbejdere, såsom håndværkere, der dog igennem hele perioden fik en hel del mere i løn end den grønlandske kollega. Grønlænderne anså den danske, og efterhånden grønlandske overklassens privilegier som attråværdige.

Danskere og andre europæere var med til at fastholde ideen om den ægte grønlander indtil et vist punkt, ligesom ideerne om den fredelige, glade og ubekymrede grønlander var et udslag af måden, hvorpå grønlandere handlede overfor europæere og ikke hvordan grønlandere interagerede overfor hinanden. I visse sammenhænge har det været opportunt for grønlænderne at anvende denne fremstilling af dem selv.

Det oprindelige samfund blev betragtet som kollektivistisk og ikke materialistisk, hvorimod det senere samfund mentes at have mistet denne fællesskabsfølelse i forbindelse med samfundsudviklingen. Fællesskabsfølelsen blev dog over tid genskabt igennem kristendommen og den kommunikation, der bandt landsdelene sammen, så grønlænderne begyndte at opfatte sig som et samlet folk, bla. som en modsætning til danskerne. Rink ønskede at få gjort grønlænderne bevidst om deres fælles historie og dermed deres nationalisme og forestillingen om fælles oprindelse og fælles kulturelt ståsted bandt folket sammen. Grønlænderne identificerede sig oprindeligt i forhold til det umiddelbare; slægten og lokaliteten og ikke ud fra konstellationen grønlander kontra ikke-grønlander. Denne tanke om et folks enhed gennem en fælles historie stammede fra den nationalisme, som florerede i Europa i 1800-tallet. Kristendommen, der relativt hurtigt blev accepteret af grønlænderne, var ligeledes en faktor, der var med til at forene det grønlandske folk. Den oprindelige livsførelses umiddelbare lighed med de kristne idealer var formentlig grunden hertil. Dagens definering af, hvad det vil sige at være grønlander spænder vidt. Kriterierne er skiftet. En vis del af den grønlandske befolkning taler mere eller mindre udelukkende dansk og da denne gruppe i højere grad end det øvrige samfund, tager en uddannelse og dermed lettere ser sig i stand til at begå sig i

Den grønlandske mentalitet 1850-1950 - en kulturel konstruktion

samfundet, vil kriterierne til stadighed for hvad det vil sige at være grønlandsk, ligesom alt andet i livet, vedblive med at forandres.

Litteraturliste

Utrykte

Nunatta Katersugaasivia Allagaateqarfialu (NKA)

Chemnitz, Jens; **skrivelse til provst Schultz-Lorentzen**, missionsindberetninger, indgående skrivelser, Jakobshavn, 21. april 1907

Hansen, Andreas; **Skrivelse til provst Schultz-Lorentzen**, missionsindberetninger, indgående skrivelser, Godthåb, 1907

Jakobshavn Forstanderskab; **Protokol**, 1872-1875 og 1902-1906

Nordgrønlands Inspektorat; **Skrivelser til Jakobshavns Forstanderskab**, 1873-1875 og 1900-1906

Trykte

Beretninger og Kundgørelser vedrørende Styrelsen 1909-1912, København, 1914, s. 50-79, 193-201, 208-217, 261-289 og 331-337

Berthelsen, Chr.; **Det at være grønlander – fra en debat fra begyndelsen af det 20. århundrede**, "*Tidsskriftet Grønland*", 1976, s. 117-121

Bro, Henning; **Grønland – Kilder til en dansk kolonihistorie**, København, 1993

Brun, Eske; **Mit Grønlandsliv – Erindringer af Eske Brun**, Haslev, 1985

De Grønlandske Landsråds Forhandlinger 1938-1947, København, 1948

Dorais, Louis-Jacques; **Inuugatta inuulerpugut: Kalaallit and Canadian Inuit Identities**, "*Cultural and Social Research in Greenland 95/96*", Nuuk, 1996, s.28-33

Fensbo, Jens; **Erhvervsudviklingen i Grønland**, "*Tidsskriftet Grønland*", 1966, s. 335-344

Fleischer, Jørgen; **Grønlandsk ungdom af i dag**, "*Tidsskriftet Grønland*", 1955, s. 15-19

**Den grønlandske mentalitet 1850-1950
- en kulturel konstruktion**

Foucault, Michel; **Discipline and punish – The Birth of the Prison** –Middlesex, 1991

Fredensborg, Lone; **Guuterput qutsinnermiu : den grønlandske julesalme**,
"Tidsskriftet Grønland", nr. 8, 2000, s. 290-292

Gad, Finn; **Shultz-Lorentzen, Christian Wilhjelm**, "Dansk Bibliografisk Leksikon", 13.
bind, København, 1983, side 238-239

Gant Erik; **Den excentriske eskimo**, "Tidsskriftet Grønland", 1996, nr. 5, s. 169-192

Gilberg, Rolf; **En canadisk eskimoindvandringens indflydelse på polareskimoernes
tilværelse i 1860`erne i Thule distriktet**, "Tidsskriftet Grønland", 1976, s. 45-57

Grønlandskommissionens Betænkning 1; **Indledning – Placering og udformning af
bebyggelser – Den fremtidige anlægsvirksomhed I**, København, 1950

Hedeager, Lotte; **Sjæl og molekyler**, "Weekendavisen - Kultur", 24.-30. okt. 2003, s. 8

Holtved, Erik; **Arbejder og Indtryk under to Aars Ophold blandt Polareskimoerne
1935-37**, "Det Grønlandske Selskabs Aarskrift", København, 1938, s. 60-78

Høiris, Ole; **Hinrich Johannes Rinks teoretiske ideer**, "Tidsskriftet Grønland", nr. 1/2,
1982, s. 28-34

Indenrigsministeriet; **Foreløbige Bestemmelser om Grønlændernes Kasse og
Forstanderskaber i Grønland**, "Supplement til den efter Indenrigsministeriets
Foranstaltning udgivne Samling af Love og anordninger af mere almindelig Interesse
1870-74.", København, 1889, s. 235-247

Instrux af 19. april 1782, "Meddelelser om Grønland", nr. 55, København, 1936,
s.364-390

Janssen, Carl Emil; **En grønlanderpræsts optegnelser 1844-49**, København, 1913

Kanstrup, Jan; **Taama allappugut Ilulissani piniartut – om Forstanderskaberne og
tørveskærssagen i Ilulissat**, Nuuk, 1984

Kjær-Sørensen, Axel; **Danmark-Grønland i det 20. århundrede – en historisk
oversigt**, Viborg, 1983

Kjær-Sørensen, Axel; **Ophævelsen af Grønlands kolonistatus et grønlandsk krav?**,
"Tidsskriftet Grønland", nr. 3, 1978, s. 106-109

Langgård, Karen; **Vestgrønlænderes syn på østgrønlændere gennem tiden**,
"Grønlandsk Kultur- og SamfundsForskning 98/99", Nuuk, 1999, s. 175-200

**Den grønlandske mentalitet 1850-1950
- en kulturel konstruktion**

Lidegaard, Mads; **Brun, Eske**, ”*Dansk Bibliografisk Leksikon*”, 2. bind, København, 1979, side 584

Lidegaard, Mads; **Grønlands historie**, Skjern, 1991

Lidegaard, Mads; **Lyng, Hans**, ”*Dansk Bibliografisk Leksikon*”, 9. bind, København, 1981, side 242-243

Lidegaard, Mads; **Tema: Identitet**, ”*Tidsskriftet Grønland*”, bind 7,8 og 9, 1980, s. 197-268

Loomba, Ania; **Colonialism/Postcolonialism**, London, 1998

Lund Jensen, Einar; **Udvikling, oplysning, kultur: en skitse til Hans Lynges politiske liv**, ”*Tidsskriftet Grønland*”, nr. 3/4, 1996, s. 151-162

Lyng, Augo; **Trehundrede år efter**, Nuuk, 1989 (oversat til dansk efter Ukiut 300-nngornerat, 1931)

Lyng, Finn; **Mission og kirke i det yderste nord. Et forsøg på analyse og vurdering**, ”*Tidsskriftet Grønland*”, nr. 3, 1970, s. 65-79

Lyng, Hans; **Grønlands indre liv II: erindringer fra seminarietiden**, Nuuk, 1988

Marquardt, Ole; **Grønlænderne og vestens civilisation – træk af Rink-tidens grønlandspolitiske diskussion**, ”*Grønlandsk Kultur- og SamfundsForskning 98/99*”, Nuuk, 1999 – s. 7-26

Mylius-Erichsen, L. og Moltke Harald; **Grønland – Illustreret Skildring af den danske Literære Grønlandsekspeditions Rejser i Melvillebugten og Ophold blandt Jordens nordligste boende Mennesker – Polareskimoerne – 1903-1904**, København, 1906

Oldendow, Knud; **Grønlændervennen Hinrich Rink**, København, 1955

Oldendow, Knud; **Træk af Grønlands Politiske Historie: Grønlændernes egne Samfundsorganer – en oversigt i anledning af de grønlandske landsraads 25 aars bestaaen**, København, 1936

Oldendow, Knud; **Udtalelser af seminarielære Augo Lyng**, ”*Det grønlandske selskabs årsskrift*”, 1939, s. 229

Ostermann, H.; **Rasmussen, Knud**, ”*Dansk Bibliografisk Leksikon*”, 12. bind, København, 1982, s. 40-43

**Den grønlandske mentalitet 1850-1950
- en kulturel konstruktion**

Ostermann, H.; **Uddrag af breve fra pastor Tobias Mørch**, "*Det grønlandske Selskabs Aarsskrift 1936*", København, 1936, s. 70-93

Pedersen, Ane Marie B.; **Sult og trangstider i Vestgrønland fra år 1700 til 1900**, "*Tidsskriftet Grønland*", nr. 6/7, 1998, s. 223-246

Petersen, Robert; **Nogle træk i udviklingen af det grønlandske sprog efter kontakten med den danske kultur og sprog**, "*Tidsskriftet Grønland*", 1976 – s. 165-208

Qupersiman, Georg; **Min eskimoiske fortid – en østgrønlandsk åndemaners erindringer**, redigeret af Otto Sandgreen, Nuuk, 1982

Rasmussen, Knud; **Breve fra Grønlændere, samlet og oversatte af Knud Rasmussen**, "*Atlanten*", København, 1911, s. 8-42

Rasmussen, Knud; **Myter og Sagn fra Grønland – Udvalgt af Jørn Riel**, Viborg, 1994

Rasmussen, Knud; **Knud Rasmussens tale ved processen i Haag 1932**, "*Tidsskriftet Grønland*", ved Regitze Margrethe Søby, nr. 6, 1983, s. 177-182

Rink, Hinrich; **Eskimoiske eventyr og sagn – oversatte efter de indfødte fortælleres opskrifter og meddelelser (bind 1)**, København, 1982 (oprindeligt 1866)

Rink, Hinrich; **Om Aarsagen til Grønlændernes og lignende, af Jagt levende, Nationers materielle Tilbagegang ved Berøringen med Europæerne**, "*Dansk Maanedsskrift*", 1862 – s. 1-26

Rosing, Kåle; **Den sorgløse grønlænder. Et forsøg på en beskrivelse af nogle grønlandske karaktertræk (uddrag fra en artikel fra 1964)**, "*Tidsskriftet Grønland*", 1980, nr. 7, s. 247-251

Rosing, Kåle; **Jakobhavns forstanderskabs virke i årene 1863-1910**, "*Tidsskriftet Grønland*", 1966, s. 287-296, 319-328, 351- 356 og 387-396

Rygaard, Jette; **Symbolic Language – Universal Language in Mythical Literature... Are Myths to be Expounded?**, "*Cultural and Social Research in Greenland 95/96*", Nuuk, 1996 – s. 228-240

Said, Edward; **Orientalism – Western conceptions of the Orient**, London, 1995

Schultz-Lorentzen, C.W.; **Adskillelse af Handel og Administration i Grønland** særtryk af "*Atlanten*", 3. aargang, no.27, marts 1906, København, 1906

Schultz-Lorentzen, C.W.; **Det grønlandske folk og folkesind**, København, 1951

**Den grønlandske mentalitet 1850-1950
- en kulturel konstruktion**

Sonne, Birgitte; **Genuine Humans and "Others" – Criteria of "otherness" at the beginning of colonization in Greenland**, "*Cultural and Social Research in Greenland 95/96*", Nuuk, 1996 – s. 241-252

Storch, Mathias; **En grønlanders drøm**, (oversættelse af Knud Rasmussen af Singnagtugaq, år 1911) København, 1915

Storch, Mathias; **Strejflys over Grønland**, København, 1930

Sørensen, Bo Wagner; **Magt eller afmagt? Køn, følelser og vold i Grønland**, Århus, 1994

Thisted, Kirsten; **‘Således skriver jeg, Aron’ - Samlede fortællinger og illustrationer af Aron fra Kangeq (1822-1869)**, Vojens, 1999

Thomsen, Hanne; **Ægte grønlandere og nye grønlandere – om forskellige opfattelser af grønlandskhed**, "*Den Jyske Historiker*", nr. 81, Århus, 1998 – s. 21-55

Thuesen, Søren; **Fremad, opad – Kampen for en moderne grønlandsk identitet**, København, 1988

Thuesen, Søren; **”Catechet Lauritz Olsens Reise til Grønlands Østkyst 1861-62”**, "*Tidsskriftet Grønland*”, nr. 4, 2001, s. 159-166

Østergård, Uffe; **Stat, nation og national identitet**, "*Klassisk og moderne samfundsteori*", København, 1996, s. 474-493